

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

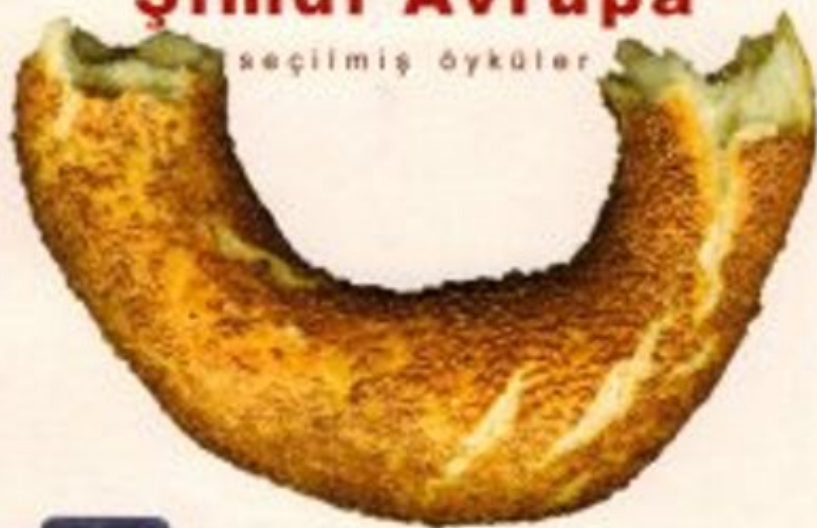
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

aziz nesin

Şimdi Avrupa

seçilmiş öyküler

Aziz Nesin Şimdi Avrupa

BU KİTABIN TELİF HAKKI NESİN VAKFI'NINDIR
Aziz Nesin, yapıtlarının telif haklarını tümüyle NESİN VAKFI'na
bağışlamıştır.

NESİN VAKFI'nın amacı, kimsesiz, yoksul ve
eğitime muhtaç çocukları, ilköğretimden başlatarak
bir yüksekokul bitirinceye ya da bir meslek edininceye dek
her türlü gereksinimlerini sağlayarak barındırmaktır.

NESİN VAKFI'nın senedi gereğince,
vakfın amacına uygun olması koşuluyla,
her dileyen her türlü yardım, katkı ve bağışta bulunabilir.
İsteyenlere şu adreslerden broşür gönderilir:

NESİN VAKFI, PK 5 Çatalca 34540 İstanbul
e-posta: nesinvakfi@tnn.net • www.nesinvakfi.org

Nesin Vakfı Bağış Hesapları

Vakıf Bank, Çatalca Şubesi, 237 4348459

Ziraat Bankası, Çatalca Şubesi, 130 48907

Posta çeki, 164 0009

Nesin Yayıncılık LTD. ŞTİ.
Kayahatun Sokak Oktay Bey Apt. No: 11/1
Harbiye Şişli/İstanbul
Tel: 0212 291 49 89 •
Faks: 0212 234 17 77
nesin@nesinyayinevi.com •
www.nesinyayinevi.com
2006 Şubat
Genel Yönetmen Ali Nesin
Yayın Yönetmeni Atay Eriş
Yayın Yönetmeni Yardımcısı Süleyman Cihangiroğlu
Kapak Süleyman Cihangiroğlu
001 01 02 002-42 ISBN 975-9038-77-3
Baskı ve Cilt
MMP Baskı Tesisleri Tel: (0212) 886 52 13
Dağıtım
Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.
Hürriyet Medya Towers, Güneşli 34 212, İstanbul
Tel: (0212) 677 00 00
Aziz Nesin Şimdi Avrupa
öykü
Derleyen Atay Eriş
NESİN YAYINEVİ

Mr. Fişer Geliyor

O? Müdür bey,

- Havalar soğudu. Sobaları neden yakmıyorsunuz? diye sordu.

İdare memuru,

- Efendim, dedi, sobaları bir bir elden geçirttim. Borular çok eskimiş, kullanılacak gibi değil. Sobaları yakarsak hep dumana boğulacağız.

Müdür kızdı:

-Canım, bunu neden zamanında söylemiyorsunuz? Borular delik deşik diye bu kış donacak mıyız? Çabuk yazın!

İdare memuru, not defterine, müdürün söylediği müsveddeyi yazmaya başladı. Müdür ayakta söylüyordu:

-"Daire Müdürlüğü'ne. Kışın gelmesi münasebetiyle..." Yazdın mı?

-Yazdım efendim.

- "Münasabeti ile soba borularının tamiri ciheti..." Yazdın mı?

- Yazdım beyim. "Tamiri ciheti..."

- "İktiza ettiğinden, eski soba borularının terkin-i kaydı ile..."

-"Terkin-i kaydı ile..." Evet?

- Tamam. "İhtiyaç görülecek miktarda..." Yazdın mı? -"Miktar-da..."

Yazdım beyim.

- "Miktarda soba borusunun mubayaası için..."

- Evet beyim.

- "Gereken işlemin icrası rica olunur." Bunu hemen daktilo edin, imzalayayım da gönderin.

- Başüstüne beyim.

İdare memuru, müdürün odasından çıktı. Zımbalı not defterinden yazılı yaprağı koparıp daktilo kıza verdi:

- Şunu çabuk daktilo et kızım. Müdür bey imzalayacak.

Kız, daktilo makinesine kâğıdı geçirdi. Önündeki kargacık burgacık müsvedde kâğıdını okumaya çalıştı. Kâğıtta, soba borularından başka notlar da vardı.

İdare memuru, daktilo kızın yazdığı bütün yazıları alıp akşamüzeri müdüre imzalatmaya götürdü. Her kâğıdı uzattıkça, kâğıttaki yazının özetini söylüyordu:

- Soba boruları için, efendim.

- Haa, peki. Müdür imzayı bastı.

Daire müdürü o sabah, masasının üstündeki kâğıtları okurken, bunlar arasındaki şu yazıdan bişey anlayamadı:

"Daire Müdürlüğü'ne,

Kış gelmesi münasebetiyle, su borularının tamiri ciheti iktiza ettiğinden eski su borularının terkin-i kaydı ile ihtiyaç görülecek miktarda su borusunun mubayaası için gereken işlemin icrası rica olunur."

Daire müdürü, o daireye yeni atanmıştı. Zile basıp eski memurlardan birini çağırdı. Ona,

- Su borularıyla biz mi uğraşırız? diye sordu. Memur şaşırdı:

- Hangi su boruları efendim? -Bayağı su boruları...

Memur düşündü. Sonra bilgiç bilgiç,

- Su borularıyla levazım uğraşır, dedi. Daire müdürü kâğıdı uzattı.

Memur dışarı çıktı. Müdürün verdiği kâğıdı okudu. Sonra bu yazıya göre bir müsvedde yaptı. Makinede yazması için kâtibe verdi.

Levazım müdürünün önüne gelen kâğıtta şöyle yazıyordu:

"Levazım Md.ne, Kış gelmesi münasebetiyle su bürolarının miri cihetine iki zat ettiğinden eski su bürolarının terk ve hini kaydı ile ihtiyaç görülecek miktarda su bürosunun mubayaası için gereken işlemin icrası saygı ile arz olunur."

Levazım müdürü okudu, bir daha okudu. Sonra düofonun düğmesini çevirip,

- Alâattin Bey, Su Bürosu neresidir, biliyor musunuz? diye sordu.

Düofondaki ses cevap verdi:

- Su Bürosu mu? Valla beyefendi, aklımda yanlış kalmamışsa, Su Bürosu Fen İşleri'nde olacak.

-Bir yazı geldi. Size göndereyim de ne yapmak lazımsa yazın lütfen.

Levazım müdürü, gelen yazıyı odacıyla Alâattin Beye gönderdi.

Fen işleri müdürü, masasında yığılı kâğıtları okurken şöyle bir yazıyla karşılaştı:

"Fen İşleri Müdürlüğü'ne,

Fiş gelmesi münasabetiyle su bürolarının miri cihetine iki zat tayin edildiğinden, eski su bürolarının terk ve hini hacette kaydı ile ihtiyaç görülecek miktarda su bürosunun mu, boyası için gereken işlemin ifası, Levazım Müdürlüğü'nden alınan yazıya atfen saygıyla arz olunur."

Fen işleri müdürü yazıyı okudu, bir daha, bir daha okudu. İçinden çıkamayınca, yazının altına "Aidiyeti cihetiyle Sular İdaresi'ne sunulur" diye bir not düştü.

Sular idaresi müdür muavini bigün şöyle bir yazı aldı:

"Sular İdaresi U. Md.ne,

Fişin gelmesi münasebetiyle su bürolarının miri cihetine iki zat tayin edildiğinden eski su bürolarının terk ve lağvı ile modern cihazlarla yeniden su büroları teşkili hakkında, makamdan alınan emre tevfikân, su bürolarının mı, yoksa eski su bürolarının mı boyanması gerektiği üzerinde, teşkilâtınızın mütehassısları tarafından bir rapor tanzimi ile, yüksek makama sunulmak üzere müdürlüğümüze gönderilmesini..."

Sular idaresi müdür muavini yazıyı bikaç kez okudu. İçinden çıkamayınca müdüre götürdü. Müdür bir okuyuşta anladı. Sevinçle, -Tamam, diye bağırdı, kaç senedir biz de bunu söylüyorduk. Bitürlü anlatamamıştık. Çok şükür, geç de olsa, sonunda anlayabildiler.

Muavin,

- Ben de anladım ama, dedi, fişi anlamadım. Fişin gelmesi münasebetiyle, diye yazıyor.

-Mister Fiş, canım...

- Mister Fiş mi?

- Canım biz geçen yıl, yabancı bir mütehassıs istemiştik de, o zaman Mister Fişer adında bir Amerikalı gelecekti ya...

- Bir de iki zatın tayini meselesi var.

- Yetişmez. Bu iş, iki kişinin altından kalkacağı iş değil. Siz, efendim hemen belediyeye bir yazı yazın. On kişilik kadro isteyin bir, boyamakla olmaz deyin, tesisat değişmeli iki...

Ertesi gün gazetelerin ikinci sayfalarında, kimsenin anlamadığı şöyle bir haber çıktı:

"Bu yıl su sıkıntısı çekilmeyecek.

İlgililerden öğrendiğimize göre, artık kullanılmaz hale gelen, şehrimizin su tesisatı, yeni bir plana göre değiştirilecek, böylece şehrin su sıkıntısı tamamen önlenecektir. Bu maksat için Amerika'nın Federal Su İşleri Mütehassısı Mister Fişer de memleketimize davet edilmiş bulunmaktadır."

Belediye başkanlığına şöyle bir yazı geldi:

"Belediye Riyaseti Yüksek Katı'na

Özü: Mister Fişer'in gelmesi münasabetiyle.

Mister Fişer'in gelmesi münasabetiyle, kadromuzun yirmi mühendisle takviyesi ve hazırlıkların tamamlanması için gerekçe ilişkide sunulmuştur. Saygı ile arz olunur."

Bu yazıyı belediye başkan yardımcılarında biri okuyunca doğru belediye başkanına koştı: -Beyefendi, Mister Fişer geliyormuş.

- Mister Fişer mi? -Evet... Mister Fişer...

- Hemen hazırlığa başlansın...

Soba borularının tamirini isteyen müdürün masasına şöyle bir yazı gelmişti:

"Protokol Müdürlüğü'ne,

Mister Fişer başkanlığında bir Amerikan heyetinin memleketimizi pek yakında ziyaret edeceği haber alınmıştır. Karşılama programının hazırlanarak hemen gönderilmesini rica ederim."

Müdür, memuru çağırdı,

- Mister Fişer başkanlığında bir heyet geliyor, dedi. Karşılama programı hazırlanacak.

-Başüstüne! Taksim Meydanında geceleyin renkli sular...

-Evet, evet... Bir de Yeni Camiyi aydınlatınsınlar, diye yazın.

Müdür durdu. Biraz sonra,

- Soba boruları ne oldu? diye sordu.

- Yazdık beyefendi...

-Yahu, bizde de hiçbir iş çıkmaz. Bir daha yazın.

-Başüstüne!..

Aferin adlı kitaptan

Garba Açılan Pencere

Biz artık buna alıştık; tanınmış bir gazeteci, bir yazar, bir politikacıyla, bir yönetmenle birlikte bir geziye çıkmışsa, uğradıkları yerlerde o politikacı, o yönetmen nutuk çekmişse, gezi dönüşünde yazar herkese şöyle der:

-O nutku ben hazırlamıştım.

Öyle nutuklar dinlemişizdir ki, sonradan söylenilenlere inanmak gerekirse, o nutku, beş kişi, on kişi yazmış olduklarını iddia etmişlerdir. Hiç değilse, yazılmış olan nutku düzeltmişlerdir. Böylece, bizdeki siyasi nutukların çoğunun neden saçma sapan olduğu daha iyi anlaşılır.

Onun için politikacılar geziye çıkarlarken, en iyisi, dalkavuklarına güvenseler bile, yanlarına gazeteci yazarlardan hiçbirini almamalıdır. Çünkü bunlar, onbinlerce kişi önünde politikacının coşkuyla oracıkta ezbere söyleyiverdiği nutku bile,

- Ben yazmıştım! diye sonradan övünürler. Orada bulunanlardan daha kırkına varmamış bir gazeteci,

- Ben de çok nutuk yazmıştım zamanında, dedi, yazdığım nutuklarla milletvekili seçtirdiklerim bile vardır. İlk nutkumu ondokuz yaşımdayken Müftü için yazmıştım.

Bu girişten sonra nutuk hikâyesini anlatmaya başladı:

-Bizim orası küçük yer, taşra ili... Küçük yerde büyük görünmek kolay oluyor. Ben de daha lisenin onuncu sınıfındayken, ilin tek gazetesine başyazılar yazmaya başlamıştım. Herkes, "Kalemi kuvvetli maşallah," diyordu.

Liseyi bitirdiğim yıldı. Bizim ile demiryolu ulaştı. İlk tiren gelecek. Herkeste bir hazırlık, bir hazırlık...

Müftü Efendi bizim uzaktan akrabamız olur. Bana bir haber gönderdi: "Aman bir nutuk yazsın, tirenin geldiği gün okuyacağım..."

Müftü Efendi çok sayılan bir bilgin kişi. Çocuklu-ğumuzdanberi büyük, küçük hep böyle duymuşuz. Bize göre, Müftü Efendinin bilmediği hiçbirşey yok. Gencimiz, yaşlımız buna inanmışız. Sanırım, Müftü Efendi o zaman yetmişini geçkindi. Bembeyaz uzun sakalı vardı. Evinden pek

seyrek çıkardı. Taa uzaklardan ziyaretine gelirlerdi. Hemen hemen hiç konuşmazdı. Konuştuğu zaman da dudakları kıpırdar, sesi fısıltıyla çıkardı. Böylece ağzından dökülen her hece, ayrı bir değer kazanırdı. Biz onun çok derin bilgisini, bu susuşundan ıkartıyorduk.

Ençok bildiği tarih, bizim ilin tarihiydi. Bütün il sınırları içinde geçmiş olayları bilirdi. şu evde kimler yaşamış, neler yapmışlar, eski yangınları, Bizanslılar zamanını, İslam ordusunun bu kenti zaptını, herşeyi, herşeyi bilirdi.

Bütün kent halkı Müftü Efendiyle ovunurduk. Vali, Belediye Başkanı filan, bunların hepsi Müftü Efendiden çok sonra gelirdi. Büyüklerden biri şehrimize gelse, hemen ziyaretine gider, Müftü Efendinin elini öperdi.

İşte bu denli önemli kişi olan Müftü Efendinin, şehrimize ilk tirenin gelişi günü yapılacak törende bir nutuk söylemesi gerekiyordu. O da bu çok önemli nutku yazma görevini bana vermişti. Bu işin ağırlığı altında ezildim. O yaşıta, istanbul, Ankara gibi büyük şehirleri bile daha görmemişim. İlk tirenin gelişinde neler söylemenin gerekli olduğunu bilmiyordum. Bütün bilgim, okuduğum bikaç kitaptan, gazete ve dergi yazılarından geliyor. Çok sıkı çalışarak üç günde, bir nutuk hazırladım. Müftü Efendiye amcamla gönderdim.

Tirenin ilk gelişi günü büyük tören yapıldı. Bütün şehir halkı istasyona yığıldı. Lokomotif geldi. Kurbanlar kesildi. Önce Vali bir nutuk söyledi, arkadan Müftü Efendi... Ben, Müftü Efendiden daha heyecanlıydım. Nutkun hâlâ aklımda kalan parçalan aşığı yukarı şunlar:

"Tiren, garba açılan bir penceredir. Bu pencereden ziya girecek, yalnız ziya değil başka şeyler de girecek. Medeniyet, tekerleklerin üstüne binerek bize kadar geldi. Tekerlek ne demektir? Tekerlek, medeniyetin ayağıdır. Tekerlek olmasaydı, dünyada hiçbirimiz olamazdık. Biz bugün tekerleklerin sayesinde ilerliyoruz. şu tünele, şu dağların içine açılmış deliklere bakınız. şu gördüğünüz delikten neler doğacak neler. Nurlu istikbal bizimdir.

Bu bir hazinedir. Eline geçirdiğin bu hazineyi iyi kullan hemşeri! İyi kullanırsan, çok para kazanırsın, zengin olursun, itibarın artar.

Tekerlekler, raylar üzerinde kayacak. İşler eskisi gibi zor değil. Her seferi seni zengin edecek hemşeri! Kaç sefer olursa o kadar kârlısın.

İş yol açılıncaya kadardı. Bir kere yol açıldı ya, artık bütün hemşerilerimiz bu yolun üstünden kolaylıkla gidip gelecektir. Mallarımızın değeri artacaktır. Sen de malının değerini, kadrini bil!.. Cumhuriyet sayesinde önümüze gelen bu malın kıymetini bilelim; binerken, üstüne basarken, içine girerken titremeliyiz. Dikkatli binmezsek bozulur, sonra bizden başkaları kullanamaz. Elin, yabancıнын malı değil ki hor kullanalım. Kendi malımız, bütün hem-şerilerimizin. Hepimizin ortak malımız..

Ondokuz yaşında, taşra lisesini yeni bitirmiş bir genç başka ne yazabilir, işte böyle şeyler...

Müftü Efendinin nutku, umulandan da çok alkışlandı. Öbür nutukların hiçbirisi, Müftü'nün nutkunun etkisini yapmadı. Alkış kıyamet... Herkes, "Bizim Müftü gerçekten derin hoca..." demeye başladı. Doğrusu, Müftü Efendi de nutku hem iyi ezberlemiş, hem de güzel, heyecanlı söyledi.

O günden sonra, nerede bir tören, bir toplantı olsa, Müftü Efendiyi nutuk söylemeye çağırdılar. Müftü Efendi de her gittiği yerde hep o nutku tekrarlayıp durdu. Yalnız nutkun içinden "tiren" kelimesini çıkarıyor, geri kalanlarını olduğu gibi söylüyordu. Nutuk herkese o denli güzel geldi ki, hiçbirimiz nutku tekrar tekrar dinlemekten bıkip usanmıyorduk. Cumhuriyet Bayramında, bir kereste fabrikasının açılışında, büyüklerden birinin şehre gelişinde, hep bu nutuk söylendi.

Ziya adında bir akrabamız var, babası çok zengin. Bunlar istanbul'dan bir gelin getirdiler. Görülmemiş, duyulmamış bir düğün yapıldı. Düğün ziyafetine şehrin bütün ileri gelenleri çağrıldı. Biz de gittik. Aile çok mutaassıp, ama son derece mutaassıp... Kadınlarla erkekler ayrı odalarda yemek yiyoruz. Ne de olsa gelin istanbullu olduğundan, yemekten sonra kadın erkek hep biaraya toplanıldı. Müftü Efendiye konuşması için rica edildi. Doğrusu, Müftü Efendi konuşmak istemedi. Ama öyle zorladılar ki, adamcağız konuşmak zorunda kaldı. Ayağa kalktı, başladı konuşmaya:

"Muhterem hemşerilerim!

Yeni kurulan bu yuva, garba açılan bir penceredir."

Daha nutkun başında bir hoşnutsuzluk mırıltısı başladı. Ailenin pencereye, hele garba açılan pencereye benzetilmesi, bizim mutaassıp çevremizin insanlarını sinirlendirdi. Müftü Efendi gelini göstererek devam etti:

"Bu pencereden ziya girecek, yalnız ziya değil, başka şeyler de girecek..."

Zaten istanbul'dan kız aldığı için yayılan dedikodulardan sinirli olan damat Ziya'nın kaşı, gözü oynamaya başladı. Ziya'nın elleri titriyordu. Müftü Efendi devam etti:

"Medeniyet, nur gibi medeniyet, tekerleklerin üstüne binerek bize kadar geldi. Onu hepimiz kucaklayıp bağrımıza basacağız. Çünkü o hepimizindir."

Sinirli, kızgın öksürüklerle nutuk kesiliyordu.

"İşte karşınızda tekerlek! Tekerlek ne demektir? Tekerlek olmasaydı, dünyada hiçbirimiz olamazdık. Tekerlek medeniyettir. Biz bugün tekerleğe, medeniyetin tekerleğine kavuştuk."

Damat Ziya elini arka cebine attı. Bir cinayet olabilirdi. Bu gergin havada Müftü Efendi, nutkuna devam etti:

"Şu tünele bakınız! Bu delikten neler doğacak, neler! Nurlu istikbal bizimdir."

Yer yer yükselen mırıltıları, herzamanki gibi başarısının sesli gösterisi sanan Müftü Efendi, damat Ziya'ya dönerek şöyle dedi:

"Bu bir hazinedir! Eline geçirdiğin bu hazineyi iyi kullan hemşeri! İyi kullanırsan çok para kazanırsın, zengin olursun, memlekette itibarın artar. İşler eskisi gibi zor değil artık. Her seferi seni zengin edecek. Kaç sefer olursa o kadar kârlısın genç hemşeri!.."

Arkadaşları, damadın elini tutmasalar, kan dökülecekti. Kayınpeder, Müftü Efendinin kulağına bişeyler söyledi. Müftü Efendi, başını salladı, nutkuna devam etti:

"İş, bir kere yol açılıncaya kadardır. Yol açıldı ya, herkes rahat rahat gidip gelecek. Arkadaş, Cumhuriyetimizin sayesinde sahip olduğumuz bu kıymetli malın değerini bilelim; binerken, üstüne basarken, içine girerken titremeliyiz. Dikkatli binmezsek, çabucak bozulur, başkaları istifade edemez. Yabancıнын malı değil ki, hor kullanalım. Kendi malımız!..

Arkadaşları dışarı çıkardıkları için, damat Müftü Efendinin sözlerinin sonunu duymamıştı. Nutuktan sonra bir soğuk hava esti. Müftü Efendi, neden alkışlanmadığına çok şaşıtı. Ziyafet dağıldı.

Üç gün sonra da Ziya, istanbul'dan getirdiği güzel gelini geri gönderdi. Boşandılar.

Ah Biz Eşekler adlı kitaptan

En Güzel Sermaye Özel Sermaye

Yayın dinleyiciler! Radyolarımız, halkımızı ekonomi bilimi alanında aydınlatmak amacıyla, "En güzel sermaye, özel sermayedir" adlı yeni bir kültür programı dizisinin yayınına başlamış bulunuyor. Bu bilimsel yayın programını, milli bankalarımızın yönetim kurulu üyeliklerinde görevli bir profesör kurulu hazırlamıştır. İlgile dinleyeceğinizi umduğumuz bu program dizisinin ilkinin sunuyoruz.

Sayın dinleyiciler! Bilindiği gibi, iki yıl önce, yurdumuzda bitakım reformlar yapılması için karar alınmıştı. Ancak bu kararın alınmasından iki yıl sonra, reform tasarılarına başlanması yolunda çalışmalara girilmesi için ortamın hazırlanmasının gerekli olup olmadığı üzerinde tartışmaların yürütülmesinin düşünülmesine başlanmıştır. Böyle bir dönemde, iktisat bilimi açısından soruna ışık tutmak yararlı olacaktır. Bu konuşmamızda, özel sermayenin, memleketin kalkınmasındaki rolü üzerinde durmak istiyoruz. Batı medeniyetinin temsilcileri olan Avrupa ülkeleri ve Amerika, bugünkü seviyelerine ancak özel sermayenin desteğiyle ulaşabilmişlerdir. Amerika'da hayat seviyesinin, neden, gökdelenlerin seviyeleriyle doğru orantılı olduğunu anlamamız gerekir. Özel sermaye, kendine en uygun ortam olarak serbest ticaret alanında gelişebilir. Tarihimizde ve geleneğimizde serbest ticaretin çok eski ve önemli biyeri vardır. Doğunun büyük bilgini ve iktisatçıların en derini olan İbni Keramet Derunî, daha Adam Smith'den üçyüz yıl önce, Arapça olarak kaleme aldığı "Mafiş Gırgır, İlla Mangır" adlı eserinde "Ahz ü itâ carcar ve elkâsibi tüccar" buyurmuştur. Tabii ne demek istediği açıkça anlaşılıyor. Adam Smith'in, İbni Derunî'nin bu eserinden yararlanarak ve onun etkisinde kalarak "Hertürlü ticaret, serbesttir rezalet!" diye özetlenebilecek olan ekonomik sistemini kurduğu bilinmektedir.

Adam Smith şöyle demiştir:

"Lesse passe lesse fer, tre joli transfer!" Yani Türk-çesi "Bırak ziftlensin, boş ver zıkkımlansın!" demektir.

18. yüzyıl sonlarında, 1723-1790 tarihlerinde yaşamış olan Adam Smith İskoçya'da doğmuştur. İskoçyahlının dünyanın en mih etti insanları

olduğu bilinir. İşte bu nedenle İskoçyah Adam Smith'in de bir iktisatçı olması gayet tabiidir. Nasıl Bolu'dan ünlü aşçılar yetişirse, İskoçya'dan da büyük iktisatçılar yetişir. İskoçya'da doğan Adam Smith, yurdumuzda Şişli ve Maçka'da doğan yüksek sosyetenin özel sermayelerini çok etkilemiştir. Yurdumuzu yönetenlerse, her başları sıkıştıkça, cankurtaran simidine sarılır gibi, Adam Smith'e sarılmışlardır.

Glasgow ve Oxford üniversitelerinde öğrenimini bitirdikten sonra, Edinburg üniversitesinde hocalık eden Adam Smith, kırk yaşındayken hocalığı bırakıp bir asilzade çocuğunun arkasına takılarak onunla birlikte Fransa ve İsviçre'de turneye çıkmıştır. Düklerle, kontlarla, lordlarla arayı düzen Adam Smith 1746'da yurduna dönünce liberalizmin temel kitabı olan "Lö Röşerş sür la natür e la koz dö la patakoz" adlı kitabını yazmıştır. "Milletlerin mangırı bulma ve küpü doldurma yolları" adlı bu kitabıyla klasik liberalizmin babası olan Adam Smith, bugünkü özel sermayenin de aile dostu, genç özel sermayecilerin de beybabası sayılır.

"Bırak yapsın! Tutma geçsin! Koyver olsun!" demek olan liberalizmin esaslarını şöyle özetleyebiliriz:

- 1 - İşbölümü: Yorganını ayağına göre değil, ayağını yorganına göre uzat. Çizmeden yukarıya çıkma!
- 2 - Rekabet: İlerlemenin tek yolu rekabettir. Rekabetle Karabet'i birbirine karıştırma!
- 3 - Her koyun kendi bacağından asılır. Her öküz kendi boynuzundan çekilir. Herkes kendi paçasını kurtarsın.
- 4 - Kılıç kuşananın, iş becerenindir. Becerebilene aşkolsun.
- 5 - Gemisini kurtaran kaptan. Kör eline geçirdiğini sever.
- 6 - Zengin, arabasını dağdan aşırır, yoksul düz ovada yolu şaşırır.
- 7 - Parayı seven düdüğü çalar. Arkasına güvenen borazancı başı olur.
- 8 - Hak değirmende bulunur. Altta kalanın canı çıksın!

Adam Smith, ortaya koyduğu bu ilkelerle, en güzel sermayenin özel sermaye olduğunu ispat etmiş bulunuyor.

Biz bugün, özel sermayenin yerlisini, yabancısını ayırt etmemeliyiz. Çünkü yabancı sermayenin desteğine de ihtiyacımız vardır. Yabancı sermaye ile düzelebiliriz ve batı medeniyeti yoluna düzülebiliriz.

Özel sermaye düşmanları, yabancı sermayeyi yalnızca barlardaki, pavyonlardaki yabancı uyruklu konsomatrisler, striptizciler, dansözler

olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Ekonomi bilimindeki sermaye ile o biçim sermayeyi birbirine karıştırmamalıdır.

Batı dillerinde sermayeye kapital denilir. Kapitalist, elindeki sermayesini işleten, yani işadımı demektir. Sermayeyi işletmenin en kazançlı yolu ise, ticarettir.

İşte bu nedenle tüccarlar, bir ülkenin kalkınmasında üstlerine büyük görevler almışlardır. Bir şairimiz bu konuda şöyle demiştir ;

"Tüccarları çalışmayan memleket, Nehirleri kurutulmuş gibidir. Krediler kesilirse felaket... Dağa çıkmak, adam soymak tabiidir."

Bu değerli şairimizin de dediği gibi, memleketin nehirleri kurumuş çorak bir toprağa, bir çöle dönmemesi için, devlet kesesinin açılması, tüccarlarımıza kredi verilmesi gerekir.

Yalnız burada şunu da belirtmemiz gerekir ki, bankalara enaz bikaç milyon liralık borç takarak piyasadaki itibarlarını henüz ispat etmemiş ve bankaların alacaklarını kurtarmak için daha çok kredi açmaya çırpındıkları insanlar dışında kalanların konumuzla bir ilişkisi yoktur. Elleriindeki küçücük sermayeyle çalışıp, zorlukla geçinmeye uğraşanların kendilerini tüccardan sayıp övünmeleri hiç doğru olmaz.

Dünyada yapılan istatistikler göstermiştir ki, her-hangibir ülkede devlet, tüccarlara bol kredi açmazsa, o ülkede soygunculuk, dolandırıcılık, hırsızlık, yankesicilik artmaktadır. Bir devlet, bu gibi kötülüklerin önlenmesini istiyorsa, tüccarlarına bol krediler açarak onların kanun dışı yollara sürüklenmesine engel olmalıdır. Çünkü, kredi ve sermaye bulmak yüzünden dağa çıkanlar, yol kesenler, bu gibi kötü yollara sapmak zorunda kalanlar bulunmaktadır. Bu gibi kimseler, devletten bol bol krediler sağlayabilselerdi, o zaman hiç de dağa çıkıp yol kesmez, soygunculuk, eşkıyalık yapmak zorunda kalmaz, kanun dairesinde şehirde ticaret yaparlardı.

Özel sermayenin havasında gelişebileceği liberalizm, özgürlük demektir. Fiyat kontrolü, satış sınırlandırılması, servet bildirisi gibi tedbirler ise, özgürlüğü sınırlayan etkenlerdir. Bunlar, bir ülkenin ticaret hayatını öldürür. Gümrük duvarlarıysa, bir ülkeyi cezaevine çevirir. Ticarete karşı gümrük duvarları yerine, çoktan eskimiş, modası geçmiş yabancı düşüncelere karşı duvarlar çekilmelidir. İngiliz Adam Smith'in ikiyüzelli yıl önceki liberalizm düşünceleriye, bizim ulusal bünyemize son derece uygundur.

Reformlar yapılması için karar alınmasından iki yıl sonra, reform tasarılarına başlanması yolunda çalışmalara girişilmesi için ortamın hazırlanmasının gerekli olup olmadığı üzerinde tartışmaların yürütülmesinin düşünülmesine başlandığı bugünlerde, reformlara yardımcı olmak amacıyla düşüncelerimizi açıklamış bulunuyoruz.

Ah Biz Eşekler adlı kitaptan

Biz Adam Olmayız!..

Kalabalığın içinden birisi, "Biz adam olmayız birader!" dedi mi öbürleri de, "Eveet, çok doğruuu, olmayız," diye baş sallarlar. Biri de çıkıp, "O nasıl söz efendi... Sen sayıyla kendine gel bakalım!" demez.

Yirmibeş yaşlarında, kanımın fokur fokur kaydığı günlerde ben bunu deneyecek oldum. Ada'ya giden vapurda neye kızdığını anlayamadığım yaşlı bir adam,

-Biz adam olmayız!., diye bağırıp duruyor, salon-dakiler de, baş sallayarak onu onaylıyorlardı.

Delikanlılık, kanım tepeme sıçrayıp,

- Neden adam olmazmışsınız, bal gibi de adam oluruz... Öyle bir adam oluruz ki herkes de şaşar kalır... diye bağırdım.

Salondaki yolcular sözleşmişler gibi yaygarayı bastılar:

- Adam olmayız...

-Adamlık bize çok uzak...

- Biz adam olmayız...

Bu yaygara karşısında kızgın ihtiyarın yüzü yumuşadı da, bana,

-Bak oğlum, dedi, duyuyorsun ya, hep birden "Adam olmayız!" diye bar bar bağırıyoruz. Demek ki adam olmayacağız, zorla değil ya...

-Oluruz, biz adam oluruz... dedim.

- Biz adam oluruz, demek, biz şimdi adam değiliz demektir, öyle değil mi? dedi.

Hiç sesimi çıkarmadım, ama o gündenberi yıllardır hep düşünür dururum: Biz neden adam olmayız?

Son hapse girişim benim için büyük bir şans oldu, çünkü yıllardır araştırdığım nedeni cezaevinde öğrendim. Cezaevindeki elli kişilik siyasi tutuklular koğuşunda yurdumuzun seçkin aydınlarıyla, tanınmış işadamlarımızla, ünlü kişiler, valiler, genel müdürler, düşük milletvekilleri, ileri gelen politikacılar, yüksek memurlar, mühendisler, doktorlarla birarada yaşadım. Koğuş arkadaşlarımla çoğu Avrupa'da, Amerika'da okumuş, yabancı ülkeleri gezip dolaşmış, bikaç dil bilen kişilerdi. Düşüncelerimiz birbirine karıştı ama, yine de onlardan çok

şeyler öğrendim. Öğrendiklerimin başında da, neden adam olmadığımız geliyor.

Ziyaret günleri hiç de iyi haberler almıyordum; evin kirasını verememişiz, bakkala borçlanmışız, daha bunlar gibi bisürü tatsız haberler... Ne yapacağımı şaşırmıştım, hiçbir umarım yoktu. Hemen bir roman yazayım da, dedim, belki gazetelerden birine satar, biraz para alırım. Çoktanberi yazmayı tasarladığım bir roman konusu vardı kafamda. İşte bu kararla kalemi kâğıdı elime aldım, ranzadaki yatağıma çöktüm. Vakit yitirmek, lafla, boş şeylerle zaman geçirmek istemiyordum. Daha bikaç satır ancak yaza-bilmiştım, koğuş arkadaşlarımdan seçkin bir aydın geldi, yatağımın ucuna oturdu. İlk sözü,

- Biz adam olmayız, adam olmayız... demek oldu. Kendisine bişey sormadım.

- Bakınız, neden adam olmayız, diye kendiliğinden açıklamaya girişti:

- Ben İsviçre'de okudum. Belçika'da altı yıl çalıştım.

İsviçre'deki, Belçika'daki yaşayışını uzun uzun anlattı. İşimden alıkonulduğum için çok canım sıkılıyordu ama ne diyebilirdim!.. Arada sırada önümdeki kâğıtlara bakarak kalemi kâğıt üstünde gezdirerek işim olduğunu, konuşmasını kısa kesmesini istediğimi sezdirmeye çalışıyordum. Ama oralı olmuyor boyuna anlatıyordu:

- Oralarda elinde kitap olmayan insan göremezsiniz. İki dakika boş kalsalar hemen kitaplarını açar, okumaya başlarlar. Otobüste, tirende, her yerde durmadan okurlar. Hele evlerinde görseniz, şaşarsınız, herkes kendine göre eline bir kitap alır, boyuna okur.

Belki anlar da gevezeliği keser diye,

- Aman ne iyi, ne iyi... dedim.

- Tabii, dedi, bir de bize baksanıza; burada bu kadar sözde entelektüel toplanmış, bitek kitap okuyan var mı? Biz adam olmayız beyim, olmayız.

-Doğru... dedim.

Ben, "doğru" deyince yeniden hızlandı, Belçikalıların, İsviçrelilerin durmadan kitap okuduklarını anlattı da anlattı. Yemek zamanı geldiği için ikimiz de kalktık.

-Şimdi anladınız mı biz neden adam olmayız?., dedi.

-Evet... dedim...

Yarım günümü İsviçrelilerin, Belçikalıların durmamasıya nasıl kitap okuduklarını dinlemekle geçirmiştım.

Öğle yemeğini çabucak yiyerek, yatağıma geldim, hemen romana başladım. Kâğıtlar dizimde, kalem elimde düşünüyorum, daha bişey yazmaya kalmadan koğuş arkadaşlarımdan birisi geldi, yatağı oturdu.

- Ne yapıyorsunuz?

- Bir roman yazmaya çalışıyorum...

-Burada yazamazsınız ki, şu gürültüye baksanıza... Siz hiç Avrupa'ya gittiniz mi?

- Hayır, Türkiye'den dışarı çıkmadım.

-Aaaa, yazık! Ben sizin Avrupa'ya gitmenizi çok isterdim; görmek, yaşamak başka şey, görüşünüz genişlerdi. Hemen hemen bütün Avrupa'yı dolaştım, gitmediğim yer kalmadı. Ençok Danimarka'da, Hollanda'da, İsveç'te bulundum. Bakınız oralarda nasıldır.

Bikez insanların birbirine saygısı vardır, birbirlerini rahatsız edecek gibi yüksek sesle konuşmazlar. Bir de bizim şuradaki halimize baksanıza, nedir bu gürültü patırtı... Öyle ya efendim, belki ben uyuyacağım, belki yazacağım, okuyacağım, belki bir işim var... Siz bu gürültüde patırtıda dünyada roman yazamazsınız, bırakmazlar ki...

- Gürültüde yazarım da, yalnız yanı başımda birisi konuşursa yazamıyorum.

- Canım efendim, gürültü olmasa daha iyi değil mi? Ne hakları var sizi rahatsız etmeye, yavaş da konuşabilirler. İşte Danimarka'da, İsveç'te, Hollanda'da katiyen böyle bişey olmaz. Onun için de adamlar ilerliyorlar. Çünkü onlarda insanın insana saygısı vardır.

Bu saygı üstüne türlü örnekler de göstererek konuştu da konuştu. Terbiyesizlikti ama ne yapayım, o anlatırken başımı kâğıtlara eğip yazmaya başladım; yazmıyordum, yazarmış gibi yapıyordum.

- Hiç boşuna uğraşmayın, yazamazsınız, sinirleriniz bozulur, dedi; Avrupa başka... Avrupalı insan demek, insanın insana saygı duyması demek. Bizde nerdeeee... Biz işte bunun için adam olamayız beyim, biz adam olamayız!

Daha çok anlatacaktı ama, iyi ki avukatı gelmiş, çağırdılar da kurtuldum. O gider gitmez çalıştığımı görüp de kimse yanıma gelmesin diye, başımı kâğıtlara büsbütün eğdim. Daha iki satır yazmıştım ki, başka bir koğuş arkadaşı geldi,

- Kolay gelsin, dedi.

- Sağolun, dedim. Yatağıma oturdu:

- Adamlık bize çok uzak... dedi.

Konuşma açılmasın da çabucak gitsin diye sesimi çıkarmadım.

-Amerika'da bulundunuz mu? diye sordu.

- Hayır...

-Yazık... Amerika'da bikaç ay bulunsaydınız, neden bizim geri kaldığımızı anlardınız. Efendim, Amerika'da bizde olduğu gibi boşu boşuna konuşmazlar, gevezelik yok; vakit nakit, herifler "taym iz mani" demişler. Amerikalı, bir işi varsa ancak o zaman konuşur, söyleyeceğini en kısa biçimde söyler, sonra herkes kendi işine gücüne... Bizde öyle mi? Mesela surdaki halimize bakın, aylardanberi gevezelikten başka yaptığımız bişey var mı? Hep ipe sapa gelmez laflar. İşte Amerika'da bu yok. Büyüzden de adamlar ilerliyor.

İşim olduğunu anlar da susar, kalkar gider, diye ofladım, pufladım; hiç

oralı olmadan anlattı durdu. Akşam yemeği zamanı gelmişti. Giderken,

- Biz adam olmayız, dedi; bizde bu gevezelik varken biz adam olamayız.

- Çok doğru söylüyorsunuz... dedim.

Akşam yemeğini yer yemez romanı yazmak için kâğıda kaleme sarıldım.

- Çalışmayınca olmaz, ne yapsak boş... diye yanı başımda bir ses duydum. Başımı kaldırınca, koğuş arkadaşlarımdan birini gördüm. Yanımdaki yatağa oturmuştu.

- Siz ne dersiniz? dedi. -Tabii çalışmalı... dedim.

- Ben Alman terbiyesi aldım.

Nerdeyse patlayacaktım hani... Durmadan anlatıyordu.

-Burada Alman Lisesini bitirdim, yükseköğrenimimi Almanya'da yaptım, uzun yıllar da orada çalıştım. Siz Almanya'da, çalışmayan tek kişi bulamazsınız. Bizde öyle mi? Mesela surdaki halimize bakın. Yok, yok, biz adam olmayız; adamlık bize daha çok uzak...

Anladım ki ne yapsam, romanı yazamayacağım, boşuna sinirlerim bozulacak; şimdi bırakıp, koğuştakiler uyuduktan sonra yazmaya karar verdim. O hâlâ Almanya'yı anlatıyordu: - Almanya'da çalışmamak ayıptır. Nerde olursa olsunlar, Almanlar hiç boş durmazlar; kendilerine bir iş icat eder, mutlaka çalışırlar. Aylardanberi surdayız mesela, içimizde bitek çalışan var mı? Söylesen, hapiste ne çalışalım, derler. Alman aydını böyle demez. Anılarını yazar, kendi işi üstüne bişey kaleme alır, kitap çevirir, kısacası boş durmaz. Ya biz? Hayır, ne desek boş, biz adam olmayız...

Yanımdan gittiği zaman geceyarısı olmuştu. Artık kimse gelip, neden adam olmadığımız üstüne konferans vermez diye umutla romana başlamışken, birisi geldi. Bu da uzun yıllar Fransa'da bulunmuş. Uyuyanlar uyanmasın diye alçak sesle konuşuyordu. Onun anlattığına göre de Fransızlar, zamanında çalışmasını, zamanında da eğlenmesini bilirlermiş, iş ve dinlenme saatlerini birbirlerinden ayırırlarmış. Ben bu geceyarısından sonra çalışmamalıymışım.

- Şimdi uyuyun ki, sabah erkenden kalkınca dinç kafayla çalışalım, diyordu; bizde işle dinlenme, eğlenme, hep birbirine karıştırılmıştır, dinlenilecek zaman çalışır, çalışılacak zamanlarda da dinlenmeye kalkarız. Onun için de verimli olamayız. Bizim adam olamayışımızın sebebi işte budur. Biz adam olmayız.

O yanımdan gittiği zaman, bende de roman yazacak hal kalmamıştı; gözlerim kapanıyordu. Uyudum.

Sabahleyin onlar uyanmadan kalkıp romanı yazmaya başladım. Saygı duyduğum bir koğuş arkadaşım, heladan dönüşünde yanıma geldi:

- İngiltere başkadır; siz İngiltere'de bulundunuz mu hiç?

- Hayır...

-Vah vah!.. Mesela İngiltere'de bir tirene bindiniz. Saatlerce bir kompartımanda yolculuk ettiğiniz adam sizinle bitek kelime konuşmaz. Bizde olsa, ne soğuk, ne kendini beğenmiş derler. Soğukluğundan, kendini beğenmişliğinden değil, nezaketinden, terbiyesinden... Belki siz onunla konuşmak istemiyor-sunuzdur, öyle ya, ne diye sizi rahatsız etsin. Bizde olsa, tanısin, tanımasın; karşısındakinin işi var mı, yok mu, hiç düşünmez, başlar çan çana... Onun için de biz adam olmayız işte...

Dizimin üstündeki kâğıtları dürdüm, yatağın altına, kalemi de cebime soktum, roman yazmaktan vazgeçtim. Orada roman yazamadım ama, yazacağım romandan çok daha değerli olan bir gerçeği öğrendim: Neden adam olamadığımızı!..

Şimdi birisi kızıp da,

- Biz adam olmayız! derse ben hemen parmağımı kaldırıp,

-Ben onun nedenini biliyorum! diye bağıriyorum.

Son hapisliğimin kazancı da işte bu oldu.

Biz Adam Olmayız adlı kitaptan

Ne Güzel Memleket

Lki komşu memleket arasında bir ticaret anlaşması yapılacaktı. Bunun için komşu memleketlerin birinden bir ticaret heyeti öbür memlekete gelmişti. Konuk ticaret heyetinin başkanı kendi memleketine günü gününe rapor gönderiyordu. Aşağıda bu günlük raporların çevirisini bulacaksınız.

Havaalanında uçaktan indiğimiz zaman bizi gümrük memurlarından başka karşılayan olmadı. Memurlar bavullarımızı, valizlerimizi didik didik arayıp taramaya başladılar. Biz, bu hareketin protokole aykırı olduğunu, ticaret heyeti olduğumuzu, eşyalarımızı arayamayacaklarını söyledikse de, gümrük memurlarına söz anlatamadık. Belgelerimizi gösterdik, para etmedi. Muayeneden sonra iki saat kadar bekletildik. Gelen giden olmadığı için ne yapacağımızı bilemiyorduk. Gece için kendimize bir otel aramaya karar verdiğimiz sırada bizi beşyüz kişiye yakın bir kalabalık karşılamaya geldi. Karşılayıcıların başında bulunan zat,

- Biz sizi denizyolu ile geleceksiniz diye sabahtan beri iskelede bekliyorduk, dedi.

- Pek şakacısınız, diye cevap verdim.

Bu zatın bizim memlekete denizden yol olmadığını bilmemesi elbette olanaksızdı. Gümrük memurlarından şikâyet ettik. Pek nazik biçimde özür diledi:

- Sizi, bizden sanmışlar. Bir kaçakçı çetesi geliyor diye ihbar olmuş da...

Sonra gülererek ekledi:

- Sizi yabancı yerine koymamışlar, bizden sayılırsınız.

- Teşekkür ederiz. Karşılayıcıların başında gelen zat,

- Sizi ancak beş altıyüz kişiyle karşılayabildik, dedi.

"Neden bu kadar kalabalık?" diye sormama vakit bırakmadan,

- Çünkü, dedi, gazeteciler Amerika'dan gelen bir artisti karşılamaya gitmişler. Sayın Bakan da propaganda gezisinde, Müsteşar Bey açılış töreninde, Genel Müdür de yapılacak barajda. Vali, pazarı teftişe çıktı.

Protokol Müdürü garda Başbakan'ı uğurluyor. Mektupçu ile Hukuk İşleri Müdürü'nü bu sabah emekliye ayırdılar. Özel Kalem Müdürü görülen lüzum üzerine izinli gönderildi. Genel Müdür Yardımcısı sağlık

nedenleriyle istifa etti. Kala kala bir ben kaldım. Onun için bu kadar az kişi geldik. Yoksa onbeş yirmibin kişi ile sizi karşılardık.

- Zatiâliniz kimsiniz? diye sordum.

-Ben, bakanlığın müsteşar muavininin birinci şube müdür vekilinin sekreter yardımcısına vekâlet ediyorum. Eğer bakanlık emrine alınmazsam, sağlık nedeniyle istifa ettirilmezsem, mecburi izne gönderilmezsem, görülen lüzum üzerine işten çıkarılmazsam, görevden affedilmezsem, şu dakikada bu işle meşgulüm.

Otomobillere binerken,

- Karşılama törenini denizde hazırlamıştık, dedi. Şimdi hep birlikte sahile gidelim. Orada tören yapıldıktan sonra istirahat edersiniz.

Sahilde arabalardan indik. Kayıklara binerek açıkta duran yata çıktık. Yat, iskeleye yanaşmadığı için, biz kayıklarla yata yanaştık. Yat kalkınca, bizi bayraklarla donatılmış gemiler karşıladı. Sahilden kırk-bir pare top atıldı.

Sahile döndük. Rıhtım üzerinde yirmi ile yirmibeş yaş arasındaki küçük kız çocukları (!) bize buketler verdiler. Üzerlerinde "Hoşgeldiniz!" yazılı, meşe dalları ve çalı süpürgesi otlarıyla süslü takların altından geçerken kurbanlar kesildi. Bandonun önünden geçerken fotoğraflarımız çekildi. Alkışlar arasında konuk kalacağımız otele geldik.

4 MART 19....

Otelde, gazetecilerin baskınına uğradık. Fotoğraflarımızı çektiler.

- Memleketimizi nasıl buldunuz? diye sordular. Biz de her gittiğimiz geri kalmış ülkede, her zaman, her yerde olduğu gibi,

-Fevkalade... Harikulade... Cennet gibi... Kalkınmalarınıza hayran olduk. Bizim için sizden alınacak pekçok dersler var... gibi pohpohlayıcı sözler söyledik.

Gazetecilerden biri bana,

- En çok hoşunuza giden ne oldu? diye sordu. Ben, nasıl cevap verilirse hoşlarına gideceğini önceden öğrendiğim için,

-Şiş kebaplarınızla, dolmalarınıza, bir de baklavanıza bayıldık, dedim.

Gazeteciler tam ayrılacağı sırada içlerinden biri,

- Siz ne oynuyorsunuz? diye sordu.

- Oyun sevmem, dedim. Yüzüme tuhaf tuhaf baktı.

- Ciddi söylüyorum, hayatımda hiç oyun oynamadım, dedim.

Bizim heyetteki arkadaşlardan birine döndü,

- Siz nerede oynuyorsunuz? dedi.

O da oynamadığını söyleyince, başka birine sordu: -Maçta kimler oynayacak? -Ne maç? dedik.

- Siz Magsonar futbol takımı değil misiniz?

Hayatımda bu denli şakacı insanlar görmedim, içlerinden biri,

-Yok canım, bunlar futbolcu falan değil, dedi, bunlar Monako'dan gelen güreş takımı... Başka bir gazeteci de,

- Yok yahu, dedi, görmüyor musunuz heriflerin suratlarını, bunlar besbelli Honolulu'dan gelen operet artistleri...

Biz, gazetecilere ticaret heyeti olduğumuzu anlatınca,

- Öyleyse sabahtanberi ne diye bizi meşgul ediyorsunuz? diye çıktılar.

Kendilerinden özür diledik.

5 MART 19....

Geceki ziyafet pek neşeli geçti. Ziyafet sofrasında bir zat ayağa kalkarak, iki memleket arasındaki kültür, ticaret, tarih, kozmografya, kimya ve hesap ilişkilerinden ve kader birliğinden söz etti. Ve kadehini şerefimize kaldırdı. Bütün kadehler havaya kalktığı sırada, birdenbire elektrikler söndü. Kısa bir şaşkınlıktan sonra, herkes dışarı fırladı. Biz neye uğradığımızı şaşırmiştık.

-Kontak!.. Kontak!., diye bağıryorlardı.

Önce bize bu yapıları, bu memleketin bir geleneği, şakası, sürprizi sandım. Bisüre sonra elektrikler yandı. Nazik bir zat,

- Çok affedersiniz, dedi. Biz elektrik kontak yaptı sanmıştık. Çünkü arasıra böyle kontak olur. Halbuki kontak değilmiş.

-Neymiş? diye sordum.

- Bu kez sigorta atmış, dedi...

Yeniden yemeye içmeye başladık. Yine lambalar söndü. Bir kaçışma, koşuşmaca daha oldu. Karanlıkta yakaladığım birine,

- Kontak mı, yoksa sigorta mı attı? diye sordum.

- Değil, dedi, bu kez cereyan kesildi.

- Ne kadar sürer?

- Belli olmaz. Bazen uzun sürer ama, bazen de bi-riki saat içinde onarılır.

İyi ki, çok ihtiyatlı insanlar olduklarından hemen gaz lambalarını, mumları getirdiler. Fakat lambaların gazı yoktu. Bu kez şamdanlardaki mumları yakarlarken cereyan geldi.

6 MART 19....

Bu gece onurumuza sabaha kadar sanat gösterisi yapıldı. Şarkılar söylendi, sazlar çalındı. Doğrusu pek güzel eğlendik.

11 MART 19....

Dün, müzeleri, anıtları gösterdiler. Bugün de yeni açılan fabrikaları dolaştırdılar. Yarın da kenti gezdirecekler. Henüz ticaret konuşmalarından laf yok.

Ayıp olur diye biz de bişey söylemiyoruz. Herhalde bir programları vardır.

16 MART 19....

Buraya ticaret anlaşması için geldiğimizi hatırlatmamızın doğru olup olmadığına bitürlü karar veremiyorum. Bu hususta emirlerinizi beklerim. Dün gece sabaha kadar şerefimize çok büyük bir ziyafet daha verildi. Bugün okulları gezdirecekler, akşama başka bir ziyafetteyiz.

19 MART 19....

Dün geceyarısından sonra yirmialtı otomobille Sulukule denilen yere gittik. Sabaha kadar eğlendik. Size bu raporu uyku sersemi yazıyorum.

20 MART 19....

İki gündür bizi eğlencelerle, balolarla, ziyafetlerle, içkilerle iyice serseme çevirip öylece müzakere masasına oturtmak, kazıklamak istiyorlar, diye kuşku-lanmışım. Yanılmışım. Üç haftadır buradayız. Müzakerenin lafını bile eden yok.

25 MART 19....

Bugün Genel Müdüre anlaşmayı ne zaman yapacağımızı sordum. Şaşıarak, - Ne anlaşması? dedi.

-Ticaret anlaşması, dedim.

Büsbütün şaşıınca, kendilerine açıkladım. O zaman,

-Yaaa, siz ticaret heyeti miydiniz? dedi, biz sizi başka bir memleketin yardım heyetiyle karıştırmışız.

Akşama yine şerefimize bir ziyafet var.

1 NİSAN 19....

Dün gece bizim heyetten üç kişi sarhoş oldu. Biz de onlar gibi zeybek, çiftetelli oynamasını öğrendik. Ziyafetlerde hopluyor, zıplıyor, göbek atıyoruz. Ticaret işini bikez daha hatırlattım.

- Kolay canım. Biz size palamut, tütün, pamuk, fındık satarız, siz de bize kahve satarsınız, dediler.

- Bizde kahve yok, yetişmez, dedik.

- Öyleyse buğday satın! dediler.

-Biz buğdayı altı ay önce sizden satın almıştık, dedik.

- Zararı yok, artanını bize satarsınız, dediler. Çok şakacı insanlar.

Ertesi gün gazetelerde resimlerimiz çıktı. Altında şöyle yazıyordu:

"Dost komşu memleketle ticaret anlaşması yapıldı. Yeniden 500 milyon dolarlık kredi açtılar. Zaruri ihtiyaçlarımızdan dudak boyası, zıpzip, nal mihı, sapan lastiği gönderecekler."

20 NİSAN 19....

Geri dönmemiz için yüksek buyruğunuzu aldık. Fakat ticaret heyetimiz bu memleketin havasına o kadar alıştı ki, artık dönmemize olanak yoktur. Yiyoruz, içiyoruz, eğleniyoruz, oynuyoruz. Bu nedenle toptan uyrukluğ değiştirerek bu güzel memlekette kalmak kararını verdiğimizizi saygılarımla arz ederiz!

Damda Deli Var adlı kitaptan

Apona Fuarı

Tarihimiz boyunca bütün kötü, yanlış, gülünç işlerin eski dönemde yapılmış olduğunu söylemek gelenektir. Biz bu geleneğimizi bozmak istemediğimizden, bu hikâyede anlatılan olayların da eski günlerde geçmiş olduğunu açıklarız.

Apona kenti uluslararası fuarı, şimdiye kadarkile-rin hepsinden üstün olacaktı. Bundan iyi propaganda fırsatı ele geçemezdi. Bütün ticaret ataşeliklerine, fuarda kendilerine yer ayırtabilmeleri için, en geç iki ay içinde cevap verilmesi istenen mektuplar yazıldı.

Mektupları alan devletlerin ticaret ataşelikleri, çağrıya teşekkürle, fuara katılmak istediklerini bildirdiler. Yalnız biyerden ne "evet", ne "hayır" diye cevap geldi.

Cevap vermeyen bu memleketle fuarı açacak memleketin ticaret heyetleri arasında o sırada bir anlaşma yapılmaktaydı.

Anlaşmanın imzalanmasından sonra verilen ziyafette heyet başkanı, Ticaret Bakanına,

-Apona Fuarına katılsaydınız, memleketinizin propagandası bakımından çok yararlı olacaktı... dedi.

Ticaret Bakanı hayretle sordu:

-Apona mı? Fuar mı? Apona'da fuar mı açılıyor?

Ticaret heyeti başkanı, iki yıldır bütün ulusların bu fuar için hazırlandıklarını, bütün ajansların gazete ve radyolarla durmadan Apona Fuarıyla ilgili haberler verdiğini söyledi.

Ticaret Bakanı, ertesi gün hemen müsteşarını çağırdı:

-Apona Fuarından neden bana söz etmediniz? Gelen mektubu neden bana göstermediniz?

Müsteşar, büyük bir iyi niyetle, her ne kadar Avrupa kıtasında Apona diye bir kent olduğunu hatırlıyorsa da, orada bir fuar açılacağından, bir çağrı mektubu gönderildiğinden haberi olmadığını söyledi.

Ticaret Bakanlığı altüst oldu. Bakan, şiddetle mektubun bulunmasını emretti. Bakanlık daireleri, genel müdürlükler, şubeler birbirine girdi. Ortalık o kadar karıştı ki, bu kargaşalıkta şaşkınlıktan Mısır'a pamuk, Kanada'ya buğday, Irak'a petrol, İsviçre'ye saat ihracı için teklifler

yapılırken, İngiltere'den fındık, İran'dan atom bombası, Habeşistan'dan tepkili uçak ithali için teşebbüslere de geçildi.

Bitürlü mektup bulunamıyor, üstelik kaybolan mektup aranırken, daha önceleri kaybolmuş mektuplar bulunuyor, bulunan bu mektuplar da yeniden kayboluyordu. Çağrı mektubu Apona'daki Ticaret Ataşeliğine soruldu.

Ataşelik, Apona'da fuar açılacağı hakkında her ne kadar bilgisi yoksa da, böyle bir haber duyulur duyulmaz, hemen arz olunacağını bildiriyordu.

Uzun arama taramalardan sonra, Bakanlık Evrak Kalemindeki kayıtlardan, on ay önce Apona Ticaret Ataşeliğinden resmi bir mektup gönderildiği keşfedildi. Bu sırada ataşelik de, on ay önce Apona Fuarına çağrı mektubunu gönderdiğini, tarih ve sayısıyla bildirmişti. Artık ipucu bulunmuş demekti. Şimdi iş, mektubun nerelere havale edildiği, en sonra nerede takılıp kaldığı, kimin hangi sepete attığını öğrenmeye kalmıştı. Bakanlığın en iş bilir, zeki, enerjik memurları bu resmi mektubun araştırılmasıyla görevlendirildi.

Evrak kalemindeki kayıt defterinin incelenmesinden, Apona Fuarı için gelen mektubun Dış Ticaret Dairesine sevk edildiğini keşfeden memur, fevkalade mesaisinden dolayı iki derece birden terfi ettirildi.

Dış Ticaret Dairesi Müdürüne Apona'dan gelen mektup sorulunca,

- Apona mı? dedi, gözleri bisüre geçmişin anılarına daldı.

Sonra o anıların içinden bişey çıkarmak ister gibi, saçlarını karıştırdı:

-Haa, evvv... vet, öyle bir mektup hatırlıyorum.

Uzun bir araştırmadan sonra, mektup bulunamadı ama, kaydı bulundu.

Üçüncü Şubeye havale edilmişti. Üçüncü Şube Müdürü,

- Hım... dedi, böyle bişey olacaktı... "aidiyeti cihe-tiyle" galiba İkinci Kısma gönderilmişti.

İkinci Kısım Şefi başını iki elinin arasına alıp derin derin düşündükten sonra, Arşimet Kanununu ikinci kez keşfetmiş gibi,

-Bulдум!., diye bağırdı. Apona, değil mi? Tamam... Bakın bakalım şu kayıt defterine!

Kayda göre Ticaret Ataşesinden gelen mektup Müsteşara verilmişti. Müsteşar Bey sisler ardından bişey seçmeye çalışan kaptan gibi gözlerini ufka dikti,

-Apona... Apona... Apona!.. diye biriki dakika kadar tekrarladıktan sonra, şimdi hatırladım, diye bağırdı, şuna Apona Fuarı için gelen mektup desenize! Ben o mektubu Bakan'a arz etmiştim.

Müsteşar, Bakan'a hatırlatmak için,

- Beyefendi, dedi, hani geçen yazdı... Tatlı bir akşamdı. Zatı devletlerini tiren istasyonundan uğurlu-yorduk. Siz Florya'ya önemli bir iş görüşmeye gidecektiniz... Bendeniz size o sırada aceledir diye Apona'dan gelen mektubu...

Bakan, Müsteşar'ın sözünü kesti:

- Eeeeeett... canım şuna Apona Fuarı için gelen çağrı mektubu desenize! Şimdi hatırladım.

Bakan masasının gözlerini, dolapları karıştırdı.

- Buralarda olmadığına göre cebimdedir, dedi. Ceplerini karıştırdı, bulamadı. Sonra Müsteşar'a

döndü:

-Benim üstümde o gün hangi elbisem vardı?

Gözlerini tavana diken Müsteşar'ın düşünmekten alnı kırıştı. Sıkıntıdan parmaklarını çıtlattı. Epiyce ter döktükten sonra:

- Bugünkü gibi gözümün önüne geldi, dedi. Beyefendi, üstünüzde bej renkli spor ceketiniz, altınızda daha açık bej pantolonunuz vardı. Evet, evet... Ayağınızda pantolon olduğunu iyi hatırlıyorum. Hatta, sütlü çikolata rengi iskarpin giymiştiniz... Ayan beyan gözümün önüne geldi beyefendi. Hatta çorabınız açık kahverengi naylondur. Çok şıktınız beyefendi o gün, çok...

Bakan hemen evine telefon etti,

- Bej rengi ne kadar spor ceketim varsa hepsinin ceplerini arayın!.. İçinde çok önemli bir evrak olacak...

Biraz sonra telefonda cevap verdiler. Cevabı alınca Bakan'ın suratı asıldı:

-Tüh!.. Elbiseyi lekeciye göndermişler!..

Hemen lekeciden elbise getirildi. Ceplerine baktılar... tamam... Oh, çok şükür, iç cepten dört evrak çıktı. Bitanesinin basılı başlığında "Apona Ticaret Ataşeliği" yazılıydı. Fakat yazı?.. Yok... Lekeci elbiseyi o kadar dikkatle, kuru buhar sistemiyle temizlemişti ki, mektup kâğıdındaki yazılar da elbise lekeleriyle birlikte çıkmış, silinmişti.

Boş bir kâğıt halindeki çağrı mektubunda neler yazılı olduğu bilinmemekle birlikte, her ne olursa olsun fuara katılacağımız, Ticaret

Ataşeliğine bildirildi. Gelen cevapta, çağrı mektubuna çok geç karşılık verildiği için, fuardaki bütün yerlerin kapatıldığı, hiç boş yerin kalmadığı bildiriliyordu.

Ne olursa olsun, memleketi tanıtmak için iyi bir propaganda fırsatı olan bu fuara katılmak gerekti. Hemen politik girişimlere başlandı. İki ulus arasındaki tarihi dostluk ve kardeşlik bağları gibi kuvvetli torpiller kullanmak suretiyle Apona Fuarında biyer sağlandı. Ama bu yer, hem kenar köşede, hem de küçüktü. Her ne kadar Apona Fuarına katılan milletlerden sekizinin pavyonları daha küçük, daha darsa da, yine de iyi biyer gerekirdi.

Telgraflar, telefonlar, mektuplar, araçlarla önce geniş bir dostluk ve kardeşlik ilişkileri, sonra mektup, rica, para, kira, binbir zorlukla Apona Fuarının en geniş yerlerinden biri sağlandı.

Pavyon yeri bulunana kadar, başka milletlerin pavyonları kurulmuş, süslenmelerine başlanmıştı.

Bu işlerden ve bütün işlerden çok iyi anladıklarını söyleyenlerden bir heyet seçildi.

Heyet Başkanı, parti iktidara geçmeden, daha partinin muhalefet zamanında büyük hizmetlerde bulunmuştu. Taltif edilmesi gerekirdi. Elli yaşından sonra, gözkapaklarının altları şişen karısına güzellik ameliyatı yaptırmak istiyordu. Bu hayati ameliyat için, Apona Fuarı Heyetinin başkanlığı iyi bir fırsattı.

Heyetin ikinci başkanı, bir hafta önce ana muhalefet partisinden İdare Heyetine seçilmediği için, bu prensip meselesi yüzünden istifa ederek, iktidar partisi saflarında tarafsız kalmış, tecrübeli, yetmiş yaşında bir memleket çocuğu idi.

Üyelerden biri de, muhalif parti lideri mitingde konuşurken şehrin elektrik cereyanını kestirerek, mikrofonda liderin gür sesinin sinek vızıltısına dönmesine sebep olan çok çalışkan bir memurdu. Çoktanberi taltif edilmek istenen bu memur da fuar bahanesiyle bu geziye katılacaktı. Öbür üye daha yeni evlenmiş olduğu için, fuar işiyle balayım da bir çırpıda çıkaracaktı. Beşinci üye, üç yıldır izin diye tutturmuştu. Nasıl olsa bu heyete adam gerekli olduğuna göre, o memurun izni de aradan çıkacaktı. Altıncı üye, zaten hiçbir işe yaramıyordu. Aylaktı... Önemli bir politikacının bezik arkadaşı olduğu için çalışmaya vakit bulamıyordu. Burada kalmasıyla fuara gitmesi arasında hiçbir fark yoktu. Yani onu da fuara göndermekte hiçbir sakınca görülmedi.

Yedinci üye, sözü reddedilmeyecek birinin damadıydı.

Kısaca bu heyete, haksızlık edilerek, iyice düşünülüp taşınılmadan, ince elenip sık dokunmadan hiçkimse seçilmemiş, kayırlmamıştı. Herbirinin üye oluşunda bir gerekçe vardı. Ama bütün bunların arasına, gerçekten bu işlerden anlayan birinin de katılması gerekirdi. İşte buyüzden, bir de uzman, heyet arasına sokulmuştu.

Heyet Apona'ya gittiği zaman, fuardaki bütün pavyonlar kurulmuş, sergilenecek mallar da gelmeye başlamıştı.

Fuar Heyetinden yalnız uzman olan kalmış, öbürleri kendi özel işlerini görmek için dağılmışlardı. Uzman çok acele bir pavyon planı yapılmasını Bakanlığa bildirdi. Hemen pavyon planı yarışmaya kondu. Birinciliği kazanan plana onbin, ikinciye beşbin, üçüncüye de ikibin lira verildi. Bakan planların hiçbirini beğenmedi. Cigara paketinin arkasına kendisi üç dakikada bir pavyon planı çizdi. Şimdi bu planı uygulayacak mimar, dekoratör gerekliydi. Pavyonu kuracak sanatçılar Apona'ya gittikleri zaman, öbür pavyonların hepsi tamamlanmış, sergilenecek eşyalar da yerlerine konulmuştu. Fuarın açılmasına on gün kalmıştı.

Biyandan pavyon yapılırken, biyandan da Apona Fuarı için bir komisyon kurulmuştu. Komisyon ilk toplantısında, Apona Fuarında nelerin sergileneceğini kararlaştıracaktı. Komisyon üyesi Ticaret Odasından bir üye, fuara gönderilecek malları saydı.

- Fındık, tütün, incir, üzüm, pamuk, pancar, palamut...

Sanayi Odasından bir üye,

- Bu saydıklarınız, dedi, milattan önce de bu topraklarda yetişiyordu.

Biz asıl endüstriyel ürünlerimizi göndermeliyiz.

-Evet, evet... -Ne gönderelim? -Kibrit... tuz...

- Uygundur.

- Konserve... lokum... akide şekeri...

- Başka?

-Kumaş... çorap... -Çok güzel... -Şişe... kâğıt...

Komisyonun tarihçi bir üye karşı koydu:

- Bütün bu saydıklarınızı, biz yabancı memleketlerden de satın alıyoruz.

Fuarda sergilenince ya alıcı çıkarsa? Madem bunları siz yapıyorsunuz, ne diye bizden alıyorsunuz derlerse...

Tarihçi haklıydı.

- Biz, dedi, ancak tarihi eserlerimizle kendimizi tanıtabiliriz.

-Doğru... -Doğru...

-Mehter takımımızı gönderelim, pavyonumuzun kapısında durmadan kös vurup zil çalsınlar.

- Başka?

- Sultan Mahmud'un incili kaftanını gönderelim, kaftan görsünler... Yavuz'un kılıcı. Sultan Selim'in kavuğu...

- Bugünkü sanatımızı göstermeydim mi?

-Evet... Bir ince saz takımı, tanınmış iki ses sanatçısı... Üç rakkase...

Apona Fuarına gönderilecek mallar saptanmıştı.

Apona Fuarı açıldı. Yalnız pavyonlardan biri tamamlanamadığı için, kurulmakta olan o pavyonun yöresi tahta perdelerle çevriliydi. Gerilen bezlerin üzerindeki yazılarda, "Pek yakında burada pavyon açılacağı" ilan ediliyordu. Apona Fuarı Heyetinden ortada bir kişi vardı. Öbürleri kimi tedaviye, kimi balayı gezisine gitmiş, kimi geziye çıkmıştı.

Fuarın açılışının onuncu günü sergilenecek mallar geldi. Sandıklar açıldı. Apona Fuarındaki mümessille Ticaret Bakanı arasında telgraflar çekilmeye başlandı.

Ticaret Bakanlığına,

Apona Fuarına gönderilen incirlerin kurtlu, üzümünün bozuk, fındıkların çürük olduğu arz olunur.

Apona Fuarında Ticaret Mümessilliğine, Başka memlekete ihraç edilecekken, bozuk maddelerin yanlışlıkla fuara gönderildiği anlaşılmıştır. Fuarda sergilenmek üzere Tekel maddelerinin yola çıkarıldığı...

Ticaret Bakanlığına,

Fuarın kapanmasına onbeş gün kaldı. Tekel maddesi olarak gönderilen likör, şarap gibi içki şişelerinin yolda kırılmış olduğunu, yalnız bir likör, bir de şarap şişesinin sağlam kaldığını ve pavyonu açıp açmamak hususunda yüksek emirlerinizi beklemekte olduğumu arz ederim.

Ticaret Mümessilliğine,

Yola çıkardığımız tarihi eserler, Sultan Murad'ın kılıcı, Sultan Süleyman'ın kemeri, yeniçeri ve milli kıyafetimizden mürekkep elbise koleksiyonunu alır almaz hemen, vakit kaybetmeden pavyonun bir an önce açılmasını rica ederim.

Fuarın kapanış günü, pavyonun da açılış günü töreni yapılıyordu. Fuarın en büyük ziyafeti, bu pavyonun açılışında verilmişti. İki aylık fuar süresince bitürlü açılmayan pavyonu halk merak ettiği için her taraf tıklım tıklımdı. Kapıdan daha girmeden: "La kukaraçça" plağının sesi

duyuluyordu. Mehter ve ince saz takımları gelmediğinden mümessil, kendi zevkine uygun, oradan ele geçirebildiği plakları çalıyordu. Mavi Tuna valsıyla La kukaraçça'nın, mümessilin düğününde çalındığı için, onda değerli anısı vardı.

Altı metre yüksekliğinde, on üç metre genişliğindeki duvarda fındık üretimini gösteren grafikler, fındığın besleme değeri üzerine seçme sözler: "Fındık ye, fındık gibi ol" türünden süzme sözler yazılıydı. Bütün bu rakamların, çizgilerin, lafların altında bir avuç fındık vardı. Mümessil, çürük fındıklardan ancak bu kadar sağlam fındık ayırabilmişti.

Tütün, cigara hiç gelmemişti. Bir salon baştan başa tütün, cigara üretiminin artışını gösteren çizelgelerle, resimlerle doluydu. Lafların, boyaların, renklerin, ışıkların içinde, bir paket cigara paketi duruyordu. Mümessil, gelirken getirdiği cigarasını burda sergiliyordu.

Başka bir büyük salonda bir şişe şarapla bir şişe likör vardı. Ziyaretçilerin asıl ilgisini çeken başka bir salondur. Burada camlı dolaplar içinde bir kaftan, bir kavuk, bir maşlah ve bir kılıç vardı.

Pavyonun açıldığı günün akşamı fuar kapanmıştı. Tarihi eşya geriye getirilince kıyametler koptu. Sultan Mahmud'un kaftanı, yolunmuş kaza dönmüştü. Üzerindeki bütün inciler çalınmıştı. Tarihi kılıcın kabzasındaki değerli taşlar aşırılmıştı. Kavuğun altın sırmaları yoktu. Gazeteler veryansın ediyordu. Muhalefet, yine her zamanki gibi pireyi deve yapmıştı:

- Tarihimizi çaldılar, şimdi ne yapacağız?

iyi ki Bakan, gazetelere, "Kaybolanların elmas, inci, pırlanta olmayıp, değersiz boncuklar olduğunu" açıkladı da bu iş de böylece kapanıp gitti.

Damda Deli Var adlı kitaptan

Amerikan Eşya Artırması

Feçen sabah eve geldi.

- Hâlâ yataktan çıkmadın mı? dedi. -Hava soğuk, soba da yok... dedim.

- Sıcak bir çay iç!

-Havagazını kestiler, çay da yok, şeker de yok... -Anlaşıldı, senin adam olacağın yok. İster misin seni bir anda zengin edeyim...

-Zaten canım burnuma gelmiş, git işine...

- Ciddi söylüyorum. Seni on günde zengin edeceğim. Bana dua et...

Hikâyenin bundan sonrasını rahat rahat anlatabilirim. Kemal'in sözüne uyduk. Babamın evine gittik, bir bahane ile evdekileri sokağa çıkardık. Kemal kapıya bir kamyon dayadı. Babamın evinde ne kadar eski püskü, hurda, döküntü eşya varsa hepsini doldurduk kamyonu, bizim eve taşıdık. Babam gelince, eve hırsız girmiş, diye telaşa düşmüş, kimin umurunda... Ertesi gün gazetelerde, Kemal'in verdiği şu ilan çıktı:

AÇIK ARTIRMAYLA AMERİKAN EŞYA SATIŞI

31 Ekim 1954 Pazar saat W da,da, Amerika'ya dönecek olan Amerikalı mütehassıs gedikli çavuşu Mr. Arnold Pay'in Amerikan malı nadide ve çok kıymetli eşyaları artırmayla satılacaktır.

Satış günü bizim evdeki kalabalığı, hiçbir sinemada, tiyatrodan, konserde görmedim. Özel arabalar sokağı doldurdu. Ev doldu taşıtı da sokak adam almıyor. Ne hanımlar, ne beyler... Artırmaya gelen hanımlardan yalnız birinin kürkü, ben de dahil, bizim bütün eşyalardan daha pahalı... Böyle olacağını ummamıştım.

Kemal'e,

- Rezil oldum, dedim.

- Bak bakalım, kim rezil olacak, dedi. Artırma başladı. Tellallığı da Kemal yapıyor. Orta yerde bağırdı:

-Kroehler imzalı iki parça kanepe ve altı parça koltuk!..

Gerçekte, babamın evinden getirdiği koltuklar altı parça değil, parça parça idi.

Kemal devam etti:

-Sayın bayanlar, baylar!.. Kroehler imzalı oda takımı... Amerikan çavuşu Mister Arnold Pay'in zarif takımları... Onbeşbin...

Etraftan bir kakhaha kopacak sandım.

-Onbeşbin beşyüz!.. diye ince bir ses çıktı.

- Onaltıbin...

- Onyedi... -Yirmi...

Kemal yan gözle bana baktı,

- Hani efendim, var mı isteklisi? Yirmibin, Amerikan mütehasssının bunlar. Satıyorum, saattim!..

Yirmibine gitti bizim eski koltuklar. Eskiciye satsan yirmi lira vermez. Sultan Reşad'ın taht'a cülusunda alınmış, yayları pırtlamış, yama yama üstüne, çivi çivi üstüne, iler tutar yeri yok.

Kemal söylüyor:

- Serjent Arnold'un plastik dine yemek odası takımı... Var mı bu eşsiz Amerikan takımına talip olan? Dokuzbin...

- Onbin... -Onbir bende!..

Bir ayağı kırık tahta kahve masasıyla iki hasır, bir hezaren ve üç tahta iskemle biner biner artarken, gayet mükellef, muhteşem, mücella, mualla bir hanımefendi, soluk soluğa içeri girdi. Az önce satılan koltukları sordu.

-Satıldı, dediler.

-Vah, vah, vah... Yazık oldu takıma... Kimin üstünde kaldı?

- Sena Hamfendinin.

- Gördünüz mü? Bunu bana inat yaptı. Şu yemek takımını da ben alayım da, çatlasın...

Birdenbire "Yangın var! İmdaaatL" der gibi, -Yirmibin!.. diye bağırdı. Bunu duyan Sena Hamfendi,

- Yirmibirbin, bende... dedi.

Sena Hamfendinin yanındaki erkek, korkarak, -Etmez karıcım... dedi.

- Ne? Etmez mi? Aman Galip, senin de hiç zevkin yoktur. Ayol Amerikalı mütehasss kullanmış bunları... Yirmiüçbin.

- Yirmibeş...

Kemal, herhalde acımış olacak...

-Yirmibeşbin... Satıyorum, saat-tım!.. diye kısa kesti. Yoksa bizim kırık masa, sandalyeler yüzbine kadar yükselecekti.

-Sayın bayanlar, baylar!.. Ultramatik ayaklı lamba!.. Bin!..

Bizim evde böyle eşya yoktu. Baktım, Kemal babamın kalın bastonunun ucunu da bir saksıya geçirmiş!.. Ultramatik lamba diye üçbinsekizyüze gitti. Lambayı alan hanım,

- Aman bizim salona pek gidecek! diyordu.

Asıl rezalet yataklarda başladı. Şiltenin yırtıklarından fırlamış kirli pamukları görünce, başımı duvara çevirdim. Kemal, bizim yamalı şilteleri satışa çıkarmıştı:

- Sayın bayanlar! Mister Arnold'un yatakları... Yaylı Holivut yataklar, kauçuk şilteler... İki bin beş yüz...

-Üç bin...

-Üç biniki yüz...

Yataklar beş bin liraya gitti. Babamın evinden getirdiğimiz eşyalardan sonra, bizim evin kırık dökük eşyaları da satıldı. Yalnız eşyalar değil, çamaşırlar bile satıldı. Hâlâ evi boşaltmıyorlardı. Kemal bir ara yanıma geldi. Kolumdan çekip beni banyoya soktu:

-Soyun!., dedi.

- Ne olacak?

-Çabuk soyun! Elbiselerini, çamaşırlarını da satacağım. Sonra gider yenisini alırsın.

Üstümde ne varsa çıkardım. Çırçıplak kaldım. Kemal, üstüme, banyonun kapısını kilitledi.

Ben içerden onun sesini duyuyordum:

- Muhterem hamfendiler, beyfendiler... Mütehassıs Amerikan çavuşu Mister Arnold'un pantolonu... Halis lastikotin, diz kapakları ve kıcı, zarif garnitürlerle süslenmiştir. Beş yüz lira...

- Altı yüz...

- Yedi yüz...

Arkadan sıra çamaşırlara geldi: -Arnold çavuşun naylon külotu... Yalnız iki defa kullanılmıştır. Elli lira... Bir kadın sesi duydum...

- Doğrusu elli lira etmez. Hiç olmazsa beş on kere giymiş olsaydı, beş yüz de verirdim.

- Sayın bayanlar, baylar... Mister Arnold Pay'in keten mendilleri... Üç lira

-Beş...

-Yedi...

-On lira efendim. Satıyorum. Saat-tım. Açık artırma bitmiştir efendim.

Dışarda bir uğultu, bir gürültü oldu. Herkes eşyalarını alıyor, taşıtıyordu. Yarım saat sonra bir sessizlik oldu. Kemal'in kapı arkasında sesini duydum:

-Tam yüzkırkyedibin lira kazandık!., dedi.

-Yaşa Kemal!, diye bağırdım, çabuk aç kapıyı, burada dondum.

-Biraz bekle!.. Gidip sana çamaşır, elbise alıp geleyim.

Kemal gitti. Bir saat, iki saat bekledim. Tir tir titriyorum.

Ellerimi bacaklarımın arasına soktum. Zıpladım. Karanlık bastı, Kemal yok...

Şimdi iki gündür banyoda donmak üzereyim. Kapıyı kırıp dışarı çıksam deli diye yakalayacaklar, rezil olacağım. Havagazı açık olsa intihar edeceğim. Bu yazıyı banyoda yazıyorum.

Acaba Kemal'e ne oldu? Tramvay, otobüs altında mı kaldı, yoksa başına bir kaza mı geldi? İyi arkadaşta doğrusu...

Deliler Boşandı adlı kitaptan

Düdüklü Tencere Fabrikası

erli endüstriyi korumak hepimizin görevidir.

Düdüklü tencere fabrikası basına bir çağrı yapınca çok sevindim. Biçok gazeteci oradaydık. Gelenleri daha kapıdan karşılıyorlardı. Müdür güler yüzlü bir adamdı. Yerinden kalkıyor, salonun kapısında gazetecilerin elini sıkıyor, koluna giriyor, onları rahat koltuklara oturtuyordu.

Memleketimizde milli sanayinin düdüklü tencere yapacak kadar ilerlemiş olmasından çok sevinçliydim. Müdür hepimize ayrı ayrı cigaralar sunduktan sonra, zile bastı, içeri giren temiz kıyafetli adamına,

- Beylere bak, ne emrediyorlar... dedi. Sonra bizlere döndü,

- Gayet güzel, nefis çilek şurubumuz var, dedi. Otuz kadar gazeteciydik. Kimimize çay kahve, kimimize çilek şurupları geldi. Önce havalardan konuştuk. Oradan yerli filmciliğimize geldik, sonra balıkçılığımızı kaldırmak için yapılması gerekli işlere atladık. Arada, bikaç müstehcen fıkra anlatılıp gülüşüldü. İçimizde son derece espri yapmaya meraklı soğuk adamlar olduğundan salon tuluat sahnesine dönmüştü. Birara basur memelerinden şikâyet eden bir gazeteciye, fabrika mühendisi bir ilaç salık verdi. Müdür nazik bir şekilde hepimizi öğle yemeğine davet etti.

Uzun masada koçyumurtasından tutun, balıkyu-murtasına kadar, kuşsütünden deve sütüne, av etinden deve etine kadar herşey vardı.

Yemek o kadar gülüşmelerle, şakalaşmalarla geçti ki, azkalsın arkadaşlardan biri tavuk budu ağzında gülerken boğulacaktı.

Yemekten sonra kahveler içildi, cigaralar tellendirildi. Gazetelerin iktisat yazarlarından çoğu, başka işleri olduğu için,

- Malum ya, gazetecilik, diye müdürden özür dileyerek fabrikadan ayrıldılar.

Hepimiz herşeyi bildiğimiz için musikiden atom bombasına, tiyatrodan jet uçaklarına kadar her konuda yetkiyle konuştuk. Saat onyedi olmuştu. Müdür,

- Büfeye buyurun, dedi.

Büfe o kadar mükemmeldi ki, öğleyn yediğimiz yemeklerin henüz hazmolmadığına hepimiz üzüldük. İştahımızı açması için içkiye kuvvet verdik. Soğuk mezelerle votka, taze meyvelerle şarap, şekerlemelerle likör, kuru meyvelerle rakı, peynir çeşitleriyle bira ve mezesiz olarak da viski, cin gibi yabancı uyruklu içkiler içtik.

Arkadaşların bir kısmı daha gitti. Ben kendi hesabıma, milli sanayimize fazla önem verdiğim için, düdüklü tencere fabrikamız hakkında ne zaman bilgi edineceğiz diye bekliyordum.

Saat yirmiye doğru üç kişi kalmıştık.

Bir spor yazarı, biri de gazetelerden birinde çapraz bulmaca yapan bir arkadaş, bir de ben mizah yazarı.

Müdür, "Yedirdik, içirdik işte, daha ne bekler bu herifler..." der gibi yüzümüze bakınca, spor yazarına yavaşça sordum:

-Ne olacak?

- Beni müdür bey otomobiliyle götürecek, onu bekliyorum.

Öbürünün de müdür eski arkadaşımıyış. Konuşacak laf da bitmişti. Utanarak,

- Fabrikanız hakkında biraz bilgi edinebilir miyim? diye müdür beye sordum.

Müdür biraz şaşkın, kurşunkalemimi dişlerinin arasında ezerek,

- Haaa, dedi, fabrika mı? Biliyorsunuz bu fabrika... düdük... yani... düdüklü tencere fabrikasıdır. Fabrikamızda günde yirmiyedi tane düdüklü tencere yapılır. Ben geldiğim zaman, günlük randıman beş tencereydi. Yakında bu miktarı kırk tencereye kadar çıkarabileceğimizi umuyorum. Biliyorsunuz hükümet her vatandaşı ev sahibi yapmak gibi, yine her vatandaşı eşya sahibi yapmayı da programına almıştır. Bu sebeple fabrikamızın randımanını artıracacağız. Ancak, bazı zorluklarla karşılaşyoruz. Bu zorlukları rica ederim gazetenize yazmayın, hususi olarak size söylüyorum. Düdüklü tencere fabrikası için lazım olan malzeme, yani tencere, tencerenin kapağı, vidaları, düdük ve-sair parçaları hep Amerika'dan gelir. Ama biz burada monte eder, düdüklü tencere yaparız. Yani Türk işçisinin alın teriyle olur. Üzerine "Yerli Malı" diye de madeni bir etiket koyarız. Bu etiketler de Amerika'dan gelir. Fabrika, Türk ve Amerikan sermayesiyle ortak kurulmuştur. Parası bizden, akıl vermek onlardan!

Fakat son zamanlarda parçalar gelmediği için düdüklü tencere yapmakta zorluk çekiyoruz. Bizim düdüklü tencerelerimiz, Avrupa'nın

ve Amerika'nın düdüklü tencerelerinden her bakımdan üstün. Bir kere, bizim düdüklerin sesi gayet tatlıdır. Mesela tencerenize fasulye koydunuz da pişti, değil mi? Düdük öyle tatlı, öyle ahenkli öter ki, radyoda saz takımı çalışıyor sanırsınız. Halbuki Amerika ve Avrupa'nın düdüklü tencereleri, birdenbire, tiz bir sesle öterler. Buyüz-den kaç gebe kadın korkarak çocuğunu düşürmüştür. Sonra bizim düdükler daha uzun müddet öterler. Yani her bakımdan yabancı mallarına üstündür. Yalnız dediğim gibi malzeme bulamıyoruz. Çok şükür memleketimizde düdük çok, fakat tencere yok. Şimdi biz buna karşı bir çare düşündük. Yalnız düdük yapıp piyasaya çıkarıyoruz. İsteyen tenceresini kendi alır, yemeğini pişirir. Arasına gider bakar, yemek pişmiş-se düdüğü öttürür, yemek pişti diye haber verir. Bu suretle düdüklü tencere sahibi olur.

Hem bunun başka faydaları da var: İsteyen düdük yerine, boru, keman, davul kullanır. O zaman keman-lı tencere, davullu tencere olur ki, bu buluş yalnız bize mahsustur. Davullu tencere olursa, evde ve mahallede yemeğin piştiğini duymayan kalmaz.

Müdüre verdiği bilgiden ötürü teşekkür ederek fabrikadan ayrıldım. Ertesi gün gazetelerde, gezdiğimiz fabrika hakkında, ziyafetteki gazeteciler şöyle yazılar yazmışlardı:

"Kalkınan sanayimiz"

"Yerli düdüklü tencerelerimiz, her bakımdan Avrupa'ninkine üstün."

"Yılda yirmibeş milyon düdüklü tencere yapıyoruz." ve daha neler...

Fil Hamdi adlı kitaptan

Yeni Dünya Düzeninde Türkiye'nin Yeri

yıldızlı otellerden birinde değildi bu toplantı. Basılı çağrılıkta yazıldığına göre, demokratik örgütlerden birinin büyükçe bir salonunda yapılacaktı. Çağrılıkta, yeni bir girişimin başlayacağından ve bu girişimin ülkemiz için büyük öneminden söz ediliyordu. Çağrılıkta, girişimcilerin adları ve işleri yazılıydı. Hepsi de ülkemizin ilerici, demokrat ve çoğu da -günahlarını alıyorum ama- solcu olarak tanınmış aydınlarıydı. Bunların çoğunluğunu, üniversite öğretim üyeleri, yazarlar, gazeteciler oluşturuyordu. Girişimcilerin aralarında biriki tiyatro sanatçısı, ressam, mimar, müzikçi de vardı. Bu adlardan, girişimin ne denli ciddi olduğu anlaşılıyordu. Övünmek gibi olmasın ama, girişimcilerin arasında benim adım da bulunuyordu.

Konuşulup tartışılacak olan konu çok açıktı: "Sosyolojik Disiplinler Açısından Bakıldığında İdeolojik Akımların Yeni Dünya Düzenindeki Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye'nin Yeri".

İşte konu bu denli açık seçikti. Ama benim bir geri zekâlı olduğumu benden başkası bilmediğinden -çünkü bu kalıtsal hastalığımı kimselere söyleyemiyordum- bu denli açık seçik konunun bile ne demek olduğunu anlayamıyordum. Postacının çağrılığı evime bıraktığımdanberi, tartışılacak konuyu boyuna yineleyip duruyordum: Sosyolojik disiplinler içinde... Ne içinde, ne içinde? Sosyolojik içinde... Sosyolojik disiplinler içinde... düşünülüyöğünde... ideolojik akımların... yeni dünya düzenindeki...

Bu "Yeni Dünya Düzeni" lafını son aylarda gazete ve dergilerde çok okuyup duyuyordum ama, ne olduğunu pek anlayamamıştım. Gazete ve dergilerin çoğunda Yeni Dünya Düzeni yerine kısaltılmış olarak YDD yazıldığını, konuşurken yedede denildiğini öğrenmiştim. Nasıl Posta

Telefon Telgraf yerine PTT, Türkiye Büyük Millet Meclisi yerine TBMM, örneğin Devlet Su İşleri yerine DSI diyorsak işte öyle. Yeni Dünya Düzeni yerine konuşmalarında yedede diyenler, dinleyenlerin gözünde daha aydın sayılıyordu. Çünkü bu kısaltmalar yeni bir dil sayılmaktaydı, kuşdili gibi bir dil... "Abbreviation" da denilen bu kısaltma dilini bilmeleri ve halkın kendilerini anlayamamaları bir üstünlük sayılıyordu ki, bana göre doğru olan da buydu. Örneğin, ben şimdi bu cahil halka gazetelerimizin yazdığı gibi, DPT'nin, MGK'nın isteklerine uygun olarak AİHK'ya gönderilen... desem, bu açık seçik sözünden cahil halkımız ne anlar? Hiç... Neyi anlıyor ki bunu anlasın... Oysa benim "Devlet Planlama Teşkilatının, Milli Güvenlik Kurulunun isteklerine uygun olarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna gönderilen..." dediğimi, daha doğrusu böyle demek istediğimi, sizin gibi aydınlar elbet şıp diye anlamışsınızdır. Ne de olsa anlayışlı insanların hali başka...

Ben bu kısaltmalı dili bile anlıyorum da, burada yapılacak tartışmanın açık seçik konusunu anlayamamıştım. Babam rahmetli, "Oğlum, bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp!" derdi. Ben de bu toplantının konusunu birilerine sorar, öğrenirim diye düşündüm.

İstanbul'da 199... yılının güzel bir nisan gününde yapılacak olan bu toplantı, çağrılığa ekli izlencesine göre, sabah 10'da açılacak, saat 13.30'da öğle yemeği için kırkbeş dakikalık aradan sonra, 19.30'a dek sürecekti. Dinleyicilerden isteyenler de konuşma ve tartışmalara katılabilecekti.

Yeni Dünya Düzeni ortalıkta çok geçen bir laftı. Ama neydi? İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Nazilerin "Yeni Nizam" diye bir lafı vardı. Yeni Nizam denilen bu modası geçmiş ve eskimiş kavram, şimdi yamanıp boyanıp, allanıp pullanıp, Yeni Dünya Düzeni diye yeniden önümüze mi sürülmüştü? Yeni Dünya Düzeni'nin ne olduğunu bilmediğim gibi, bu Yeni Dünya Düzeni'nde Türkiye'nin yerinin nerede olduğunu da bilmiyordum. Ama her yerde olduğu gibi en sonlarda biyerlerde biyerimiz olabileceğini kestiriyordum. Salt "Yeni Dünya Düzeni'nde Türkiye'nin Yeri" denilmiş olsa, belki bir anlam çıkarabilirdim. Ama tartışma konusu "Sosyolojik Disiplinler Açısından Bakıldığında İdeolojik Akımların Yeni Dünya Düzeni'ndeki Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye'nin Yeri" gibi çetrefil, anlamı anlaşılmaz, ağdalı, içinden çıkılmaz bir yargı olunca anlamak benim için olası değildi. Türkiye'de aydın geçinenlerden biri sayıldığıma göre, Yeni Dünya

Düzeni'nin ne olduğunu bilmem, bilmesem bile sanki biliyormuşum gibi görünmem, sonra da ona buna bilgiçlik taslamam gerekiyordu. Toplantıya gelmeden önce, "Sosyolojik Disiplinler... İdeolojik Akımlar... Yeni Dünya Düzeni'ndeki Rolü..."nın ne olduğunu anlamak için sözlükleri, ansiklopedileri aramış araştırmış, pek de bişey öğrenememiştım, kimi dergilerde, kimi yazılar bulmuştım bu konuda. Ama bu yazılardaki anlatım birbirini tutmuyordu. Kimisine göre Yeni Dünya Düzeni, dünyanın ve bu arada elbet Türkiye'nin kurtuluşu, kimisine göre de dünyanın ve bu arada elbet Türkiye'nin de batışıydı. Bu durumda toplantıya erkenden gidip ondan bundan, sağdan soldan ve benden önce konuşacaklardan ağızdan kapma, kulaktan dolma bişeyler öğrenmeli, sonra da bu öğrendiklerimi başkalarına satmalıydım. İzleneye göre toplantı saat 10'da başlayacaktı ama ben 9.30'da salondaydım. Kimseler yoktu. Ancak saat 10'a doğru biriki kişi göründü. Ne olduğunu bilmediğim bu denli önemli bir konuya ilgi gösterilmemiş olmasına çok canım sıkıldı. "Bitürlü zamanında toplanmasını, zamanın değerini öğrenemedik..." diye söylendim. Benden sonra gelmiş olanlardan biri kol saatine bakıp,

- Saat onu on geçiyor, daha erken... dedi. -Toplantı 10'da başlayacaktı beyefendi... dedim.

- Ama Avrupa'da onbeş dakika akademik gecikme hakkı tanınır. Bizimkiler de akademisyen olduklarından, olmasalar da kendilerini öyle saydıklarından...

Başka biri de,

- Görürsünüz, onu çeyrek geçe salon dolar... dedi. Gerçekten onu çeyrek geçe, tek tük gelenler oldu.

Hâlâ açılış yapılmamıştı.

-Akademik gecikme de tamam, ama hâlâ başlamadı... dedim.

O adam,

-Onbeş dakika da Türkış gecikmeye sayın... dedi.

Gerçekten de 10.30'da salon tıklım tıklım doldu. Hâlâ da gelenler vardı.

Yine o adam,

- Dua edin ki, dedi, bakan makan, başkan maşkan çağrılmamış. Yoksa akademik gecikme, Türkış gecikme derken, bir de demokratik gecikme yüzünden bir saat daha onların gelmesini beklerdik...

Gelmekte olan yeni dinleyiciler biyandan geledur-sun, toplantının artık başlaması için salondan sesler yükselmeye başladı. Kısacık boylu, beyaz

saçlı, tombalak yüzlü, bana benzeyen, ama benden daha suratsız -kimbilir belki de bendim- bir adam kürsüye çıkıp akademik, Türkîş, bürokratik ve demokratik gecikmelerden başka bir de istanbul'un trafik gecikmesi dolayısıyla saat onbirbuçuğa dek beklememiz gerektiğini söyledi.

Salondan biri,

- Hangi onbirbuçuk, diye bağırdı, şu anda saat on-biri kırk geçiyor.

Kürsüdeki adam,

-Onbirbuçuk normal bir gecikmedir, her yerde olur... diye yaptığı espriye kimse gülmeyince, göbeğini hoplata hoplata kendisi gülmek zorunda kaldı.

Yeni gelen dinleyiciler için koltuklar yetmediğinden, salona ek sandalyeler konuldu. Derken, kalabalık salondan da taşıtı.

Dinleyicilerden biri elini kaldırıp,

- Usul hakkında söz istiyorum... dedi.

Önde oturan ve yöneticilerden biri olduğunu sandığım bir adam,

-Ne usulü birader, daha toplantı bile açılmadı, divan oluşmadı... dedi.

-Gündem önceden belli: "Sosyolojik Disiplinler Açısından Bakıldığında ideolojik Akımların Yeni Dünya Düzeni'ndeki Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye'nin Yeri"

Salonda kimin ne dediği anlaşılmayan, gündemden önce usul hakkında konuşulabilir mi, konuşulamaz mı diye şamata biçiminde bir tartışma başladı. Bu şamatayı susturmak için yöneticilerden biri kürsüye çıkıp ağzını mikrofona yaklaştırarak mikrofona çalışıp çalışmadığını anlamak istedi. Önce öksürdü ama biz, salondakiler, öksürük sesini duymadık. Ağzının öksürme biçimi almasından öksürmüş olabileceğini sezinledik. Mikrofon hiç de çalışmıyor değildi. Çalışmasına çalışıyordu ama, insan sesini yükseltmek için bulgulanmış olan mikrofona hoparlöründen hiç de insan sesine benzemeyen çok şaşılabilir sesler çıkıyordu: Boru sesleri, hertürlü düdük sesi, deliğinden basınçlı hava çıkaran musluk sesleri, paslı demir kapı gıcırıltıları, kişneme ve anırtı gibi sesler, ısıklıklar, fırtınada esen rüzgârlar ve daha doğada olan ve olmayan nice sesler... Mikrofonsuz konuşmayı denediler. Salon büyüktü. Konuşanın sesi salonda boğuluyor, duyulmuyordu. Mikrofonun sesini ayarlayacak biri arandı. Bilenlerin söylediğine göre, böyle bir görevli vardı ama, mikrofon düzenini kurduktan sonra çekip evine gitmişti. Evi nerdeydi? Bilen var mıydı? Mikrofonun bu yabancı sesini evcilleştirmek

için, adamın evini bilen birisini yollayıp çağırmalıydık. Evine gidecek birisi arandı. Böyle birisi bulunmasına bulundu ama, mikrofonu ayarlayacak olan adamın evine gidip onu çağırması yarım günden uzun sürerdi: istanbul'un bu trafik kargaşasında belki de daha uzun... Ondan umut kesilince, salondan, "Recai Bey, Recai Beeey..." diye sesler yükseldi. Merak edip çağrılan Recai Beyin kim olduğunu yanımdakilere sordum. Recai Beyin çok iyi çakmak onardığını söylediler. Çakmakla mikrofonun ne gibi bir ilişkisi olduğunu sordum. Salt çakmak değil, gözlük, dolmakalem gibi şeyleri de onardığını söylediler. Büsbütün zihnim karıştı. Çakmak, gözlük, dolmakalem onarımıyla mikrofon onarımı arasında nasıl bir ilişki olduğunu sordum. Yanıtı veren adam beni tersledi:

-Beyefendi niçin anlamıyorsunuz, bu Recai Bey salt çakmak, gözlük, dolmakalem değil, buzdolabı, elektrikli süpürge, yazı makinesi, hatta bilgisayar gibi birçok teknolojik araçları onarır. Elinden her iş gelir. Bunca hüneri olan bir adam elbet bir mikrofonu onarmasını da bilir. Çünkü eskiden pilotmuş.

Ben "Sosyolojik Disiplinler Açısından Bakıldığında İdeolojik Akımların Yeni Dünya Düzeni'nde Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye'nin Yeri"ni filan unutmmuş, bunca hüneri olan Recai Beyin nasıl bütün bu işleri becerdiğini merak ediyordum. Bunu yanımdakilere sordum:

- Recai Bey bunca marifeti nasıl beceriyor?

Sorduğum adam,

-Allah vergisi... dedi.

Böylece Recai Beyin mikrofonu da onarabileceğine beni de inandırmışlardı. Ben de onlar gibi,

-Recai Bey, Recai Beeey, diye seslenmeye başladım.

Recai Beyin sesi boğukça geldi:

- Burdayım.

Adamcağız heladaymış. Zavallı adama oradayken durumu anlattılar. Heladan çıkan Recai Bey yaşamı boyunca mikrofon hoparlörü gibi şeyleri hiç onarma-dığını, ama pense, tornavida, ingilizanahtarı, matkap, cıvata, somun, çekiç, değişik boylarda çivi ve kablo bulunabilirse mikrofonun onarımı için elinden geleni yapacağını söyledi. Toplantıya katılanlardan birisi,

- Vinç de gerekir mi Recai Bey? diye alay etti. Ordan birisi de,

- O kadar alet edevat olunca onu babam da yapar... dedi.

Recai Bey de çok dik bir sesle,

- Öyleyse babanızı çağırın da o yapsın, ben yapmıyorum... diye kestirip attı ve kenara çekildi.

İyi ki o sırada, evine gittiği sanılan ustanın bitişikteki meyhanede olduğu anlaşıldı. Adam geldi, birkaç dakika içinde mikrofonun ses ayarını düzenledi. Saat onikiyi yirmi geçiyordu.

Mikrofonu onaran usta, mikrofon alıcısını parmaklarıyla tıklatarak, "birkiüş", "sess, sess" diye mikrofondan seslenerek ses ayarını yapıyordu.

Oturuma katılanlardan biri, yanındakilere bizdeki teknoloji üzerine açıklamalarda bulunuyordu:

- Bunun hikmeti, sebebi nedir, bitürlü anlayamadım gitti.

- Ne nedir? diye sordular.

- Bu cenabetler Türkiye'ye gelince niçin bozulur?

- Hangi cenabetler?

-İşte bu mikrofon falan gibi teknik... Bu cenabetler yapıldığı memlekette doğru düzgün işler. Sonra bunları alır geliriz memleketimize... Daha sınırı geçer geçmez, ne olursa olur, sınırın öte yanında tıkr tıkr işleyen bu cenabet sınırın bu yanına geçince bozulur ne hikmetse. Bu bozukluk, acaba bizden mi geliyor, memleketimizin havasından mı, suyundan mı?

Üniversitelerimizden birinde botanik profesörü olduğunu öğrendiğim birisi,

- Olabilir, bakın bu hiç aklıma gelmemişti, dedi, doğrusu hiç düşünmemiştim. Nasıl kimi bitkiler, örneğin kahve filan gibi, nasıl topraklarımızda yetişmezse, teknoloji de işte öyle...

Hangi dalda çalıştığını bilmediğim, ama zoolog olduğunu sandığım bir bilimci de,

- Bakın, bu olabilir, dedi, nasıl ülkemizin havasında, örneğin fil gibi birçok hayvan yetişemiyorsa, buyüzden bizim havamızda da teknoloji işlemiyor, mikrofon çalışmıyor olabilir.

Bu yolda değişik yorumlar yapılırken, usta da mikrofonu onarmış bulunuyordu. Ordakilere kimilerinin cenabet diye adlandırdığı teknolojik aygıtlardan mikrofonda, Türkiye'de hiç görülmemiş biçimde sözler çok net olarak duyuluyor, hatta konuşmacı güzel konuşmasa, yanlış konuşsa bile mikrofon bunları düzelterek dinleyenlere iletliyordu. Ancak mikrofonda yine de bir küçücük tekleme vardı. Konuşmaları

iletirken aradabir, ısıık yada düdüük sesine benzer, ama doğada olmayan şaşılası bir ses çıkırıyordu. Kısa bi-süre sonra kendiliğinden yine düzeliyordu. Usta, bu bozukluğun mikrofondan değil, konuşmacıdan ileri geldiğini söyledi. Konuşmacılar, konuşmalarının kimi yerlerinde coşkulanıp ciğerlerini söke söke birden bağıırıyorlar ve o zaman mikrofon insan sesi yerine düdüük sesi çıkırıyordu.

Dinleyicilerden biri,

- İnsan değil ki bu bunca bağıırıp çağıırmaya dayansın, alt yanı nazık bir mikrofon bu... yorumunda bulundu.

Toplantıya katılanlardan,

-Bırakın, öylece kalsın yahu... O kadaycık düdüük sesinin bir zararı olmaz. Zaten geç kaldık. Hadi artık başıyalalım... gibi sesler yükselmeye başılayınca, mikrofону onaran usta da, umarsızlık içinde ellerini iki yana açarak "elimden bu kadar geliyor" gibilerden işaretle kürsüden çekildi.

Saat 13 olmuştu. İzleneye göre önce divan kurulu seçilecekti. Divan kurulu başkanını ve üyeleri seçmek çok zaman aldı. Partilerin genel kurul toplantılarında bile divan kurulunu seçmek bu denli çekişmeli, çatışmak olmaz ve bu denli uzun sürmezdi. Divan kurulu başkanlığına orda bulunan herkesin en layık gördüğü zat, yaşamını divan başkanlıklarında geçirerek çok yaşlanmış ve buyüzden artık duyulamaz olmuş sesini hoparlörlerin bile yükseltemediği biriydi. İlle de bu zatın hâlâ divan başkanlığına getirilmesini isteyenler vardı. İstemeyenler,

- Arkadaşlar, sesi bile duyulmuyor, nasıl başkanlık yapar? diyenlere ille de başkan olmasını isteyenler, bu zatın tarihsel değeri olduğunu savlayarak şu karşılığı veriyorlardı:

- Bir başkanın ne dediğinin duyulması hiç de gerekmez. Başkan, usulen kürsüde olsun yeter.

Onun başkanlığına karşı koyanlardan biri,

- Ama birader, diyordu, salt ne dediği anlaşılmaz değil, bu adamcağız denilenleri de duymaz...

-Ah, ah... Hey gidi günler hey... Siz onu kulağı duyarken, sesi de duyulurken nasıl divan başkanlıkları yaptığını görecektiniz ki... Dünyanın en iyi divan başkanıydı o...

- Ben de onun için divan başkanı yapalım diyorum ya... Adamcağız alışmış, şimdi başkan yapılmayınca üzülecek.

Sonunda başka biri divan başkanı seçildi. Divan üyeleri de seçildikten sonra iki divan yazmanının seçimine geçildi. Hiçkimse divan yazmanı olmak istemiyordu. Adamın birini zorla ve zorlayarak, nerdeyse gırtlığına basarak divan yazmanı yaptılar. Ama öbürü, divan yazmanı olmam diye -affedersiniz- katır gibi direniyordu. En sonunda adam bağırarak karşı koydu:

-Yahu arkadaşlar, ben divan yazmanı olamam ki... Çünkü divan yazmanı hep yerinde oturarak tutanak yazmak zorundadır. Oysa ben on dakika bile kıçımın üstüne oturamam. Çünkü prostatım var. Her iki üç, ençok beş dakikada bir, affedersiniz çişe giderim. Siz beni nasıl divan yazmanı yaparsınız?

Neyse ki, başka bir yazman bulunarak divan kurulunu oluşturmayı başardık.

Usul hakkında konuşmak isteyen biri parmak kaldırarak, toplantı konusunun yanlış seçildiğini söylüyordu. Ona göre, Yeni Dünya Düzeni'nde Türkiye'nin Yeri diye biyer olamazdı. Çünkü her zaman olduğu gibi dünya nerdeyse Türkiye de o yerde olurdu. Türkiye'nin ayrı biyeri olamazdı ki... Bu düşünceden yana olanlar da, olmayanlar da çoktu. Hangi yanın daha çok olduğu bağırış çığırırlardan anlaşılamıyordu.

Tam bu sırada gözüm divan başkanına ilişti. Adamcağız başını, kundakta bir bebek gibi, yanındaki divan üyesinin omzuna dayamış, uyukluyordu. O üye omzunu geri çektikçe, o da üsteleyerek adamın vücudunda uyuklamak için başını koyacak biyer arıyordu.

- Usul hakkında konuşmak istiyorum! diye bir ses yükseldi.

Divan başkanını hafifçe dürterek uyandırdılar. Usul hakkında konuşmak isteyen adam, ağır adırlarla yürüyerek kürsüye çıkıp yelek cebinden çıkardığı köstekli saatini salondakilere gösterip,

- Çok değerli ve saygıdeğer arkadaşlarım, dedi, saat şu anda 14.35... Bizim bundan bir saat önce yemeğe oturup, şimdiye dek yemeklerimizi yemiş olup, öğleden sonraki oturuma geçmemiz gerekirdi. Oysa biz, daha konunun tartışmasına bile geçemediğimiz gibi, hâlâ konunun doğru mu yanlış mı olduğunu tartışıyoruz. Bizden daha çok özveri beklemeyiniz. Biz önce şuna karar vermeliyiz. Neye karar vermeliyiz arkadaşlar? Öğle yemeği için ara verelim mi, yoksa konuşmalarımızı aç karnına sürdürelim mi?

Böylece toplantının en can alıcı tartışması başlamış oluyordu. Çok laf kargaşası olduğu için, divan başkanı bu öneriyi oylamaya sundu: Yemek arası verilsin de sonra mı toplantı açılsın, yoksa toplantı sürsün de sonra mı yemek arası verilsin? Başkan bu tartışmaya katılanların oy vermek için ellerini kaldırmasını istedi.

- Efendim, önce hemen yemeğe gidilmesini isteyenler... O kalabalık salonda elini kaldırmayanlar görülmüyordu bile... El kaldıranların çokluğu karşısında divan başkanı,

-Buyurun yemeğe! dedi.

-Usul hakkında, usul hakkında... diyenler duyuldu. Başkan,

- Nedir? diye sordu.

- Karşı oyları almadınız.

Başkan söz isteyenlerin adlarının yazılmasını önerdi. Yazmanların adları yazması uzun sürdü. Saat 15'te adların yazılması sona erdi.

Konuşma sırasını almak için dinleyiciler hep birden ellerini kaldırmışlardı. Yazılma sırasına karşı koyanlar yeni bir tartışma başlatıyorlardı. Herkes en önce konuşmak istediğine göre, adil bir konuşma sırası nasıl olmalıydı? Önce bunun açıklığa kavuşması gerekiyordu.

Dinleyici tartışmacılardan biri, aramızda şeker hastalarının bulunabileceğini, bunların bunca zaman yemek yemezlerse şeker komasına girebileceklerini, bu nedenle önce şeker hastalarının, yani kendisinin konuşması gerektiğini savladı.

Başkan her öneriyi ayrı ayrı oyluyordu. Oylamada şeker hastaları çoğunluğu kazanamadı. Sinirli bir şeker hastası,

-Ben böyle demokrasinin... diye ağır bir sövgü salladı.

Bir dinleyici tartışmacı da saatin 15.30 olduğunu, hâlâ "Sosyolojik Disiplinler Açısından Bakıldığında İdeolojik Akımların Yeni Dünya Düzeni'ndeki Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye'nin Yeri" konusunda konuşmamış olduklarını, yemeğin her zaman yenilebileceğini, ama böyle önemli bir konunun her zaman tartışılamayacağını, buyüzden biraz daha özveride bulunup yemek yemeden bu çok önemli yurt sorununu tartışmamız gerektiğini ve içimizde yurt sevgisi varsa öyle yapmamız gerektiğini söyledi.

Böylece başkanla o adam arasında bir tartışmadır başlamış oldu.

- Efendim, usule göre olumsuz öneriyi de oylamanız gerekir. Yemeği daha sonra yiyelim diyenlerin oylarını almadınız ki...

- Efendim, hemen herkes önce yemek yiyelim diyor, ellerini havaya kaldırdılar.

- Olsun efendim, usul böyledir. Siz de tüzüğe göre usulü yerine getirmek zorundasınız.

- Peki efendim, tüzükte öyleyse onu da oylarınıza sunuyorum. Konuşma ve tartışmaların yemekten önce yapılmasını isteyenler lütfen ellerini kaldırsınlar.

Bir ses yükseldi:

- Yahu açlıktan el kaldıracak mecal mi kaldı? Başka biri de,

- Daha konuşmalar başlamadı ki, yemekten sonra sürdürelim... dedi.

Herkes salonun çıkış kapısına koştu. Yemek salonuna gidiyorlardı. İnatla ve sürekli olarak "usul hakkında" söz isteyen bey en önde koşuyordu. Yemek masalarına oturduğumuzda saat 16 idi. Yemeklerimizi ısmarlamaya kalmadan, aç kurtlar gibi sepetlerdeki ekmeklere saldırdık. Saat 17 olduğunda, yemeğini yiyenlerin yarısından çoğu sıvışmıştı. Salonda pekaz konuşmacı ve tartışmacı kalmıştı. Öndeki koltuklar büsbütün boştu. Toplantı başkanı hastalandığından evine gitmişti. Yerine bir başkası başkanlık yapıyordu. Yemek sonrası hepimiz uykulu olduğumuzdan bu kez başkanın seçilmesi kısa zamanda çok kolay olmuştu. Esneyip duruyorduk. Esnemekten çene kemiklerim nerdeyse yuvalarından çıkacaktı. Öyle esniyorduk ki, salondakilerin yarısı esnemek için ağızlarını açarken, esnemiş olan öbür yarısı da ağızlarını kapıyordu. Esnemek bulaşıcı olduğundan, başkan ve divan üyeleri de esnemekteydi. Bu bulaşıcı esnemenin onlardan mı bize, bizden mi onlara geçtiğini anlayamadım.

Salt benim değil, bütün oradakilerin, divan üyelerinin ve başkanın gözleri kayıyor, baygın baygın süzülüyor, arada gözkapakları kapanıyordu. Dalıp dalıp gidiyordum. Aradabir "usul hakkında" diye bir ses duyuyordum.

Başkanın açış konuşması olacaktı. Kulağıma devrim şehitlerine saygı duruşu diye sesler çarpıyordu.

Yine birara konuşmacı bir hanım kürsüye çıkarak çevrecilerden olduğunu, salonda cıgara içilmemesi gerektiğini, cıgara içenlerin kendilerini düşünmüyorsa, bizleri düşünmeleri gerektiğini söyleyerek cıgaranın zararları üzerine konuştu. Sonra yine dalmışım, hatta rüya bile gördüm. İnsan rüyasında geçen zamanın biriki saniye mi, bir saat mi olduğunu kestiremiyor. Çok şiddetli alkış sesleriyle yerimden

sıçradım. Uyku sersemliğiyle ne olduğunu anlayamadığımdan yanımdakine,

- Ne oluyor? diye sordum.

Gözlerini açıp ovuşturan adam, - Bilmem, dedi...

İkimiz birden, onlardan daha çok alkışlamaya başladık.

Toplantı dağılıyordu. Ben de çıktım salondan. Saati me baktım, sekize yani yirmiye çeyrek var.

Katılanların bu toplantıdan ne anladıklarını bilmiyorum ama, ben "Sosyolojik Disiplinler Açısından Bakıldığında İdeolojik Akımların Yeni Dünya Düze-ni'ndeki Rolü ve Bu Bağlamda Türkiye'nin Yeri"nin neresi olduğunu iyice anlamıştım.

Gıdıgıdı adlı kitaptan

İlle de Zengin Evin Gölgesi Olacak

Komşusunun oğlu Bilâl'in Almanya'ya işçi olarak gideceğini duyunca, Mustuva Emmi,

- Çığırın onu bana, telessin gelsin! dedi. Mustuva Emmi, seksenini aşkındı. Köyün en yaş-

lısıydı. Bütün oralarda Deli Mustuva diye ünlüydü. Bilâl soluk soluğa geldi.

- Beni çağırmışsın Mustuva Emmi, dedi.

-He ya, seni çığırdım... Alamanya'ya gidiciymiş-sin, he mi? dedi.

- Öyle oldu Mustuva Emmi.

-Eyi. Eyi olmasına eyi de, yaban illerde gözünü, kulağını açacaksın. Çünkü neden, oralarda anası belli, babası yüzelli insanlar çoktur. Bizim bura insanlarına benzemez onlar. Alamanya'ya giderkene sana biriki öğüt vereyim, dedim. Sen benim canbirlik arkadaşımın torunusun. Senin dedenle birlikte askerden kaçtık. Biz bu köyden seferberlikte kırk kişi askere gittiydik. Altımız sağ döndük, gerimiz şehit düştü. Sağ kalan biz altımız da, beş yıl askerlikten sonra kaçtık. Askerlikten kaçmasaydık, biz de şehitlik şerbetini içecekmişiz, kısmetimiz yokmuş. Zati ben kısmetsizin biriyim, şehitlik şerbetini bile içemedim. Yaa, dedenle biz askerden kaçtık, geldik köye... Sonra buban öldü, ben sürünüyorum işte... Şimdi sen Ala-many'a neden gidiyorsun?

- İşçiliğe Mustuva Emmi.

- Ulan, elbet işçiliğe. Koca Alaman içine banka açmaya gidecek değildin ya... Benim sorduğum o değil... Neden işçilik için, Alamanya'ya gidiyorsun?

- E buralarda iş yok Mustuva Emmi, gidip oralarda bikaç kuruş kazanırım da...

- Hah, işte benim demem de o... Şimdi kulağını aç, beni iyi dinle. Bak oğlum Bilâl, yaban illerde zengin olmak kolaydır; yeter ki yolunu bulasın ve yolunu bilesin. Sen benim canbirlik asker kaçaklığı

arkadaşımın oğlu olduğundan, ben şimdi yaban illerde zengin olmanın yolunu göstereceğim. Öğütlerimi eyi dinle.

- Aman nedir yolu Mustuva Emmi, can kulağıyla seni dinlemekteyim.

- Aferim... Bunun yolu oğlum, yestehleyeceğin zaman, bir zengin evinin gölgesini arayıp bulacaksın. Yook, senin benim gibi bir yoksulun damının gölgesine yestehlersen, bedavadan kendi pisliğini yediğinle kalırsın... Sen ne dersen de, denenmiştir, sınanmıştır da ondan biliyorum.

- Heç anlayamadım Mustuva Emmi...

-Dur hele... Telesme! Şimdi anlatırım. Hani bizim ilde bir Yılmaz Bey var, bildin mi?

- Bilemedim Mustuva Emmi.

-Ne demek? Ulan Bilâl, Alaman içine değil, Capon içine gitsen, gene adam olamazsın. Yılmaz Beyi tanımamak olmaz. Herifin ünü dünyayı tutmuş. İlin girişindeki büyük garaç kimin. Yılmaz Beyin. İlin heykelli alanındaki büyük oteli bildin mi?

- Bildim. -Kimin?

- Bilemedim.

- Bileceksin. O da bu Yılmaz Beyin. Peki, ildeki en büyük, aynalı sinemayı bildin mi?

-Bildim.

-O sinema kimin?

- Bilemedim.

-Bileceksin hey oğlum, o da Yılmaz Beyin. Peki ulan, ildeki koca fırını bildin mi?

- Bildim. -Kimin o fırın? -Bilemedim.

- Tuh sana... Bileceksin. O da Yılmaz Beyin. Anlaşıldı, senin heçbişeyi bileceğin yok. Yılmaz Beyi bilmeyen mi var? Herifin öyle mağazaları var ki, içine nah bu bizim köyü alır da, daha da iki köylük boş yeri kalır. İşte bu Yılmaz Beyin dedesi de bizim köydendi.

- Bizim köyden?

-He ya... Adı da Cinli Memet'ti. Bubanla benim çok iyi arkadaşımızdı. Bir içtiğimiz su ayrı giderdi. Bigün bana, "Deli Mustuva kardaşım," dedi, "ben Amerika'ya gideceğim," dedi. Bu anlattığım, Birinci Dünya Savaşından önce oluyor. "Aman Cinli Memet, Amerika nere, bura nere yahu... Oralarda n'eyleyece-ksin?" dedim. "Amerika'ya gidip zengin olacağım," dedi. Hani sen şimdi Alamanya'ya gidip nasıl para

toplayacaksın, Cinli Memet de öyle... O zamanlar, Amerika denildi mi, sınırından içeri adımını attın mı, heryanı, heryeri tepeleme altın dolu bir ülke bilmekteyiz. Bize Amerika'yı öyle anlatmışlar. Altın dedimse, ham altın, külçe altın belleme; hani yanları tırtıllı, üzerinde de ora padişahının resmi basılı, bildiğin halis altın para. Sınırından içeri adımını attın mı, altınların yanmasından, ışımından gözlerin kamaşmış. Artık doldur ceplerini, doldur heybeni, torbanı... Taşıyabildiğin kadar. Bu namussuz altın da ağır olduğundan taşınması zordur.

- Ağır mıdır Mustuva Emmi?

-Ben hiç taşımadım ama, başkalarını taşırken görenler, ağırdır, derler. Herneyse, doldur altınları, dön gel. Orda kalmak gerekmez. Çünkü neden dersen, orda herkes altından bıkmış da, altını görünce midesi dönüp öğürüp kusuyormuş. Herkese altından iğrençlik gelmiş. Aman dışardan gelenler olsa, alıp alıp taşısalar da, biraz yollarımız açılrsa, diyorlarmış. İşte bize o zamanın Amerika'sını böyle anlatırlardı.

- Kim anlatırdı Mustuva Emmi?

- Bizim bura köylerinden Amerika'ya gidenler vardı o zamanlar. Gider, dönmezlerdi. Dönmeyince, biz de burda, demek orası bir iyi yer, bir altını bol yer ki, giden dönmüyor, derdik.

- Tıpkı cennet gibi mi Mustuva Emmi?

-He ya, duvarları altın, inci olan cennetten nasıl kimse geri dönmüyorsa, işte öyle... Cehenneme gideni zaten geri bırakmazlar. Neyse... Biz bu Cinli Me-met'e, gitme, etme, dedikse de dinletemedik. Kalktı, gitti. Geçmiş zaman, yalan demeyeyim, aradan altı ay mı, yoksa bir yıl mı ne geçti, bu Cinli Memet döndü geldi. "Ulan Cinli Memet, altınlar nerde?" Cinli Memet, "Altın toplayamadıksa da, kâhat para aldık, zengin olduk Deli Mustuva kardaşım," dedi. "Ulan Cinli Memet, Amerika'nın dağı, bayırı altın dolu dedikleri doğru mu?" diye sordum. Değilmiş. "Öyleyse nasıl zengin oldun Cinli Memet kardaşım?" dedim. Şöyle anlattı: "Oralarda zengin olmanın iki yolu var; başkalarının pisliğini yemeyeceksin, yalnız kendi pisliğini yiyeceksin, bu bir... Pislik de olsa kendi pisliği olacak. İkincisi de sıkıştın da yestehleyecek biyer mi arıyorsun, bir zengin evinin gölgesi olacak, oraya yestehleyeceksin, bu da iki... Bu ikisini denk düşürdün mü, kolayından zengin oldun gitti."

Anlattı Cinli Memet. Amerika'yı bizim buralar gibi biyer bilirmiş. Vapurdan inince, oralarda bizim hem-şerilerin topladığı kahveyi bulup onlardan iş isterim, diye düşünmüş. Bir de vapurdan inmiş ki, amanın,

bir kalaba, bir kalaba... Ne ortalarda kahve var, ne görünürlerde hemşeri var... Yollarda insanlar, arabalar, kamyonlar vızır vızır... Cinli Memet'in başı dönmüş. Dil bilmez, yol bilmez, söz bilmez, iz bilmez... Bizim hemşerilerimizin bulunmadığı dünyada hiçbir yer olmaz, gide gide hemşerilerin topladığı kahveyi nasıl olsa bulurum diye düşmüş yollara. Bizim köylümüz çok kurnazdır. Bilâl oğlum; bizim Cinli Memet de, gâvur içinde yolunu yitirmesin diye, biyerden bulduğu biriki kiremidi parça parça edip ceplerine doldurmuş ki, yolda giderken, duvarlara, elektrik direklerine kiremit parçalarıyla birer kırmızı çizik koysun da, dönüşünde bu işaretlere baka baka, yolunu yitirmesin. Sen şu bizim köylümüzdeki akla bak... Kırmızı kiremitle, yol boyu orasını burasını çizice gidermiş. O kent de içine girdikçe kalabalıklaşmış. Derken... Sen şu rezilliğe bak bre Bilâl oğlum, bizim Cinli Memet'in büyük aptesi gelmiş. Evet terslik ki, işte o kadar olur... O yana koşmuş, bu yana dönmüş, hacetini görecekt uygun biyer bulamamış. İşte ben buyüzden bizim memleketi severim. Çünkü neden? Nereye gitsen, sıkışınca rahatlayacak bir yangın yeri, bir تنها arsa, bir yıkıntı, bir çukur, bir çalı dibi, bir uygun yer bulursun. Gâvur ülkesi öyle mi ya... Zavallı Cinli Memet azkala altına kaçıracaktı. İşte o zaman temelli rezillik olacak, yürüse yürüyemez, dursa duramaz. Bunun üzerine uygun biyer aramaya başlamış. Bir de bakmış ki, duvarla çevrili koskoca bahçe içinde saray gibi bir köşk mü, yoksa konak mı, işte öyle biyer... Oranın bahçesi, cennet bahçesi gibi biyermiş; heryanı çimenler, çayırlar, çiçeklerle bezeliymiş. Dalmış içeri ki, bir kuytu yer bulsun da, boşalıp rahatlasın. Bir ulu ağacın altına kendini zor atmış. "Oh Allahıma bin şükür, bizim gibi yoksulun rahatlaması da anca böyle olur," diyerek kalkıp uçkurunu bağlar, pantolu toplar toparlanırken, bir ses duymuş. Bir de bakmış, o saray gibi konağın penceresinden bir herif bağıyor; bağırımla da kalsa iyi, tüfeğinin namlusunu bu bizim Cinli Memet'e doğrultmuş. Cinli Memet, herifin ne dediğini anlamıyor. Kaçsa, herif Cinli Memet'i ardından mıhlıyacak.

Herif, tüfek elinde, pencereden bağırıp çağırırken, oralardaki başka konaklardan, köşklardan, saraylardan adamlar çıkmış, yoldan gelip geçenler yığılmış. Hep birden birbirlerine bağırarak bişeyler söylerlermiş. Ama penceredeki adamın elinde tüfek olduğundan, bitürlü Cinli Memet'in yanına varamı-yorlarmış.

Bu bizim Cinli Memet'in bahçesine girdiği konak, oranın en büyük zengininin konağıymış. Her ülkenin kralı bir dene olur, bu Amerikan ülkesinin bin deneden çok kralı varmış da zenginliği de ondanmış. İşte o konağın sahibi de bir Amerikan kralıymış, hem de en büyüklerindenmiş. Güzelim bezeli, çiçekli, bakımlı, temiz bahçesinde yestehlediği için Cinli Memet'e çok kızmış. Pencereden Memet'e eliyle işaretler ederek, pisliği yemesini söylüyormuş. Eyvaaah! Şimdi ne olacak? Cinli Memet, ettiğini yemese, Amerika kralı Cinli Memet'i kurşuna dizecek! Yese, ulan yenir şey değil. Can tatlıdır Bilâl oğlum. Cinli Memet, bu işi yaparken de, dışardaki kalabalık kızmış, o penceredeki herife bağıırıyormuş. Cinli Memet'in anladığına göre, herife, "Bu yaptığın insanlığa sığmaz!" gibilerden çıkıyorlarmış. Gelgeldim, Amerikan kralı kıyıcı ki, hiç imanı yok. Orasını iyice temizletmeden Cinli Memet'i bırakmamış. Cinli Memet canını bahçeden dışarı atınca, orda toplanan kişiler bunu yakalamışlar. Bişeyler derlirmiş, Cinli Memet anlamaz. Sonunda, orda bizim dilimizi bilir bir Ermeni bulmuşlar. Ermeni bizim Cinli Memet'e demiş ki:

- Senin bu kralın bahçesine yaptığın bir belediye suçudur, ama onun sana yaptırdığı ise insan haklarına aykırıdır, ağır bir suçtur. Onun için burda toplaşanlar, senin bu kralı mahkemeye vermeni istiyorlar. Kendileri sana avukat tutacaklar. Gayet yüksek tazminat davası açacaklar. Dava yürüyene dek de, sana yatacak yer gösterecekler, yiyecek parası verecekler...

Cinli Memet bir iyilik kurumunun verdiği parayla bir otele yerleşmiş. O kurum, insan haklarına aykırı davranıp kendi pisliğini yedirdi diye o Amerikan kralını mahkemeye vermiş. İnsan hakları diyerekten ayrı bir hak varmış, orda yazarmış ki, kimse kimseye zorla kendi pisliği olsa bile yediremez...

Amerikan kralı, tazminat parasını ödememek için, "Bu adam kara derilidir. Kara deriliye, insan sayılmayacağından, ne olsa yediririm," diye kendini savunmuşsa da, Cinli Memet'in kara derili değil, koyu esmer derili olduğu ispatlanıp kral ne dese sök-türememiş. Şu Amerika, nasıl bir memleket ki, anla artık, kendi kralını bile tazminat ödemeye mahkûm etmiş. Bizim Cinli Memet'e kendi yestehlediği şeyi yedi diye, bidolu para vermişler. Cinli Memet'tir bu, Amerika'nın daha başka kentlerini dolaşıp gördüğü her güzel bahçeye dalıp yestehlemiş de, ilki gibi talihi yüzüne gülüp kralın bir titizine rastlamadığından, başka bir

tazminat alamamış. Sonunda, bu paralar bana yeter, deyip paraları cebine, kuşağına doldurunca köye gelmiş.

İşte Bilâl oğlum, Alamanya'ya para kazanmaya giderken, bizim Yılmaz Beyin dedesi Cinli Memet'in başından geçenleri hiç unutma. Yollarda sıkışırsan sakın bizler gibi bir yoksul damının gölgesine yestehleyeyim deme, çünkü gâvur sana hem ettiğini yedirir, hem de yoksul olduğundan tazminat parası vermez. Onun için sen sen ol, yestehlemek için ille de bir zengin evinin gölgesini seç ki, herif de insan haklarını çiğnemek zorunda kalıp sana para versin... Bilâl şöyle bir düşünüp, -Mustuva Emmi, dedi, bunca zengin adam var, bunların hepsi de kendi ettiklerini yemediler ya...

Deli Mustafa,

- Helbet öyle, dedi, ben, bizdeki büyük zenginlikleri söylemiyorum, onlar başkalarının ettiklerini de yerler.

Gıdıgıdı adlı kitaptan

Neden Azgelişmiş

Amerikan Cart Vakfından ödenen paralarla,

Amerika'nın tanınmış birkaç iktisatçısı, azgelişmiş ülkelere gittiler. Bu gezinin ereği, o ülkelerde incelemeler yapıp neden az geliştiklerini anlamaktı. Önce bunun adını "Gelişmemiş Ülkeler İnceleme Gezisi" koymuşlardı. Ama "gelişmemiş" sözünden, gelişmemiş olanların alınıp kızacakları düşünülerek, uluslararası incelik kurallarına uyarak "gelişmemiş" yerine, gelişmeyenlerin gönüllerini almak için "azgelişmiş" demeyi daha uygun buldular.

"Azgelişmiş Ülkeler İnceleme Gezisi" kurulundan Mr. Charles Whithy adında iktisat profesörü bir üye de Türkiye'ye gelmişti. Kendisine kolaylık olmak üzere, bilgi almak için Türkiye'de kiminle konuşacağı önceden söylenmişti. Mr. Charles, Türkiye'de önce Bay Sıtkı ile konuşacaktı. Bay Sıtkı bu konuda bilgi verecek en yetkili kişilerden biriydi.

"Cart Fondation" fonundan, inceleme için azgelişmiş ülkelere giden Amerikalı profesörler, uzmanlar, işlerini bitirip iki üç ay sonra hepsi de Amerika'ya dönmüşlerdi. Yalnız Prof. Charles Whithy, Türkiye'den dönmemişti. Dönmedikten başka kendisinden uzun zamandır hiçbir haber de alınamıyordu.

"Cart Fondation" yönetmenleri telaşa düşmüştü. Charles'in sağlık durumu üzerine endişeye kapılan kurul, Türkiye'deki Amerikan resmi makamlarına başvurarak, Mr. Charles'in adresini bulmuşlar ve ona 24 Nisan günü bir mektup yollamışlardı. Mr. Charles, bu mektuba hemen bir cevap yazıp gönderdi. Cart Fondation bir mektup daha yolladı. Mr. Charles ona da gerekli cevabı verdi. Artık ondan sonra Cart Fondation ile Mr. Charles hiç durmadan mektuplaşmaya başladılar.

Pek yakında üç ciltlik bir kitap halinde yayımlanacak olan bu mektupların, yalnız Amerika'da değil, bütün dünyada yılın en çok satan kitabı, "The Best Seller" olacağı şimdiden söylenmektedir.

Bu kitabı basacak olan Amerikan editörü, dostum olduğundan, düşüncemi öğrenmek, için kitabın müsveddelerini bana gönderdi. Ben de o mektuplardan bi-kaçını yayımlayarak sizlere okutmayı yararlı buldum. İşte o mektuplardan bikaçı...

24 Nisan 1958

Dear Mr. Charles Whithy,

Cart Fondation'dan az gelişmiş ülkelerde inceleme gezisine gitmiş olan, sizden başka, kurulumuzun bütün üyeleri dönmüşlerdir. Dört aydanberi sizden hiçbir haber alamadığımızdan merak içindeyiz. Cevabınızı bekliyoruz.

Saygılarımızla

28 Nisan 1958

Centilmen,

24 Nisan tarihli mektubunuz için teşekkür ederim. Şimdiye kadar sizlere bir haber veremediğim için çok müteessirim. Görüşmem ve bilgi almam için bana adresleri verilen kişileri, buradaki sürekli bayramlardan dolayı dört aydanberi bitürlü bulup konuşamıyorum.

Cart Fondation tarafından bana verilen ödevi yapamadan dönmek istemediğim için, bugüne kadar kaldım. Pek yakında Bay Sıtkı ve öbürleriyle görüşebileceğimi umuyorum.

Faithfully yours Charles Whithy

1 Mayıs 1958

Kıymetli mektubunuzdan bizimle şaka ettiğiniz anlaşılıyor. Hiçbir memlekette dört ay süren bayram olamayacağına göre, hiç olmazsa mayıs ayı içinde Bay Sıtkı ve öbürleriyle konuşarak incelemelere devam edeceğinizi ve Türkiye'nin neden az geliştiğini bildiren raporla birlikte kısa zamanda döneceğinizi umuyoruz.

Your Sincerely

5 Mayıs 1958

Sayın Baylar,

Son mektubunuzun yazıldığı 1 Mayıs günü, ben de burada Bay Sıtkı'yı aramaktaydım. Ancak 1 Mayıs tarihi Türkiye'de Bahar Bayramı olduğundan, Bay Sıtkı ile görüşmek de mümkün olmadı. Bununla beraber, Bay Sıtkı'nın arkasını hiç bırakmıyorum. Bayram olmayan bigünde kendisiyle görüşmemin mümkün olacağını umarım.

Ben size geçen mektubumda, burda bayramlar dört ay sürüyor diye bişey yazmadım. Bayramlar münasebetiyle, dört aydanberi Bay Sıtkı Sarlı ile grşemediğimi yazdım. Bu iki söz arasındaki büyük farka özellikle dikkatinizi rica ederim. Henüz umudumu kesmiş değilim, 6 Mayıs günü Bay Sıtkı yada öbürleriyle konuşabileceğimi umuyorum. Sincerely yours
C. Whithy

18 Mayıs 1958

Dear C. Whithy,

6 mayıs günü Bay Sıtkı ile grşebileceğinizi bildiren mektubunuzu alınca buradaki bütün arkadaşlar çok sevinmiştik. Fakat bugüne kadar sizden yeni bir cevap alamayışımız, bizi yeniden dş kırıklığına uğrattı. Cevabınızı merakla bekliyoruz.

Cart Fondation

2 Haziran 1958

Sayın Baylar,

Evet, 6 Mayıs günü Bay Sıtkı ile görüşmeyi umduğumu sizlere yazmıştım. Ancak o gün Bay Sıtkı'nın evine gidince, kendilerinin evde bulunmadığını öğrendim. Çünkü 6 Mayıs "Hıdırellez" denilen bigndr. Böyle bigünde burda hiçkimse evinde ve içinde bulunmaz. Bir kart bırakarak, 15 Mayıs günü ziyaretlerine geleceğimi bildirdim. 15 Mayıs günü "Hava şehitleri İhtifali" olduğundan, Bay Sıtkı'nın o gün nutuk vereceğini telefonla söyleyerek randevuyu iptal ettiler. 19 Mayıs sabahı, randevu almak için telefon ettim. 19 Mayıs da "Spor ve Gençlik Bayramı" olduğundan görüşmemiz başka bigne kaldı. devimi ihmal ettiğimi sanmamanızı rica ederim. Bay Sıtkı'yı şiddetle takip ediyorum. Haziran ayı içinde bayram olmayan bigün kendisiyle mutlaka grşeceğimi umuyorum.

Sincerely Charles Whithy

27 Haziran 1958

Dear Mr. Whithy,

Haziran ayı içinde Bay Sıtkı ve öbürleriyle mutlaka grşeceğinizi bildiren mektubu almış ve bütün arkadaşlar bu mjdenizden dolayı, sevinmiştik. Haziran ayı geçtiği halde, sizden yeni bir mektup alamayınca yeniden umutsuzluğa düştük. Çok rica ederiz, Bay Sıtkı yada arkadaşlarıyla görüşmeniz mümkün olmayacaksa, başkalarıyla görüşüp bilgi alınız. Cevabınızı bekliyoruz.

Saygılarımızla

18 Temmuz 1958

Baylar,

Size mutlaka iyi bir haber verebilmek için, cevabımı geciktirdim. Size hemen müjdeyi vereyim ki, bikaç gün içinde Bay Sıtkı Sarlı ve arkadaşlarıyla görüşebileceğim. İşin arkasını bıraktığımı sanmayınız. 14 Haziran günü kendilerine gittimse de, 14 Haziran "Toprak Bayramı" olduğundan, maalesef görüşemedik. İki gün sonra bir daha gittimse de arife olduğunu öğrenip geri döndüm. Daha ertesi gün bayramdı. Kurban Bayramında rahatsız etmek olmazdı. 20 Haziran'a kadar, dört gün süren Kurban Bayramında da görüşemedik.

Mektubunuzun geldiği 1 Temmuz günü azkalsm Bay Sıtkı ile görüşmemiz mümkün olacaktı. Fakat 1 Temmuz günü Kabotaj Bayramı olduğu için maalesef yine görüşemedik. Arkasını bıraktığımı sanmayınız. Dün yine gittim. Fakat 17 Temmuz günü "Aşure Günü" denilen dini bigün olduğunu öğrenince rahatsız etmeyi doğru bulmadım.

Bay Sıtkı ve arkadaşlarıyla görüşmem mümkün olmazsa başkalarıyla görüşmemi tavsiye ediyorsunuz. Bu benim de aklıma gelmedi değil. Fakat, sekiz aydanberi Bay Sıtkı'nın peşindeyim. Hemen hemen, bütün bayramlar bitmiş sayılacağından kendisiyle konuşmaktan vazgeçersem, bütün bu emeklerim boşuna gidecektir. Bundan başka, yeniden konuşmak istediklerimi bulmak için de bir sekiz ayın daha geçeceğini unutmayınız. Buyüzden her ne pahasına olursa olsun, bayramsız bigüne rast getirip Bay Sıtkı ile konuşmaya azmetmiş bulunuyorum. Temmuz ayı çıkmadan sizlere çok iyi haberler vereceğimi ummaktayım.

Charles Whithy

2 Eylül 1958

Mr. Charles Whithy,

Temmuz ve ağustos ayları da geçtiği halde sizden yine bir haber alamadık. Çok acele mektubunuzu bekliyoruz.

10 Eylül 1958

Centlemen,

Sizlere kısaca, son iki ay içinde burdaki çalışmalarımı anlatayım. Önceki mektubumda da yazdığım gibi, 23 Temmuzda Bay Sıtkı'ya gittim. 23 Temmuz, Meşrutiyetin ilanının yıldönümü olduğu için, öğleden önce kendisini bulamadım. Vakit kaybetmemek için, ertesi günü yine

öğleden önce telefonla aradım. 24 Temmuz, Lozan Günü olduğu için törene gittiğini öğrendim. Hiç umudumu yitirmedim. En iyisi evinde bulabilmek için geceleyin gitmekti. Ağustosun ilk haftasında bir gece evine gittimse de bulamadım. Fıstık Gecesi varmış, oraya gitmişler. Bay Sıtkı'nın doğduğu ilde bol fıstık yetiştiğinden yılda bir gece Fıstık Gecesi yapılmış. Ertesi günü de eşinin yaş günü olduğundan görüşemedik. Hiç yılmadan üç gün sonra bir daha gittim. O gün Bay Sıtkı'nın babasının ruhuna mevlit okutulduğundan camiye gitmiş, konuşamadık. Ondan sonra da 30 Ağustos geldi. Zafer Bayramı idi. Kendisini bulamadım. Dün yine gittim. 9 Eylül de İzmir'in Kurtuluş Bayramı olduğu için törene gittiğini öğrendim. Çok şiddetle takip ettiğime lütfen inanınız.

Saygılarımla

8 Ekim 1958

Mr. Whithy,

Cart Fondation, bulunduğunuz ülkenin neden az gelişmiş olduğunu incelemekten vazgeçmiş bulunuyor. Zahmetleriniz için teşekkür eder, buradaki ödevinizin başına dönmenizi rica ederiz.

Cart Fondation

6 Kasım 1958

Gentlemen,

Son mektubunuzdan, burada inceleme yapmam için Cart Fondation'un vermekte olduğu paranın bundan sonra kesildiğini anlıyorum. Ancak bir yıllık emeğimin boşa gitmemesi için, masrafımı kendim ödeyerek çalışmalarına devam edeceğim ve kanımın son damlasına kadar Bay Sıtkı ve arkadaşlarıyla konuşmak için uğraşacağım. Çünkü, bu ülkenin neden az gelişmiş olduğunu ben de şiddetle merak etmeye başladım. Bunu mutlaka öğrenmeliyim.

Son mektubunuza rağmen burada boş durmayıp nasıl çalıştığımı anlatmak için kısa bir rapor veriyorum. 15 Eylül Barbaros Günü olduğundan Bay Sıtkı'yla görüşemedimse de en sonunda 27 Eylül günü çalıştığı yerde bulunacağını öğrendim. 27 Eylül de Dil Bayramıymış. Umudum ekim ayına kalmıştı. 6 Ekim, İstanbul'un Kurtuluş Bayramı olduğu için yine görüşemedik. Üç gün sonra gittim. Bay Sıtkı'nın evliliklerinin yıldönümüyümüş. 28 Ekim'den sonra da üç gün Cumhuriyet Bayramı olduğundan bayram günü rahatsız etmek olmazdı. İster istemez kasım ayının gelmesini bekledim.

Bu birkaç gün içinde Bay Sıtkı'yı, iki bayram arası kıştırıp konuşabileceğimi, ülkesinin neden az gelişmiş olduğunu öğreneceğimi umuyorum.

Saygılarımla

2 Aralık 1958

Dear Mr. C. Whithy,

Her ne kadar Cart Fondation'un az gelişmiş ülkeleri inceleme fonu çoktan kapanmışsa da, bulunduğunuz ülkenin neden az gelişmiş olduğunu bizler de çok meraka başladığımızdan, çalışmalarınızdan bizi de haberdar ederseniz çok memnun kalırız.

Saygılarımla

18 Aralık 1958

Baylar,

Buradaki çalışmalarım kısaca şunlardır: 10 Kasım büyük matem günü idi. Üç gün bu büyük acının geçmesini bekleyip 13 Kasım günü Bay Sıtkı'yı aradım. Ankara'da hükümet merkezinin kuruluş yıldönümü için Ankara'ya gittiğini öğrendim. Bir hafta sonra döndüyse de, maça gittiğinden yine buluşamadık.

Üç gün sonra da çocuğunun doğum günüydü. Böyle bigünde kendisini meşgul etmeyi doğru bulmadım. Aralık ayını bekledim. 17 Aralık Mevlana Günü için Konya'ya gittiğinden, dönüşünü bekledim. Ondan sonra da İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin yıldönümü bayramı vardı. O bayram da bitince havalar soğumuş olduğundan sineklerle mücadele başladı. 1958 yılı çalışmalarım bundan ibarettir. Yeni yıla büyük bir umutla giriyorum. Nasıl olsa, bayramsız, törensiz, yıldönümsüz, maçsız bigünde Bay Sıtkı'yı biyerde kıştırıp neden az geliştiklerini kendisinden öğreneceğim.

Sincerely Yours Charles Whithy

28 Şubat 1959

Sayın Mr. C. Whithy,

Bizi çok merakta bırakan son mektubunuzdan sonra uzun zamandır sizden hiçbir haber alamadık. Merak ve endişe içindeyiz.

Cart Fondation

10 Mart 1959

Sayın Baylar,

1959 yılı bana çok umutlu görünüyor. Bu yıl içinde nasıl olsa, Allahın izniyle, Bay Sıtkı ile görüşebileceğime inanıyorum. Son çalışmalarımı

kısaca anlatırsam, siz de artık nerdeyse Bay Sıtkı ile konuşabileceğime inanırsınız. 1 Ocak yılbaşı olduğu için gitmedim. Ondan sonra Regaip Kandili geldiğinden rahatsız etmedim. Ondan sonra Birinci İnönü Zaferinin yıldönümüydü. Gitmeyi uygun bulmadım. Bütün umudumu şubat ayına bağladım. 4 Şubat'ta gittimse de o gün Miraç Kandili olduğundan Sıtkı Beyin propagandaya çıktığını öğrendim. İyice araştırıp 10 Şubat gününde hiçbir bayram olmadığını öğrenince sevindim. Hemen gittimse de, o gün de Pilav Günüymüş. Sıtkı Beyin yetiştiği okul, 10 Şubat gününü Pilav Günü yapmış. Sıtkı Bey de oraya gitmiş. 22 Şubat Berat Kandiliydi. Gitmedim. Yarın gidecektim. 11 Mart günü de Ramazanın başladığını öğrendim. Bundan sonraki çalışmalarımı yine bildiririm.

Saygılarımla C. Whithy,

Sayın Baylar,

İki yıldanberi burda ne Bay Sıtkı ile, ne de başkalarıyla, bayram olmayan bigün bulup da konuşabilmek benim için mümkün olmadı. Ramazan geçti, üç gün Şeker Bayramı başladı. 12 Nisan'da bayram bitince, birkaç gün de bayram yorgunluğu geçsin diye bekleyip gittim. "Bugün 23 Nisan Çocuk Bayramı, Sıtkı Bey bulunmaz," dediler. Yarın burdan ayrılıyorum.

C. Whithy

İktisat Profesörü Charles Whithy, Amerika'ya döndü. Cart Fondation kurulu, incelemeleri hakkında bir konferans vermesini istedi. Mr. Charles Whithy, onlara,

- Centlemen, dedi, çok çalıştım, çok uğraştım. Ama bayramlardan vakit bulup da kimseyle konuşamadım ki, o ülkenin neden az gelişmiş olduğunu öğrenebileyim. Onun için hiçbirşey bilmiyorum. Ve neden az gelişmiş olduklarını son derecede merak ediyorum.

NOT : Bana bu kitabın, yukarda birkaç parçasını okuduğunuz müsveddesini gönderen Amerikan editörüne, bir mektup yazarak, bu kitabı yayımlamamasını rica ettim. Bakalım, sayın editör, bu ricamı yerine getirecek mi?

Gözüne Gözlük adlı kitaptan

Karakoldan Kurtulamadık

türettin önce bir otomobil aldı. Otomobille Avrupa gezisine çıkacaktı. Ençok görmek istediği yer de İsviçre idi. Çoktanberi böyle bir geziye çıkmak istiyor, ama bitürlü iki ucunu biraraya getiremiyordu. Sonunda istediği oldu. Hem bir spor araba aldı, hem de döviz buldu. Yaz başında çıktı yola. Gezisi ençok bir birbuçuk ay sürecekti. Giderken,

- Belki mektup gönderemem, kusura bakmayın. Ama her gittiğim yerden kart atarım, dedi.

Mektup da göndermedi, kart da... İnsan Avrupa'ya geziye çıkar da her gittiği yerden, eşine dostuna oranın renkli kartpostallarından göndermez mi? İnsan bunu da yapmazsa, Avrupa'ya gitmenin tadı mı olur? Avrupa'ya gideceksin. Giderken istanbul'un, Ankara'nın, İzmir'in telefon rehberini de beraber götüreceksin. Sonra, her gittiğin yerde oranın bisürü renkli kartpostalını alacaksın. Otele gidince, telefon rehberini açacaksın. İster tanı, ister tanıma, rehberde ne kadar adres varsa hepsine her gittiğin yerden birer ikişer renkli kartpostal yollayacaksın ki, herkes de senin Avrupa'ya gittiğini anlasın. Kartın arkasına da "Venedik'ten selamlar...", "Zürih'ten sevgiler...", "Paris'ten bir hatıra..." diye yazacaksın. İnsanın Avrupa'ya gittiğini bilmeyen kalmamalıdır. Ancak bu kadar zahmete değsin... Ondan sonra da dönünce, ömrün oldukça Avrupa gezisinin anılarını anlattırırın... -Neydi o günler... Hey hey...

- Ben Avrupa'da iken...

- Avrupa'dan yeni geldiğim sıra idi...

- Efendim, Avrupa başka...

- Biz adam olmayız kardeşim. Adam olmasına oluruz ama, on fırın ekmek ister. Avrupa'nın...

Nurettin, bunların hiçbirini yapmadı. Salak oğlan... Ben Avrupa'ya gitmeliyim ki görsünler. Görsünler nasıl Avrupa'ya gidilirmiş. Burnumun ucunu kıvrıp da, şöyle bir çevremdekilere bakayım, görenler,

-Ne derseniz deyin, bu adam Avrupa'ya gitmiş! desinler.

Nurettin yirmi gün sonra döndü.

- Hani birbuçuk ay kalacaktın, neye döndün? dedim.

- Sus, sorma, canımı zor kurtardım, dedi.

- Yahu, bir kart bile göndermedin.

- Kart gönderecek zaman mı buldum?

- Demek iyi eğlendin...

-Ne eğlenmesi... Karakoldan karakola sürttüm. Karakollardan kurtulamadım ki kardeşim... Gözümü açamadım.

- Neden? Yoksa seni interpol, milletlerarası bir sabıkaliya mı benzetti?

-Değil kardeşim, kimseye benzetmedi. Bak nasıl oldu... Arabayla yola çıktım. Sınırı geçtik... Balkanları aştık. İşler yolunda, Avusturya'dan İsviçre'ye girince herşey değişti. Neye uğradığımı şaşırdım. Sınırdan girişim çok sıkıntısız oldu. Ama daha bir kilometre gittim gitmedim, trafik polisi yolumu kesti.

- Lütfen karakola, dedi.

Gidiş o gidiş, bir daha karakollardan kurtulamadım. Arabanın far lambalarından biri yanmıyormuş.

- Bitanesi yanıyor ya, daha ne istiyorsunuz, dedim. İki de yanmasa daha mı iyi idi?

Komiser,

-Bakın, arabaya iki far lambası koymuşlar. Bitanesi yetse, bitane yaparlardı, dedi. Suratıma baktı. -Yabancıınız galiba... dedi.

- Evet, dedim. -Belli... dedi.

Lambaları tamir ettirdim, çıktım yola. Bir ayak önce Zürih'i tutmaya çalışıyorum. Zürih'e girerken polisler yine durdurdu:

- Buyrun karakola!

Şehre girerken yavaşlamak gerekirmiş.

-Yol geniş. Dümdüz de... Hızlı girsek ne olur? Adam ezmedik ya...

Komiser suratıma baktı,

- Siz yabancıınız, dedi. -Yabancıyım, dedim. -Belli, dedi. Hoşgeldiniz.

- Hoşbulduk.

Şehre girdim. Girmemle arabayı durdurmaları bir oldu.

- Buyrun karakola!

- Yahu ne yaptık?

-Virajı alırken sinyal vermediniz!

Şu Zürih'ten canımı atmazsam, karakollardan da kurtulamayacağım. Aman Bern, diye bastım gaza. Bern'e girdim. Şehre şöyle bir bakmaya kalmadı,

-Buyrun karakola...

Bu sefer de soldan gitmişim. Yani önümdeki otobüsü sollamışım.

- Önüm açıldı, ne çıkar... Komiser suratıma baktı, -Yabancısınız sanırım, dedi.

- Nereden bildiniz? -Belli... Hoşgeldiniz.

Baktım, arabada rahat edemeyeceğim. Park yapılmayacak yerde park yaptın, diyorlar. Haydi karakola... Trafik işaretine boş verdin, diyorlar... Haydi karakola, işaret lambasına aldırış etmedin, karakol. Hızlı sürdün, karakol... Başım dertte. Şu arabayı satıp da kurtulayım, dedim. Araba belasından, Avrupa diye karakoldan başka biyer göremeyeceğim. Ucuz pahalı demeden arabayı sattım.

- Haydi karakola...

Bizim arabada motor makine adına hiçbirşey yokmuş.

- Bu nasıl çalışıyor, dediler.

- Çalışır evvelallahın izni ile... dedim.

Şoför yerindeki kaplumbağa kabuğunu, maşallah levhasını, karınca duasını, mavi gözboncuğunu gösterdim. Ne desem inanmazlar.

-Yahu, alın şunu bedava... Kurtarın beni...

Arabayı bıraktım bir boş yere yürüdüm gittim. İsviçre'yi göremeden mi döneceğim bu araba derdinden.

- Buyrun karakola...

Yaya kaldırımından gitmemişim, araba yoluna inmişim... Anladım ki, bana bu Bern şehrinde de rahat yok. Otobüse binip Lozan'a gideceğim.

- Buyrun karakola... Komiser,

- Siz yabancısınız, belli... dedi.

Otobüse binerken, benden önceki adamın önüne geçmişim.

Komisere yalvardım,

- N'olur, beni surdan Lozan'a atın, üst yanına karışmayın.

Lozan'a geldim. Şehri dolaşmaya kalmadı,

- Buyrun karakola!

Allah inandırırın, hiçbirşey yapmadım. Ne olmuş, boş cıgara paketini sokağa atmışım. Yahu, adam mı öldürdük, göz göre göre şehir ortasında kız mı kaçırdık, ne yaptık...

Lozan'da da tutunamayacağımı anladım. Ver elini Cenevre. Hiç olmazsa, şu Cenevre denilen yeri bir göreyim. Bırakıyorlar mı?..

-Haydi karakola!

Yola tükürmüşüm. Canım, tükürdümse birinin suratına mı geldi. Ortada bir davacı, bir şikâyetçi mi var?..

Komiser,

-Hımmm... anladım, dedi.

-Ne var anladmsa, yabancıyım işte... dedim.

Koca İsviçre'yi döndük dolaştık, karakoldan başka biyer göremedim. Artık yollarda gezerken, aman bir pot kırmayayım derken... İnsanlık hali kardeşim, şeyim geldi. Şöyle تنها bir köşe başı aradım. Duvara baktım "eşeklere mahsus" diye de yazmıyor. Eh, anlaşılan serbest...

Buyrun karakola!

Birader İsviçreliler insanın suratına baktılar mı, yabancı mı değil mi şıp diye anlıyorlar. Olur şey değil...

- Aman, beni insaniyet namına İsviçre sınırından dışarı atın! diye yalvardım.

İşte böyle birader, sana kart atmaya vakit mi oldu? İsviçre'yi döndüm, dolaştım da karakoldan başka bi-şey mi gördüm?..

Gözünüz Aydın Efendim adlı kitaptan

Önce Vatan mı Aşk mı?

n bilmiyor şimdi ne yapacak? dedi.

Alman sarişının hoş giden kırma bir Türkçesi vardı.

Tiren, bizim sınırdan geçip Yunanistan toprağına girinceye kadar konuşmamıştı. Türkiye sınırını aşınca dili çözöldü. Bir daha karşılaşmayacağı bir yabancıya tiren yolculuğunda içini dökerek rahatlamak istediğini anladım.

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten üç yıl sonra, babası İtalya'daki esir kampından döndüğü zaman, ağabeyi Klepzig bir tekstil fabrikasında muhasebede çalışan memurmuş. Babası, savaşın kan ve ateş denizinden yaralanmadan, burnu bile kanamadan çıkmakla övünürmüş.

Brigitte'nin ağzıyla, babası şöyle diyormuş:

- Harpten kim döndü, hep eksik döndü, azalmış döndü, bir ayak yok döndü, kol yok döndü. Benim baba geldi yok eksik; var biraz fazla ağırlık, altmış kilo gitmiş, geldi yetmiş kilo şişman...

Üç odalı evde oturuyorlarmış; odanın birini, tedavi için Almanya'ya gelen bir Türk kızına kiralamışlar. Brigitte'nin dediğine göre, kızı doktorlar değil, ağabeyi Klepzig tedavi etmiş, tedavi sonunda da kız gebe kalmış. Evlenmek için İstanbul'a gelmişler. Klepzig, babasına mektup yazmış: "Hıristiyan olduğum için, çocuğumun annesiyle evlenmeme, karımın babası razı olmuyor; nikâh kısılması için Müslüman olmamı istiyorlar."

Brigitte anlatıyor:

- Benim baba yazdı Klepzig: "Çocuk var, sen evleniyor; sen evleniyor, olacak Müslüman!"

Klepzig Müslüman olmuş, bu kez de kızın babası, "Türk olacaksın!" demiş. Brigitte anlatıyor:

- Benim baba yazdı Klepzig: "Çocuk var, sen evleniyor; sen evleniyor, Müslüman olacak, Türk olacak, ne isterlerse olacak!"

Klepzig Türk uyruğuna giriyor. Bu sefer de kızın babası, "Sünnet olacaksın!" diyor.

Brigitte'nin babası, sünnetin nasıl bir iş olduğunu anlayınca küplere biniyor. "Sağ kalabilenlerin bile ancak azalarak, eksilerek döndükleri savaştan ben tastamam çıkayım da, sen nasıl olur, isteğinle kendini eksiltirsin?" diye oğluna kızıyor.

Brigitte'nin ağızıyla babası şöyle diyormuş:

-Evlenecek, var... Müslüman olacak var... Türk olacak, var... Ama sünnet olacak, yok...

Klepzig, sünnet olup evlenince de, "Yok, sen benim çocuk..." diye öz oğlunu reddediyor.

Demek bu Alman ailesinin şansı Türklerden açılmış ki, boşalan odayı bu sefer başka bir Türk öğrenci kir alıyor, yakışıklı bir Türk delikanlısı.

Oğlunun sünnet olmasına baba o kadar kızmış ki, Brigitte Türk delikanlısıyla evlenmeye kalkınca, acısını ondan çıkarmaya kalkmış.

"Sünnetli mi?" diye sormuş kızına. Brigitte de,

- Evet, sünnetli, dedim. "Bilseydim, sünnetsiz derdim," diyor.

Ama zavallı kız ne bilsin babasının niyetini... İnatçı Alman bu sefer tutturuyor: "Türkler evlenmesi için benim oğlumu sünnet edip

azalttılar. Bu sünnetli Türk de eksik olanını taktırsın, kendini tamamlatsın gelsin, öyle alsın kızımı!"

Yalvarmışlar, yakarmışlar, sünnetin sağlık bakımından yararlarını anlatmışlar, Yahudilerin de sünnet olduğunu söylemişler, kesilen sünnetlik parçanın eklenemeyeceğini açıklamışlar; ama inatçı Alman'a ne denilse boş... O, bunların hepsini pek güzel biliyor ama, oğluna yapılanın acısını çıkaracak; "Estetik ameliyatla tamamlansın!" diyormuş. "Tamam, istediğin oldu," diye yutturulacak adam da değil, ya "Göreceğim..." derse...

Brigitte, babasının bu uygulanamayacak saçma önerisini dinlemeyip delikanlıyla İstanbul'a gelmeye kalkınca, bu sefer babası yalvarmaya başlıyor:

- Gitme kızım, etme kızım... Türkiye'de harem var. Orada her erkeğin haremünde kırk tane karısı var. Kimbilir sen bu adamın kaçınıcı karısı olacaksın... Sana orada çok kötülük yaparlar. Sen kafes arkasına hapsederler, döverler, işkence ederler.

Türk delikanlısı bunları duyunca, Türkiye'den resimli kitaplar, dergiler getirip, Brigitte'nin babasına uzun uzun Atatürk Türkiye'sini, Cumhuriyet Türkiye'sini, demokrasi Türkiye'sini anlatıyor; kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduklarını, yargıçlık, savcılık, mühendislik, doktorluk ettiklerini söylüyor. Adam da ister istemez razı oluyor.

Brigitte'yle delikanlı İstanbul'a gelince, delikanlının babası, "Evlenmeniz için kızın adı Bedriye olacak," demiş. Brigitte Bedriye olmuş. Sonra, "Türk olacak," demiş, daha sonra da, "Müslüman olacak!" demiş. Brigitte'nin babası mektup yazmış; "Sünnet var, kaç gel... Sünnet yok, başka herşey var. Tek sünnet olma da, ne olursan ol..."

Evlenmişler. Çok mutlu imişler... Bedriye ilk çocuğunu doğurmadan bir ay kadar önce bir gece kocası,

-Bedriye sevgilim, demiş, çok zor durumdayım. Bitürlü karar veremiyorum. Kararı sen vereceksin. Sen ne dersen öyle yapacağım. Sana bir sorum var, söyle bana: Önce aşk mı, vatan mı?

Brigitte, vatan aşkının bütün aşklardan çok üstün olduğunu anlatan filmler görerek, konferanslar okuyarak yetişmiş olduğu için, hemen cevabı yapıştırmış:

- Vatan elbette herşeyden üstündür sevgilim... Kocası,

-Ben de senden böyle bir cevap beklerdim sevgilim, demiş, mademki vatan aşktan önce gelir, öyleyse seni boşamak zorundayım, ayrılacağız...

Vatanla boşanmanın ilgisini anlayamayan Bedriye çok kötü bozulmuş.

Kocası açıklamış:

- Ben yedek subay okuluna gidip yedek subay olarak "vatani vazife "mi yapacağım. Bizim kanunlara göre, Türk ordusunun subayları yabancı kadınla evli olamazlar.

-Ama ben yabancı değil, ben Bedriye... -Olsun... Şimdi Bedriye ama eskiden Brigitte... -Ama ben Müslüman..

-Olsun... Şimdi Müslüman ama eskiden Hristiyan...

-Ama ben Türk...

- Olsun... Şimdi Türk ama eskiden Alman... Kanun müsaade etmiyor, ya boşanacağız, ya subay olamayacağım. Şimdi boşanalım, "vatani vazife "mi bitirince yeniden evleniriz.

Boşanacaklar ama, mahkemeye ne gerekçe göstermeli? Şiddetli geçimsizlik... Karıkoca ağlaya ağlaya değil, güle oynaya mahkeme kararıyla birbirlerinden ayrılmış oluyorlar; gerçekteyse yine bir evde, birara-da, birlikte yaşıyorlar. Çocukları oluyor. Kocas, yedek subaylığını bitirip terhis olunca, ikinci kez nikâh kıydırıp evleniyorlar.

Aradan birkaç yıl geçiyor. Bir gece kocası,

- Bedriye, diyor, çok zor bir durumdayım. Kararı sen yereceksin. Sen ne dersen öyle yapacağım. Şimdi söyle bana: Önce vatan mı, aşk mı?

Bedriye soluk almadan,

- Önce vatan! diyor.

- Ben de senden bunu beklerdim karıcığım... Mademki önce vatan, öyleyse boşanacağız. Beni ihtiyat hizmeti için askere çağırdılar. Yedek subaylık yapabilmem için ayrılmalıyız.

İkinci kez "şiddetli geçimsizlik" yüzünden mahkeme kararıyla boşanıyorlar. Kocas terhis olunca bir daha nikâh kıydırıyorlar.

-Bedriye sevgilim!

-Söyle canım...

- Vatan mı üstün, aşk mı?

Üç çocuk anası Bedriye, sabırlı kadın... -Vatan üstün, vatan...

- Öyleyse boşanacağız...

Üç kez boşanıp evlendikten sonra kocası yine soruyor:

- Bedriye...

- Söyle şekerim...

- Vatan mı üstün, aşk mı?.. Bedriye şaşırıyor,

- Yine ne var?

Bu kaçınıcı vatan hizmeti?

-Bu sefer askere gitmiyorum Bedriye... Hariciye memuru olacağım da...

Hariciye memurları, bizim kanuna göre yabancı kadınla evli olamazlar.

Ya sen, ya istikbalim?.. Ya aşk, ya vatan?..

"Şiddetli geçimsizlik" yüzünden mahkeme kararıyla bizez daha boşanıyorlar, ama ayrılmıyorlar, bir evde, birlikte yaşıyorlar.

Aradan birkaç yıl daha geçince, kocası bigün,

-Bedriye! diyor.

- Söyle canım?

- Zor bir durumdayım. Kararı sen vereceksin: Önce aşk mı, vatan mı?..

-Ama sevgilim... Biz sizinle karıkoca değiliz ki...

- Asıl zorluk da buradan çıkıyor ya... Biz sizinle karıkoca değiliz.

Öyleyse biz sizinle metres hayatı yaşıyoruz.

- Kanunda yasak mı?

- Hayır, kanunda yeri yok ama, bir yabancıyla nikâhsız yaşadığım için beni terfi ettirmiyorlar. Şimdi karar senin... Söyle Bedriye: Aşk mı, vatan mı?..

Zavallı Bedriye,

-Vatan... Vatan... Vatan... diye inliyor.

Büsbütün ayrılıyorlar. Kocası, daha doğrusu, kocası değil de, dört çocuğunun babası üç dört ayda bir eve uğrar, biraz para bırakır, gidermiş. Bikaç yıl da böyle geçtikten sonra bigün eve uğrayan adam;

- Bedriye, zor durumdayım! diyor. Bedriye iyice kızmış,

- Bana ne? diye bağılıyor.

- Sana ne olur mu Bedriye? Kararı sen vereceksin. Ne dersen öyle yapacağım?.. Söyle: Önce aşk mı, vatan mı?..

Bedriye'nin canı burnuna gelmiş artık, -Aşk be!.. Önce de aşk, sonra da aşk!., diye bağılıyor.

Adam sevinç içinde,

- Hah, diyor, senin böyle söyleyeceğini biliyordum. Sen ne dersen ben onu yaparım: Tabii önce aşk...

Bedriye umutlanıyor:

- Yeniden mi nikâh?..

- Evet Bedriye... Yeniden nikâh. Ben âşık oldum Bedriye, evleneceğim. Terfi de ettim, konsolos oldum. Evlenip Almanya'ya gidiyorum. Artık birbirimizden büsbütün ayrılacağız...

Tiren yolculuğunda, kırma, tatlı bir Türkçeyle bunları anlatan Brigitte;

- Ben bilmiyor, ne yapacak? dedi, benim baba öldü... Koca gitti Almanya... Ben de gidiyor şimdi Almanyaya... Ama ben Türk... Ben Müslüman... Ne yapacak ben şimdi Almanya'da bilmiyor.

- Çocuklarınız nerde? diye sordum.

- Büyük oğlum yedek subay... Kızlar evlendi... Bilmiyor ben ne yapacak Almanya'da...

Herkesin İşi Gücü Var adlı kitaptan

Muasır Medeniyet Seviyesi

Sevgili vatandaşlarım!.. ("Efendim" sesleri.) Size bişey daha söyleyeceğim. ("Buyur" sesleri.) Dilimizi, yani lisanımızı da bozdular. "Muasır medeniyet seviyesi" gibi konuşulan dilimizi "Çağdaş uygarlık düzeyi" yaptılar. Siz bundan bişey anlıyor musunuz? ("Anlamıyoruz" sesleri.) Anlamazsınız elbet, çünkü ben de anlamıyorum.

Size bişey daha söyleyeceğim. Nedense, insanlarımız tepki göstermesini bilmiyorlar. Ben buna çok şaşıyorum. Muasır medeniyet seviyesindeki memleketlerde toplumlar tepki gösterir. Bizim toplumumuz neden tepki göstermiyor? Bakın, Avrupa'da böyle değil. Batı toplumlarının insanları, beğenmedikleri bir hareket olursa veyahut birisi kanunlara, nizamla, talimatnamelere filan aykırı bir harekette bulunursa, hemen ona karşı tepki gösteriyorlar.

Bakın size kendi hayatımda şahit olduğum biriki misal vereyim. Bundan otuz, belki de otuzbeş yıl önce bir vazifeyle İngiltere'de bulunuyordum. Bir parktayım. Ama o bilinen meşhur Haytpark değil, başka bir Haytpark orası. Hem parkta geziniyorum, hem de fıstık yiyorum ve hem de cıgara içiyorum. Fıstık yerken ne yapılır? Ben de herkes gibi fıstığın içini yiyip kabuğunu atıyorum. Yaşlı bir erkekle bir kadın yanıma sokuldu. Ben orda vazifeyle bulunduğumdan benim yanımda bizim dilimizi bilen bir rehberim de var. O karıkoca İngilizler rehberime benim ne yaptığımı sormuşlar. Ben de fıstık yediğimi söyledim. Niçin içini yiyip de kabuklarını yere attığımı sormuşlar. Ben de, "Ne yapayım yani," dedim, "kabuğunu yiyip içini mi atsaydım?" Bunun üzerine rehber dedi ki, "Ekiskiyüzmi" yani, "affedersiniz" dedi, "İngiltere'de kabuklar atılmaz." Vallahi anlamadım önce. Ben sandım ki, İngilizler fıstığı kabuğuyla yiyorlar. Halbuki onlar bana, kabukları yere atıyorum da, çöp kutularına atmıyorum diye kızıyorlarmış. O yaşlı İngiliz kadınla erkek bana çöp kutularını gösterdiler. O sırada cıgaramın izmaritini yere attım. Ben ihtiyatlı adamımdır. İzmariti yere attım mı, öyle bırakmam.

Ne olur, ne olmaz, yangın filan çıkabilir. Yanan izmariti ayağımla iyice ezdim. O yaşlı İngiliz kadınla erkek, ben izmariti ezerken, ne yapıyorum diye şaşkın şaşkın bakıyorlar. "Ne yapıyorsunuz?" diye bağırdı İngilizler. Rehber, İngiltere'de izmaritler yere atılmaz, dedi. E, ne yapılır? Cebime mi atacağım? "Söndürölüp kutuya atılır," dedi.

Bakın vatandaşlar, adamlar, belediyenin emirlerine uymayanlara nasıl tepki gösteriyorlar. Bizde olsa, izmariti ister yere at, ister havaya fırlat, kimse aldırılmaz. Neden? Çünkü biz tepki göstermesini bilmiyoruz.

Bir tarihte de yine vazifeyle Avusturya'dayım. Yine rehber vermişler bana. Rehberimle Viyana'da bir caddede yürüyoruz. Biliyorsunuz, Viyana yeniçeriler zamanında azkalsın bizim olacakmış. Neyse orasını geçelim... Yürürken, vallahi hiç farkına varmamışım, nasılsa yere tükürmüşüm. Bu sefer rehber, "Başkası tepki göstermeden sizi uyarıyorum efendim, burda yerlere tükürülmez," dedi. Tabii bozuldum... O bozuntuyla, "İyi ama, buralarda hiçbir yerde 'Yerlere tükürmek yasaktır' yazılı levha asılı değil ki..." dedim. Öyle ya, yasak levhası konulmayınca insanlar nerden bilsin yere tükürmenin yasaklandığını? Öyle değil mi? Bizim memleketimizde, biliyorsunuz, nasıldır? Heryerde yasak levhaları vardır: "Yerlere tükürmek yasaktır!" "Buraya işeyen eşektir!", "Eşeklere mahsus heladır!", "Yerlere çöp ve izmarit atmak yasaktır!", "Pencereden sarkmak yasaktır!", "Köpek var, içeri girmek yasaktır!", "Bu deniz yalıya aittir, yüzmek yasaktır!", "İnşaata girmek yasaktır!", "Çiçekleri koparmak yasaktır!" Peki, bu kadar çok yasak levhası var da, neden hâlâ vatandaşlar yasakları çiğner? Çünkü vatandaş okuryazar değil ki, levhada yasak yazılı olduğunu anlayabilsin. Ama şimdi biliyorsunuz, okuma yazma seferberliği açtık ve okuryazar nispetini yüzde yetmişe çıkardık. Demek ki, "Burası eşeklere mahsus heladır," diye badana fırçasıyla kireçlenerek yazılmış duvarın dibine vatandaşlarımızın yüzde yetmiş i artık işemeyecek. ("Sağol" sesleri ve sürekli alkışlar.) Bakın, şöyle bir vaka olmuş hatta. Türkiye'de bir müddet yaşayan bir Alman, evinin sokak duvarına yazılı "Eşeklere mahsus" yazısını sokağın adı sanmış da Almanya'ya dönünce komşusuna gönderdiği mektubun zarfına adres diye "Eşeklere mahsus Str" diye yazmış.

Yani yasak levhası olmayınca insan nasıl anlar neyin nerde yasak olduğunu? Hatta, bakın, bir hatıramı daha anlatayım. Bigün tirende gidiyorum. Tirenin pencere söğesine madeni bir plakaya "Dışarı

sarkmayınız!" diye yazmışlar. Ne demek bu? Yani pencereden sarkmak yasak... Yolcular ne yapmışlar, biliyor musunuz? "Sarkmayınız" kelimesindeki "m" harfiyle sondaki "nız"ı kazıyıp silmişler. O zaman ne olmuş: "Dışarı sarkmayınız!" olmuş "Dışarı sark ayı!" Olur mu, ne ayıp, bir onlara bakın, bir de bize... Onlar belediyenin emrine itaat etmeyene tepki gösteriyor, biz ne yapıyoruz. "Dışarı sark ayı!" diyoruz. Aradaki farka bakın. Bu kadar büyük fark olunca "Muasır medeniyet seviyesi"ni nasıl geçeceğiz?

Batı toplumlarında kanunları, emirleri çiğneyenlere halkın nasıl tepki gösterdiğini anlatıyordum. Yine bir tarihte, yirmi yıldan çok oldu, Almanya'nın bir kentinde görevliyim, geçmiş gün, şimdi hatırlayamıyorum; ya Hamburger, ya Berlinger, işte öyle biyer... Yanıma yine Türkçe bilen bir rehber vermişler. Acele işim olduğundan dalmışım, bu yandan karşı kaldırıma geçerken yaşlı bir Alman kadını koluma yapışıp geçiş lambasını gösterdi. Kırmızı lamba yanıyormuş. Rehberin dediğine göre bana çok ağır bir laf söylemiş. Bakın Avrupalının tepkisine... Belediyenin nizamına, hükümetin emrine, devletin kanununa uymadın mı, hemen tepkisini gösteriyor. Araba maraba yok ki, kırmızı yanarken geçsem ne olur... Hayır, olmaz! Ben tabii kadına "Çok pardon madam" dedim. İşte o gün bugün ben, kırmızı lamba yanarken karşıya geçmem.

Biz de tepki göstermeye alışmalıyız, tepki gösteren bir toplum olmalıyız. Kanunlara, nizamlara, emirlere, talimatlara ve talimnamelere uymayanlara karşı hemen tepki göstermeliyiz ki, çünkü biz başka türlü hiçbir zaman bu muasır medeniyet seviyesini geçemeyeceğiz.

Bakın vatandaşlarım, başka bir misal daha vereyim. Yine görevli olarak bir tarihte Paris'te bulunuyordum. Biliyorsunuz, Fransa'nın başkenti olan Paris... Bu seferki rehberim bir kadın. Kadın bana Paris'in nerelerini görmek istediğimi sordu. Hay Allah... Söylenmez ki kadına. Gitmiş olanlar bilirler, Paris'in bir meşhur Şanzelize caddesi vardır, benzetmek gibi olmasın, bizim İstanbul'un İstiklal caddesi gibi bir cadde... O cadde üstündeki bir sinemada baktım afişlerine, ilanlarına, Emanüel filmi oynuyor. Bu Ema-nüel filminin methini çok duymuşluğum var. Kadına, Emanüel'i göreceğim, denmez ya... Sinemanın önüne gelince, biriki saat yalnız gezmek istediğimi söyledim. Kadın anladı benim niyetimi. "Bu film Fransızcadır," dedi. Nece olursa olsun, ne fark eder? Ben filmi dinlemeyeceğim, seyredeceğim. Neyse sinemadan vazgeçtim.

Öğrenciliğimdenberi benim aklım Napolyon'dadır. Kendisini görmek kısmet olmadı, bari sarayını görelim, dedim. Bindik bir arabaya, gidiyoruz. İnsanlık hali bu ya, ben gayetle sıkıştım. Terslik işte. N'olacak şimdi? Çatlayacağım. Çatlamaya da razıyım da, ya arabanın içinde ve rehber kadının yanında şarrr diye desturun... Şoföre, "Aman stop oğlum, van moment..." dedim. Arabanın durmasıyla kendimi arabadan attım. Bir koşu bende... O yana, bu yana. Bir ıssız yer yok ki... Derken, buldum bir köşe... Yahu, onca insan nerden çıktı? Toplandılar başıma. Bağırın, çağırın... Sanırsın, terörist avına çıkmışlar. Kadın yetişti de kurtardı. "İşemek yasaktır" yazısı yok, şuna mahsus hela yazılı değil... Hemen yanda genel hela yok muymuş. Neyse ben o genel helaya da girdim.

Yani demek istiyorum ki adamlar tepki gösteriyorlar. Bizde kanunlara, nizamlara, emirlere uymayanlara, işeyenlere, tükürenlere filan tepki gösterilmez.

E böyle olunca da, nasıl geçeriz muasır medeniyet seviyesini vatandaşlarımız? ("Yaşa, varol..." sesleri.)

Bakın, vatandaşlarım, bizzat başımdan geçmiş bir misal daha vereyim. Brüksel'deyim bigün. Üzerinize afiyet nevazil olmuşum. ("Geçmiş olsun" sesleri.) Şimdi değil, o zaman... Boyuna hapşıırıyorum. ("Çok yaşa!" sesleri.) Siz de görün... Sonra efendim, aksırıp tıksırıp hapşıırıp öksürüp duruyorum. O durumda yataktan çıkmamam gerekir ama, vazife herşeyden mukaddestir, deyip, o gece bizim için verilecek ziyafete gittim. Bu seferki rehberim erkek... Tam ziyafette... Masada... Hapşıırmam gelmez mi! Mendili çıkarmak için elimi cebime attımsa da hapşıırığa yetiştireme-dim. Bu hapşıırık, padişah fermanı olsa dinlemez... Elimini mendile attığımdan ağzımı da kapayamadım... Bir tepki, bir tepki bana...

Bakın vatandaşlar, bikez de ne oldu. İtalya'dayım. Bizim lahmacuna bu İtalyanlar piza diyorlar. Bu İtalyanlar çok tuhaf millet, piza'yı bir kentin adı yapmışlar. Bizde olsa, bir kentin adını lahmacun koysak herkes güler. İtalyanlar kentin adını piza koymuşlar ama gülmüyorlar. Orda herşeyin adı piza... kenti, Piza kulesi, ver bir piza... Bana o Piza kentinde Piza müzesini gezdirecekler. Bu seferki rehberimle İngilizce konuşuyoruz, ama adamın İngilizcesi zayıf... Ner-den anladım dersiniz, kendisi söyledi. Neyse, müzeye giriyoruz. Daha adımımı attım atmadım bunlar bana bir çıkışınlar... Anladım ki, yine kanunları, nizamları

çiğnedim ama hangisini... Bastığım yerleri gösteriyorlar. Bir de ne bakayım, paspasa silmeden ayakkabımın çamuruyla içeri girmişim... "Çamurlu ayakkabıyla girmek yasaktır!" diye bir yazı yok ki... Yani diyeceğim, adamlar tepki göstermesini biliyor. Nedense biz tepki göstermesini bilmiyoruz.

Bakın vatandaşlar, yine bizzat yaşadığım bir vakayı anlatayım. İsveç'te mi, İsviçre'de mi, ikisinden birindeyim bir tarihte, yine vazife ile tabii. Tirene bineceğim. Bilet alacağım ama, gişenin önü kalabalık, benim de işim acele. Önümdekileri şöyle nezaketle iteleyip önlerine geçeyim dedim, vay efendim, bir tepki, bir tepki... Ne bileyim ben, orda dirseklemenin, öndekinin önüne geçmenin yasak olduğunu... (Sürekli olarak "En büyük sensin, senden büyük yok... Kimse senin önüne geçemez!" sesleri.) Biz olsak, dirsekle-sek de, dirseklensek de aldırmayız, tepki göstermeyiz. Ama vatandaşlar, böyle gidersek, nah işte buraya yazıyorum, zor geçeriz muasır medeniyet seviyesini...

Herşeyin başı, kanunlara, emirlere, nizamla, talimatlara uymayanlara tepki göstermekle başlar. Yoksa vatandaşlarım, biz bu muasır medeniyet seviyesini nah geçeriz... (Anlamı anlaşılmayan sürekli bağrışmalar.)

Nah Kalkınırız adlı kitaptan

Yiyin Allaşkına

Bizim bir yeğenimiz var. Daha doğrusu bizde yeğen çok da, işte bu onlardan biri... Hani insanın ısısı termometreyle ölçülür ya, işte bunun gibi insanların açıkgözlüğünün bir ölçeği olsa da açıkgözlük ölçülse, bizim bu yeğen dünyada birinci gelir. Köyün üç sınıflı ilkokulunu bitirdikten sonra bir daha okula mokula gitmeyen yeğen, kırk üniversite bitirmiş cebinden çıkarır. Kurban olduğum Allahım bu bizim yeğene öyle bir akıl vermiş, hem de sonradan sokma değil, anadan doğma bir akıl...

Türkiye'nin işsizler ordusu ekmek kapısı olarak daha Alamanya'yı keşfetmeden çok önceleri, bu bizim yeğen Alamanya'ya gitti. On yıl kadar sonra Alamanya'dan döndü ki, öyle bir değişmiş, öyle bir değişmiş, biz bunu tanıyamadık da, halis Ala-man sandık. Alamancanın en kibarcasını öğrenmiş ve Türkçesi az bişey bozulmuş. Kimi Türkçe sözleri unutmuş. "Aaaa, nasıl derler?.." diye kekeleye kekeleye konuşuyor. Kendi demesine bakılırsa yeğenin o kibar Alamancasını Alamanın ayaktakımından olanlar bile anlayamazlarmış. Alamancasına aşkolsun da, bir de bir huy edinmiş, her sözün başında, ortasında ve sonunda "Ah zooo..." deyip duruyor. Bizim yeğen "Ah Zooo!"suz konuşamıyor.

Dayanamadım sordum:

-Yeğen, ikidebir "Ah zoo, ah zooo..." demektesin. Bu "Ah zoo" ne demeye gelir?

Bu "Ah zooo"nun ne demeye geldiğini Alamanlar da bilmezmiş, çünkü hiçbir şey demeye gelmezmiş. Ama Alamanlar "Ah zooo"suz konuşamazlarmış. Ala-man, "Ah zoo" demezse dili kilitlenir,

konusamazmış. Bir insanın halis Alaman olup olmadığı "Ah zoo..." çekip çekmemesinden bilinirmiş. Bizim yeğen "Ah zooo"dan başka ikidebir "Yaah yaah..." da çekiyor.

Yeğen, o ilk gelişinden sonra, iki üç yılda bir, Türkiye'ye gelir, bizim evde konuk kalır. Alamanya'da yaşayalı yirmibeş yılı geçti. Alamanya'dan her gelişinde, bizim çok kalabalık olan akrabalara türlü armağanlar yağdırdığına bakılırsa çok kazançlı bir iş yapıyor olmalı. Ne iş yaptığını sordum. Alamanya'ya daha yeni gittiği zamanlarda, bir iş bulup çalışması gerekirmiş. Ama sonraları, Türkler işçi olarak Alamanya'ya doluşmaya başlayınca artık bir iş bulup çalışması gerekmiyormuş.

- Yani yeğen, senin hiçbir işin yok mu orada?

-Ah zooo... Yok gibi bişey işte... Yah!

- Biz burda bunca çalışıp gene zorla yaşıyoruz da, sen orda işsiz nasıl geçinip yaşıyorsun?

-Ah zooo... Alamanya'da çalışan o kadar çok Türk var ki, benim çalışmama hiç gerek kalmıyor. Yaah!..

Anlamadım ya, sözü uzatmak da istemedim. Benim anlamadığımı görünce,

- Ah zoo, çalışarak para kazanmaya kalksaydım, bu kadar param olur muydu? dedi.

Bak, bu da doğru.

Günün birinde bizim Alamanya'daki yeğenden bir mektup aldım. Türkiye'de Alamanlarla ortak bir iş kurmak istiyormuş. Çok kazançlı, milyarlık bir işmiş. Bana bir iyilik yapmak istediğinden, beni de bu işe ortak yapacaktı. Soruyordu mektubunda: "Sen de böyle kazançlı bir işe ortak olmak ister misin?"

Yanıtladım mektubunu: "İlkin iş nasıl bir iştir? Sonra benim gibi zor geçinen biri böyle milyarlık işe neyle ortak olacak ki?"

Alamanya'dan geldi yeğen. Dediğine göre, çok büyük Alaman işadamlarıyla anlaşmış. O işadamları yakında İstanbul'a gelecektmiş. Onları benimle tanıştıracaktı. Kuracağımız işin nasıl bir iş olduğuna gelince, işadamları için şu iş yada bu iş önemli değilmiş. İşadamları için para kazanılacak bişey olsun da, n'olursa olsunmuş; nasıl ve nerden kazandırsa ka-zanılsınmış. Arada "Ah zoo"lar ve "yah!"lar çekerek anlatıyor bizim yeğen. Bunlar öyle yaman işadamlarıymış ki, hayvan fişkisından insan dışkısına dek, karı pazarlamasından tut, aksakallara

erkeklik gücü veren macuna, tohumla göl balığı yetiştirmekten turizme, karga etinden yapılma keklik konservesine dek akla gelen gelmeyen sayısız iş yaparlarmış. Bunlar çöl ortasında anadan doğma cıvıl beş kişi görse, o donsuzlardan bile para kazanmanın bir yolunu bulurlarmış. Dünyanın her yerinde de kolları varmış.

Yeğenin dedikleri bana azbiraz karışık geldiğinden, sordum:

- İyi dedin de yeğen, düz işlere bile ket vuran bu bizim hükümet, bu karışık işlere ne der?

Yeğen anlatıyor. Bunların hüneri şuymuş ki, en kötü, en pis işi bile öyle allar pullar, öyle ambalajlar, öyle yaldızlar, öyle pazarlarmış, öyle sunarlarmış ki, biz bu hünerleri bilmediğimizden inciye çakıla ve altını boka dönderirken, bunlar boku altına ve çakılı inciye çevirir, ilkin hükümetin gözünü boyarlarmış. Hüner sunuş biçiminde, ambalajda, reklamda, pazar-lamadaymış.

Yeğen sözünü şöyle bağlıyor:

- Neden onlarda hiçbirşey yokken herbişey var da, bizde herbişey varken hiçbirşey yok... Ah zooo... İşte bundan. Yah!

Benim de aklımı yatırdı bu işe. Hem para koymayacağıma göre benim ne zararım olur ki... Şimdi sıra geldi, Alaman işadamlarını burda ağırlamaya.

-Ah zooo... Bu Alamanlara yemekten yana kulak asma. Alaman mutfağından domuz etiyle patatesi çıkardın mı, geriye tencere tabaktan, çatal bıçaktan başka bişey kalmıazmış. İşte buyüzden bu işadamlarını bizim eve yemeğe çağırmalıymışız. Çünkü işadamları, en önemli, en büyük işleri bile yemekte ko-nuşurlarmış. Buna iş yemeği derlermiş. Bunlara bizim evde bir akşam iş yemeği vermeliymişiz ki, bizim dolmaları, sarmaları, mantıları, börekleri, baklavaları yiyince akılları şaşsın... "Yah!" diye sözünü bağlıyor bizim yeğen. Yeğenin önerisine anamla karım dünden gönüllü. Çünkü, kendi demelerine göre, ikisi de yemek pişirmede birinciye geliyor. Hem de doğrudur, karım oklavayla bir yufka açar, yufkanın biyanından baktın mı, tül perdeden bakar gibi, öte yanı görürsün. Bu yufkayla suböreği yapınca, iki kilo suböreği yersin de, ikiyüz gram yedim sanırsın; öyle hafif... Hele baklava ağzında erir, yedin mi yemedin mi anlayamazsın. Anamın safranlı ve tavuk suyuna pilavı üzerine pilav olamaz.

Neyse efendim, ortak olacağımız Alaman işadamlarından telgraf geldi bizim yeğene. Uçakla üç kişi geleceklermiş. Başka yerde de işleri

olduğundan burda bir gece iki gün kalıp uçacaklarmış gene. Otelde yerlerini de ayırtmışlar. Bize kalıyor, bizim evde bir akşam iş yemeği vermek. Bu yemek de ençok bir, bilemedin, iki saat sürmeliymiş. Bu zaman içinde biz Alamanlara çekici gelecek işler önerecekmişiz.

- Ne gibi işler yeğen?

-Ah zoo... Sen orasını bana bırak. Öyle işler önereceğim ki, akılları duracak. Yah!

Ağzından laf almak için kaçamaklı biçimde ne işler önereceğini sordum. Vay bu bizim yeğendeki akıl... Efendim, bu bizim kentimizde sokak iti çokmuş. Belediye öldürtmekle baş edemiyormuş. Alamanlara bir fabrika kurdurtabilirse, toplanacak sokak itlerinin derisinden, kadın eldiveni, manto yakası, kürk, kuyruklarından da kadınlar için kürklü şapka, anahtarlık, süs eşyaları yapılmış ve sokak itlerinin etleri ve kemikleri de atılmaz, bunlar da kurulacak yem fabrikasında makineden geçirilip kurutulur, kümes hayvanları yemi olurmuş. Sokak kedilerinden de aynı biçimde yararlandırmış. "Yaah!"

Daha ne öneriler var bizim yeğende. Bildiği biyerde bir kaplıca varmış, o kaplıcanın çamuru egzamaya, yaraya, deri hastalıklarına birebirmiş. Bu Alamanlara kadınlara güzellik kremi olarak bu çamuru önere -cekmiş, bunlar çamurun içine güzel kokular koyup öyle ambalajlarmış ki, çamurun gramını bin liradan satarmışız.

Belediyeyle anlaşip kentin çöplerini bedavadan toplayıp bu çöplerle denizin ortasında özel bir ada kurmak da önerilerinin arasında. Bu özel adada kumarhane ve başka haneler gibi kâr getiren turistik işler yapmak... 'Yaaah...'

Karımla anam, daha telgrafın geldiği gün kolları sıvadılar. Güzel yemekler pişirmekte birbiriyle ya-rıştalar. Pişirecekleri yemekleri de aralarında bölüşmüşler. Çorbayı anam, köfteyi karım, mantıyı karım, zeytinyağlı sarmayı karım, böreği anam, baklavayı karım yapacak... Aralarında işbölümü yapmışlar.

Yeğen diyor ki:

- Mesariften yana hiç çekinme. Aç kesenin ağzını. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez, demişler. Yaah...

Her ne olacaksa, bu biriki saatlik iş yemeği sırasında olacakmış. Bana ortaklık hissesi yüzde bir verilse, gene milyonlar tutarmış.

Bizim kese ne ki, ağzını açsak ne çıkar... Açtık ağzını, boşalttık keseyi. Yetmedi. Borca da girdik. Daha doğrusu borca battık. Bakkalına,

kasabına, manavına, sütçüsüne, bütün mahalle esnafına borçlandık. Hiç önemi yok, milyonlar gelecek ya...

Sonunda gün geldi çattı. Yeğen, üç Alaman işadamını havaalanında karşılamaya gitti. Onları ilkin otele yerleştirecek. Biraz gezdirecek. Akşam da bizim eve iş yemeğine getirecek. Ben evde beklemekteyim. Anamla karım hâlâ mutfaktan çıkamıyorlar. Bunlar deli yahu! Bunca yemek bir bölük askere yeter be! Kendileri yetmezmiş gibi komşu kadınlardan da yardımcıları çağırmışlar. Sanırsın ki, düğün sofraları kurulacak.

Evimiz Alaman işadamlarına göre değilse de gene de kötü sayılmaz. Ne var ki, sofraya takımından eksiklerimiz varmış. O eksikleri de konu komşudan toparlayıp tamamladık. Akşam saat yedide gelecekler.

Yediyi beş geçe araba kapının önünde durdu. Ben koşup kapıdan karşıladım konukları. Buyrun, buy-run, buyrun... Yeğen, benim dediklerimi onlara çeviriyor. "Ah zoo, sofraya oturalım da hemen iş konuşmasına geçelim..." dedi yeğen.

Yemek odasına geçtik. Alamanları sofraya yerleştirdik.

Anam, tabaklara çorbaları dağıtırken yeğen iş konuşmasına başlamış bile. Diyormuş ki Alamanlara, "Bizim burda daha insan eli değmemiş çok zengin iş kaynakları var, önce dediğim gibi..."

Yeğen, sonradan bana dediğine göre, bunları demesine dedi de, anamın ikramından sözünün arkasını getiremedi ki... Benim anam her zaman böyledir. Anam tabaklara kepçe kepçe çorba dolduruyor. Alamanlar elleriyle ve Alamanca olarak dilleriyle, "Aman yeter" diyorlarsa da, anamın dinlediği yok. Yeğenin sözünü ağzına tıkıp başladı bizim Türk usulü ikrama:

-Yiyin yiyin... Afiyet olsun... Buna düğünçorbası derler, bildin mi? Bizim memleketin çorbası dedin mi, yayla çorbası bir, bu iki... Yiyin allaşkına... Di buyrun...

Konuşurken ikidebir yeğene dönüp,

-Dediklerimi eksiksiz çevir ki anlasınlar... diye onu uyarıyor.

Zavallı yeğen, biriki çevirip sonra anama,

- Teyze, hele azbiraz izin ver ki, biz de işten konuşalım... diyorsa da, anamı susturmak olası değil. Alamanlarla Türkçe konuşmaya da başladı:

- Beğendin, he mi? Dedim sana güzeldir diye... Dur hele, bir kepçe daha koyayım...

Alamanlar iki elleriyle tabaklarını korumaya çalışıyorlarsa da, anam aradan yol bulup çorba dolu kepçeyi tabaklarına boşaltıyor. Tam bizim yeğen sözü alıyor, anam başlıyor:

- Buyrun allaşkına... Yabancı yabancı durmayın öyle... Çekinmeyin, yiye, yiye... (Yeğene) Söyle de yesinler... Bura yabancı yer değil, kendi eviniz bilin...

Alamanlar gerçekten mi beğendiler, anamın üstelemelerine mi dayanamadılar, herneyse, çorbaları bitirdiler.

Anam,

-Az daha isterler mi sor hele... dedi yeğene.

O zaman ben,

- Ana, bu yemek ahablık yemeği değil, burda iş konuşacağız. Bırak ki işten konuşalım... derken bu kez nöbeti karım aldı.

Değiştirdiği tabaklara kendi yaptığı salçalı köfteleri koymaya başladı, çenesi de açıldı:

-Buyrun allasen... Tuzu azsa koyun, aha tuzluk surda... biberlik de işte... Surda da kırmızı toz biberle pul biber var... Buna biz basma köfte deriz... Kimyonu azsa koyun... Herhal sizin yemeklere benzemez ama, gayet lezzetli gelir bize... İnsanı besler... Yabancı yabancı durmayın öyle...

Karımın çenesi hiç durmuyor ki, şu iş konusunda iki söz konuşalım. Hay Allah belanı vere karı... Karım soluk alacak olsa, anam kapıyor lafı:

-Salatadan da buyrun... Tabağınıza mı koyayım... Burda söğüş domates, burda da çoban salatası... Karışık salata da burda... Yiye canım, yiye...

Su mu, ayran mı? Sıkma meyve suyu da var...

Alamanlar köfteleri beğenmiş olacaklar ki, tabak-larındakileri silip süpürdüler. Anamla karım hamle edip boş tabaklara yeniden köfte doldurmaya kalktılar. Üç Alaman, köfte koydurtmamak için tabaklarının üstüne yatar gibi eğildiler.

-Tabaklarınızı değiştireyim... Vallahi siz bişey yemediniz. Yazık, aç kaldınız... Ekmek buyrun... Şu kâsedekine biz sumak deriz... Serpin serpin yemeğe... İştah açar... Mideye de gayet iyi gelir.

Ben artık Alaman konukları da unutup,

- Sus ulan karı, sus! Sus ki, iki çift söz edelim. Herifler yarın gidiyor... diye bağırdım.

Karım,

- O nasıl şey, konuğa ikram gerekmez mi? Sustum sustum işte... dediye de bu kez anam tabaklara karniyarıkları doldururken aldı sözü:

-O kadcılık olur muymuş... Daha neler.. Aman dur, bir karniyarık daha koyayım... Yooo, vallahi olmaz. Yemezseniz gücenirim. Kırk yılda bir, evimize konuk geldiniz... Yiyin allaşkına... (Yeğene) Söyle dediklerimi de yesinler...

Başa çıkamayacaklarını anlayan Alamanlar, sonunda teslim oldular. Tabakları karniyarıkla doldu.

- Tabağınıza biraz salata koyayım... Hangisinden?.. Bu turp rendesi, çok şifalıdır... Bu da kırmızı turp... Burası sizin eviniz sayılır. Çekinmeyin... Yemekten başka hiçbirşey konuşmaya fırsat vermiyorlar.

- Ana, sus ki biraz işten konuşalım. Bu herifler buraya iş konuşmasına geldiler, yemek de bahanesi...

Anamı susturmanın olanağı yok. Soluklanmak için susacak olsa, sözü karım kapıyor. Ama Alamanlar iyice aptallaşmışlar. Avurtları yemekle dolu doluyken kendilerine uzatılan ayranları, meyve sularını içiyorlar.

-İç iç... Bastırır. Bir karniyarık daha ister misin? Çekinme...

Karım suböreğini ortadaki tepsiden alarak dağıtmaya başladı. Tabakları öyle dolduruyor ki "öksüz doyuran" dediklerinden... Biyandan da anlatıyor:

-Çarşıdan alma değil haa, kendi elimle yaptım... Çok hafiftir. Bak böyle işte... İnsanın ağzında erir. Hiç dokunmaz... Bitane daha almazsanız vallahi darılırım... Sizin için özel yaptım...

Alamanlar sanki çok anlarlarmış gibi, suböreğini çok yemenin yöntemini anlatıyor:

- İki lokma suböreği yemeli, üstüne üç yudum ayran içmeli. İşte o zaman bütün gün durmadan suböreği yesen, yedin mi yemedin mi anlamazsın. Ama siz almadınız... Lütfen... Biraz daha... Bakın şu kenarından da koyayım biraz, daha pişkindir.

Bu kez gelin kaynana birbirlerini övmeye başladılar:

- Gelinimin suböreği üstüne suböreği yoktur. Yeğen dayanamayıp,

- Yemekten başka birşey konuşamayacak mıyız yahu? diye bağırırdı.

Karım, sanki yeğenin sorusuna yanıtmış gibi,

- Daha arkada mantı var... dedi.

Saate baktım, sofraya oturalı birbuçuk saat olmuş. Anamla karımın konuklara yemek ikramından zaman bulup da bizim daha işten misten konuştuğumuz yok. Yemek lafından fırsat vermiyorlar ki...

-N'olur, biraz da pilakiden alın... A vallahi olmaz, iki kaşık olsun pilakiden yedirmeden bırakmam...

-Aaa, ayol kuş kadar bişey yediniz...

-Dolmadan almayacak mısınız... Buyrun, buyrun... Limon da burda... Yiyin, yiyin allasen...

-Vallahi aē kaldınız... Hiē olmazsa safranlı pilavdan buyrun... İki kaşık daha?

Ne yeēen, ne ben, ne de Alamanlar aēzımızı aēabiliyoruz. Anam biyandan, karım biyandan ikramlar ederek üē Alaman tıka basa doyuruyorlar. Evet, tastamam öyle; tıka basa... Nerdeyse Alamanları sırtüstü yere yatırıp aēızlarına zorla dolmaları tıkacaklar.

-Tabaēınızı deēiřtireyim... Lütfen...

-Vallahi aē kaldınız...

-Ne olur, misafir gibi durmayın öyle...

Ah, bütön eēeklik bende... Yahu ben nasıl bilmem, bizim geleneēimize göre konuk aēırlamanın böyle olduēunu da, bu Alamanları iş konuşması için eve çağırırım. Karıların yemek ikramından bizim sofralarımızda kim ne zaman, ne konuşabilmiş ki, Alamanlar konuşsun...

Ondan al, bundan da buyur, vallahi aē kaldınız, Allaşkınıza yiyin yiyin, yabancı gibi durmayın, çekinmeyin, bura kendi eviniz, biber ister misiniz, az daha pilav... filan derken, sıra geldi tatlılara. Karım diyor ki Alamanlara:

-Bunun adı sarıēıburmadır, iēi cevizli... Tatlıların şahı sayılır. Herkes yapamaz... Buyrun buyrun...

O üē Alamanın en şişman olanı, iēi dövölmüş ceviz dolu sarıēıburmayı ısıırken boncuk boncuk terler dökmeye başladı. Benim görüşüme kalırsa, Alamanlar yememekte direnirlerse, bizim kadınlar döve döve bunlara yedirecekler; iyisi mi yemeyi kazançlı bulmuşlar. Artık bedenlerinde yemek alacak boş yer kalmamış olmalı ki, aēızlarına aldıkları lokmayı yermiş, çiēnermiř gibi yaparak geveliyorlar.

Saate baktım, yemeēe oturalı ikibuēuk saat olmuş. Bundan sonra Alamanlar isteseler de konuşamazlar.

YİYİN ALI.AşKINA

Konuşmayı bırak, soludukları ne nimet... Kolan gevşetir gibi, Alamanların biri, deliēini üçüncü kez aēıp pantolon kemerini

gevşetiyor. Alamanlardan birinin gözleri kaymış gitmiş. Yemeğin ağırlığından uyudu uyuyacak...

Anam hâlâ,

-Elimle yaptım... Baklavadan yemeden dünyada bırakmam... Buyrun, yeyin, yeyin... deyip duruyor.

- Hey yeğen, dedim, bu yemek boşa gitti. Herifler de yarın burdan ayrılıyor. N'eyleyeceğiz şimdi?

Yeğen,

-Ah zooo, dedi, bunlar yarın akşam geç saatte uçağa binecekler. Yarın öğle yemeğini bir restoranda birlikte yeriz de, o zaman konuşuruz iş konusunu... Yah!

Yeğen böyle derken, o boncuk boncuk ter döken şişman Alamanın başı, oturduğu sandalyede sağa kaydıldı. Suratı da patlıcan moruna döndü.

Ben,

-Eyvah, Alamanın biri elden gidiyor... derken, anam bir bardak sıkma vişne suyunu,

-İç iç, devadır, iyi gelir... diyerek, herifin kitli dişlerinin arasından ağzına boşaltmıyor mu! Alaman, artık kımıldayamadığından mı, yoksa ağzına dayanan bardaktakini ilaç mı sandığından, yazgısına razı olup o bir bardak vişne suyunu içtiyse de, artık içinde boş yer kalmadığından olacak, bardağın sonuna doğru püskürdü ve püskürmesiyle gök gürler gibi geçirince anam,

-Afiyet, şeker, bal olsun... Bak, yaradı yaradı... dedi. Karım,

- Kahvelerinizi nasıl olsun? diye sorarken Alaman-lardan biri kalktı. Yeğene bişeyler söyledi. O geçiren suratı morarmış Alaman terlerini siliyor. Üçüncü Ala-man vitrinlerdeki mankenler gibi donuk duruyor, sanırsın cansız. Yeğenle ben, bu Alamam kollarından tutup kaldırdıksa da, belli ki adam yediği yemeklerin ağırlığını taşıyamadığından yürüyemiyor. İki yandan kollarına girip yürüttük. Merdivenden inmeleri kolay olmadı. Giderlerken, yeğen Alamanlardan söz aldı ki, yarın bir restorandaki öğle yemeğinde iş üzerine konuşalım. Alamanları kapıdan uğurlarken bile anamla karım hâlâ diller döküyor:

-Bunu saymayız... Gene buyrun, yemeğe bekleriz...

-Vallahi aç kaldınız...

-Ne yediniz ki... Hiç...

Yeğen, otellerine götürmek için Alamanları bir arabaya bindirdi; kendi de onlarla gitti. Ben de evde açtım ağzımı yumdum gözümü. Anamla

karıma demediğimi bırakmadım. Ama onlar yaptıklarının hiç de ayırdında değiller.

Anam,

- N'olmuş ki, diyor, konuk dediniz getirdiniz. Elin garip yabancılarını ağırlamamış olur mu? Sonra bizim için arkamızdan ne demezler...

Karım da,

- Biz töremiz neyse onu yaptık, diyor, onca uğraşıp didinip yemekler, tatlılar yaptık da, teşekkür edip bir elinize sağlık bile demediniz. Bir de afur tafur edip duruyorsun... Alamanlar kırk yılda bir, Türk evine konuk gelmişler, adamları aç mı gönderseydik.

Buyüzden anamla, karımla kūsüştük.

Ertesi gün yeğenle öğle yemeği için bir restorana götürmek üzere kaldıkları otele gittiğimizde Alamanları bulamadık. Alamanlardan birini geceyarısından sonra cankurtaran arabasıyla ilkyardım hastanesine zor yetiştirmişler. Birinin de, hastaneye gidecek mecali bile yokmuş da, acil servisten ekip gelip otelde midesini yıkamışlar. Üçüncü Alaman ortalarda yok. Onun nerde ve ne olduğu hiç belli değil.

Yeğen,

-Ah zoo, bu iş yattı... Yah! dedi.

Ben de ondan alışmış olacağım, onun gibi,

-Yah! dedim.

Dünya akıllısı yeğen de Alamanya'ya dönmüş olmalı ki, o günden sonra onu da göremedim.

Evet, milyonlar kazanacağımız iş yattı ama, biz de hiç olmazsa üç Alamana, Türk geleneğine uygun konukseverliğin nasıl olduğunu gösterdik. Ne olduysa bana oldu. Alamanlara ziyafet için girdiğim borçları altı ayda zor ödedim.

Nah Kalkınırız adlı kitaptan

ikinci Mektup

"İmüş Eşek'in cankurtaran arabasıyla taşınmasını anlatır.

Sevgili Dostum Eşekarısı,

Geçen mektubumda nasıl öldüğümü, daha doğrusu yol hendeğine öldüm diye nasıl yan gelip yattığımı anlatmıştım. Asıl zorluk ondan sonra başladı. Or-dan gelip geçen bütün yolcular başıma toplandılar. Başımda yığılıp kalan yurttaşlardan biri,

-Yahu, biz nasıl insanlarız be! diye bağırdı, adam gözümüzün önünde ölüyor da, hiçkimsenin kılı kıpırdamıyor.

Başka birisi,

- Doğru, dedi, memlekette insan kalmamış namussuzum. Surda şu kadar kişi var da, içlerinden bir insanoğlu çıkıp yardım etmiyor.

Kalabalıktan biri sordu:

- Sen niye yardım etmiyorsun, sen insan değil misin?

- Sen onu bana soracağına kendine sorsan daha iyi değil mi?

- Benim işim var, yoksa... Olmasa ne olacak, surdan bir koşu eczaneye gider haber verirdim...

-İşi varmış... Hangi iş be, yarım saattir burda dikilmiş bakıyorsun.

Ondan sonra sesler bir gürültü-uğultu olarak sürdü.

- Bir doktor yok mu, doktor? Bu kadar insan içinde bir doktor yok mu yahu?

- Bu sabah gazetede okudum: Beyin göçü varmış... Doktorlarımız Amerika'ya, Almanya'ya göç etmişler. Memlekette doktor da kalmadı kardeşim.

- En iyisi surdan biyerden telefon etmek...

- Bizim telefonları bilmez misin kardeşim, telefonda ses gelene kadar adam çoktan ölür...

- Ölmekle kalsa iyi, telefonla konuşmayı beklersen, adamı, kurt-kuş yer de parçası bile kalmaz. Şimdiki zamanda telefonla konuşmak kolay mı!..

-Vah vah... Adam gözümüzün önünde ölüyor be!..

-Kardeşim insaf yok ki, insaf...

-Ne demiş şair: "İnsaf kalmamış beniâdemde Anam ağladı Acıbadem'de..."

Bir delikanlı yanındakine,

-Avrupa'da, Amerika'da olsa, işte böyle bişey olmaz, dedi, oraları medeni memleket...

- Yani şimdi sen ne demek istiyorsun, bizim memleketimiz medeni değil mi demek istedin? Ha? Erkekse bir daha söyle bakalım bu kadar tanık önünde!

-Ben öyle demek istemedim...

-Yahu, bırakın tartışmayı da bişey yapın, adam ölüyor be...

-Avrupa'da olsa, sosyal yardım servisleri var heriflerin; diyelim bir köpek bile sokak ortasına düşüp debelense, hemen koşarlar, arabaya atar, doğru hayvan hastanesine götürürler.

Yanındaki ona karşı çıktı:

-Yağma yok... Hiç de öyle değil işte. Avrupa'da, Amerika'da kimse kimsenin işine karışmaz. Orda herkesin kendi işi var. Yanı başındaki, "Ölüyorum, Allah rızası için bir yudum su verin!" diye yalvarsa kimseler su vermez. Anladın mı sen?

- Bayım, siz Avrupa'ya gittiniz de mi böyle konuşuyorsunuz?

- Ben kendim gitmedim... -Eee?

- Gitmedikse de gidenlerden duyduk. Üstelik gazetelerde okuyorum da... Sanki siz gittiniz mi?

-Tabii... Geçen yıl bizim kurumun yardımlaşma derneği vapurla onbeş günlük Akdeniz gezisi düzenlemişti. Baştan başa Yunanistan'ı, İtalya'yı, İspanya'yı, sonra efendiceğizime söyleyeyim, neydi adını söyle-yiver, işte orasını, hep gezip dolaştık.

-Avrupa görmüş insanın hali bir başka oluyor...

- Avrupa'daki gezilerimin sonunda şunu öğrendim ki...

- Yahu, bir vicdanlı insan yok mu içinizde be?

- Var, ne olacak?

- İyi işte, gidip biyerden telefon et de, cankurtaran çağır...

-Avrupa'da olsun, Amerika'da olsun, ölene kalana hiçkimse karışmaz. Neden karışmaz? Çünkü oraları medeni memleketler olduğundan, her işe karışacak adam ayırıdır. Yolda düşenleri, yol hendeğine düşenleri, düşüp de ölenleri, düşüp de ölmeyenleri kaldırmak için hep ayrı ayrı örgüt vardır. Böyle bizdeki gibi adam ölürken, başında durup da nasıl ölüyor diye seyretmezler, geçip giderler.

- Demek, onlarda da hiç insanlık kalmamış yani... İnsan nasıl geçer gider, hiç olmazsa döner de bakar yahu...

-Yani o işle kimler ilgiliyse, onlar alır, götürür, artık ne yapacaklarsa yaparlar.

-Göğsünü bağrını açmalı zavallının...

- Efendim, bu durumlarda en iyisi, masaj yapmaktır... Birisi masaj yapsa herif kurtulacak.

- Kollarını, ayaklarını oynatsalar, göğsüne de bas-tırsalar biraz, belki kendine gelir.

- Ne masajı, ne mesajı be kardeşim, adam ölmüş, sen hâlâ konuşuyorsun...

-Ölmüş mü!.. Vay anasını...

- Neye şaştın öyle?

- Az önce yaşıyordu.

- Ne var şaşacak bunda? Az sonra da öldü. Ölenlerin hepsi de, ölmeden önce yaşar.

-Can dediğin bir kuştur, şimdi var şimdi yok... -Hepimizin sonu işte bu!..

- Biz adam olmayız kardeşim... Yani şu kadar adam şu zavallının başına toplanmış da hiçbirinin yardım etmemesi insanlık mı?

Dostum Eşekarısı, doğrusu başımda toplananların bu konuşmaları çok hoşuma gidiyordu. Bu işin bu denli eğlenceli olduğunu bilseydim, canım sıkıldığı zamanlar, kentin kalabalık alanlarında ikidebir düşüp ölme numarası yapardım. Ama şimdi bu hendekte numara yapamazdım; çünkü öleceğim diye söz vermiştim, hem de kalabalıkta söz verdiğimden, dönekeklik edemezdin.

Başımda toplananlardan telesik işi olanlar, yarım saat kadar sorup soruşturuyor, benim için sözde bilgi aldıktan sonra yollarına gidiyorlardı. Uzun incelemenden sonra artık bıkip sıkılanlar da gidiyor, ama her gidenin yerini dört beş kişi aldığından kalabalık gittikçe artıyordu. Ölümü görmek için itişip kakışıyorlar, bağrışıp çağırıyorlardı. Bir kadın önündeki çocuğu iterek,

- Bacak kadar çocukların böyle yerlerde ne işi var! diye bağırınca, arkasından kavradığı kadını kollarının arasına alıp korumaya çalışan bir erkek,

- Terbiye kalmamış, dedi, sözde vatana çocuk yetiştiriyorlar. "Saldım bayıra, mevlam kayıra!.."

-Ne anababalar var şu dünyada!.. Üstümdekileri, giysimi, kaşımı gözümü inceleyenlerden biri,

- Ayakkabılarına bakın, dedi, bağın biri siyah, biri kahverengi...

Bu söz üzerine gülüşmeler oldu.

Öyle utandım ki, ayağımın birini altına alıp ayrı renkte potin bağı kullandığımı gizlemek istedim ama, ölmüş olduğum için kıpırdamam hem ayıp kaçır, hem de kurala aykırı düşerdi. İşte o zaman anladım, bir işi yapmadan önce iyice düşünüp danışmak gerekiyor. Ölecek misin, ölmeden önce, yerde nasıl poz alacağını hesaplamalı, ona göre yere uzanmalısın. Oysa ben, öldüm diye yol hendeğine gelişigüzel uzanırken, dikkatli yurttaşlarımın potin bağlarımın ayrı renkte olduğunu bile inceleyeceklerini hiç düşünmemiştim.

Üstümü başımı inceleyenlerden biri,

- Bahse girerim, ayakkabıları enaz üç kere pençe-lenmiş... dedi.

Bana ençok acıyan, yaşlı bir kadındı, yaşlı ama "mihrabı yerinde", boyası badanası kat kat bir kadın,

-Vah vah... Ne de uzun, kıvr kıvr kirpikleri varmış maşallah, yazık olmuş gence... dedi.

Şu insanlar birbirine hiç benzemiyor, kimisi saç, kimisi de kirpiğe meraklı. Şu yaşlı kadının uzun kirpikli erkek meraklısı olduğu kimin aklına gelir!

-Pantolonunun paçaları lime lime...

-Ceket kolları da iyice tirfillenmiş...

- Pantolonunun dizkapakları eprimiş.

-Yahu, ne duruyorsunuz?

- Ya ne yapalım?

- Birisine haber verin. Doktor filan gelsin...

- Göz göre göre ölüyor.

- Bakalım yaşıyor mu ki...

- Dostum, o yaşasın yaşamasın, biz insanlığımızı gösterelim de...

- Kaç yaşında var dersiniz?

- Eh, kırk kırkbeş...

-Sanmam... Olsun olsun da otuz olsun.

- Ben insan sarrafiyımdır. Bir baktım mı suratına, şıp diye ne mal olduğunu anlarım insanın... Bu adam yüzde yüz bir küçük memur ve çok dar gelirli.

-Bence de öyle... Hem de hep masada oturup çalışan biri...

-Nerden anladınız?

- Baksanıza ceket dirseklerinin havı dökülmüş... -Boyu da pek kısa...

-Ondan yaşını göstermiyor ya...

- Ben sana bişey söyleyeyim mi, böyle eceliyle ölmüş olanı seyir hiçbirşeye benzemiyor, bunun hiç heyecanı yok, herif asılacak ki, işte o zaman seyret, ne zevk...

Sevgili Eşekarısı, altı saatten çok o hendekte kaldığımı sanıyorum, çünkü artık güneş batmak üzereydi. Yurttaşlar bölük bölük gelip ölümü seyrettiler. Hepsi de üzüldü, acıdı. Birbirimize yardım etmeyen kötü insanlar oluşumuzdan yakındılar. Daha da ileri gidip yardım elini uzatmayanlara, ilenenler, şovenler bile oldu. Tam beni ordan kaldıracakları sırada, öğretmen olduğunu sandığım biri,

- Haberim olsaydı, öğrencilerimi getirir de gösterirdim, uygulama yaparlar, insanın nasıl öldüğünü görürlerdi... dedi.

Bir yurttaş,

- Yahu hayatınızda hiç ölü görmediniz mi, ne yığılıp duruyorsunuz! diye bağırıp kalabalığı dağıtmaya çalışırken başka biri de,

-Kuyruğa girelim yurttaşlar, sırayla... İtişip kakışmayalım... Kuyruğa girersek hepimiz görürüz... diye seslenerek düzen kurmaya çalışıyordu.

Beni cankurtaran arabasına atarlarken meraklı bir yurttaş da,

-Bir dakika durun, ne olur, ta nerden koşup görmeye geldim... diyerek beni görmek için kalabalığı yarmaya çalışıyordu.

Adama,

- Tanıdığınız, akrabanız filan mı yoksa? diye sordular.

- Yok canım, haber verdiler de merak edip geldim... dedi.

Çok yazık, meraklı yurttaşların hepsi ölümü göremedi. Araba kalktı.

Çocuklarla bikaç da delikanlı, bir zaman arabanın arkasından koştular.

Sonra herhalde, insan gücünün makine gücüyle yaşamayacağını anlamış olacaklar ki, bu yarıştan caydılar.

Sevgili Eşekarısı, cankurtaran arabasındaki gezimi de -evet, bu bir geziydi- gelecek mektubumda anlatırım. Selamlar eder, iğnenden ve gözlerinden öperim.

Dostun Ölmüş Eşek

Ölmüş Eşek adlı kitaptan

İçindekiler

Mr. Fişer Geliyor.....	5
Garba Açılan Pencere.....	13
En Güzel Sermaye Özel Sermaye.....	20
Biz Adam Olmayız!.....	26
Ne Güzel Memleket.....	35
Apona Fuarı.....	44
Amerikan Eşya Artırması.....	56
Düdüklü Tencere Fabrikası.....	62
Yeni Dünya Düzeninde Türkiye'nin Yeri.....	67
İlle de Zengin Evin Gölgesi Olacak.....	85
Neden Azgelişmiş.....	95
Karakoldan Kurtulamadık.....	109
Önce Vatan mı Aşk mı?.....	115
Muası Medeniyet Seviyesi.....	124
Yiyin Allaşkına.....	132
İkinci Mektup.....	148

Aziz Nesin

(Mehmet Nusret Nesin) (20 Aralık 1915, Heybeliada, İstanbul. 6 Temmuz 1995, Çeşme, İzmir)

BÜTÜN ÖYKÜ KİTAPLARI

Parti Kurmak Parti Vurmak (1946), Geriye Kalan (1953), İt Kuyruğu (1955), Yedek Parça (1955), Fil Hamdi (1956), Damda Deli Var (1956), Koltuk (1957), Kazan Töreni (1957), Deliler Boşandı (1957), Mahallenin Kısmeti (1957), Ölmüş Eşek (1957), Hangi Parti Kazanacak (1957), Toros Canavarı (1957), Memleketin Birinde (1958), Havadan Sudan (1958), Bay Düdük (1958), Nazik Alet (1958), Gıdıgıdı (1958), Aferin (1959), Kör-döğüşü (1959), Mahmut ile Nigâr (1959), Hoptirinam (1960), Gözüne Gözlük (1960), Ah Biz Eşekler (1960), Yüz Liraya Bir Deli (1961), Bir Koltuk Nasıl Devrilir (1961), Biz Adam Olmayız (1962), Yeşil Renkli Namus Gazı (1964), Sosyalizm Geliyor Savulun (1965), İhtilali Nasıl Yaptık (1965), Rıfat Bey Neden Kaşınıyor (1965), Vatan Sağolsun (1968), İnsanlar Uyanıyor (1972), Hayvan Deyip de Geçme (1973), Seyyahatname (Duyduk Duymadık Demeyin) (1976), Büyük Grev (1978), 70 Yaşım Merhaba (1984), Kalpazanlık Bile Yapılamıyor (1984), Maçınli Kız İçin Ev (1987), Nah Kalkınız (1988), Rüyalarım Zıyan Olmasın (1990), Aşkım Dinimdir (1991), Gözünüz Aydın Efendim (1997), Herkesin İşi Gücü Var (2005).

SANAL KÜTÜPHANE

<http://sanalktphane.blogspot.com>